

עיונים במשנת הרמב"ם

פרופסור סייזלר

סמסטר ב' 2004

האתר הלא רשמי ללוגיסטיקה
www.logistics.up.co.il

מתחילה מערכת

התקציר הוא חלקי אין אחריות על טיב החומר!!!

כתיבה: סנדי לפשיץ

עריכה: הילה סובול

בהצלחה

עיונים במשנתו של הרמב"ם

תולדות חיי הרמב"ם

הרמב"ם = רבי משה בן מימון. חי במאה ה-12. הרמב"ם נולד בספרד בעיר קורדובה בשנת 1135. הוא נולד למשפחה מכובדת שמזה כמה דורות כיהנו כדיינים. הרמב"ם ממשיך שושלת חשובה של דיינים. כבר בצעירותו, מלבד ההשכלה התורנית- דתית שהוא מקבל בעיקר מאביו הוא גם כן פותח עצמו להשכלה כללית ללימוד של פילוסופיה ומדע בעיקר עפ"י קריאת ספרים. בילדותו, חיי היהודים בספרד המוסלמית היו נוחים. זו הייתה תקופה של פריחה ושגשוג של היהדות. בקרב חלק מהיהודים הייתה פתיחות להשכלה כללית כמו אצל הרמב"ם.

המצב הטוב הזה השתנה מהקצה אל הקצה בשנת 1148, כשהרמב"ם היה בן 13. הייתה כת מוסלמית שקראה לעצמה: אלמוחדין = המייחדים (את האל). לכת זו הייתה אידיאולוגיה שעל כל האנושות לקבל את הדת המוסלמית. כדי להגיע ליעד הזה, אין גבולות וזה נעשה בכפייה- יוצאים למלחמה נגד הכופרים. המוסלמים הקנאים פעלו גבר ראשון בארצות בהן השלטון היה מוסלמי וכך הם הגיעו לספרד ומכריחים את היהודים להתאסלם. מי שלא מתאסלם- דינו מוות. הדבר הלך והתפשט בהרבה ארצות של האיסלאם.

הרמב"ם כילד, הוא ומשפחתו נודדים במשך מספר שנים תוך כדי בריחה. אביו של הרמב"ם לא מוכן להתאסלם ומגיע בצפון אפריקה למרוקו לעיר פס בשנת 1158. לא ברור מבחינה היסטורית כיצד התאפשרה הישיבה של המשפחה שם למרות פעילותה המוגברת של הכת. הערבים טוענים שמשפחת הרמב"ם התאסלמה לתקופה מסוימת. במקורות שלנו אין עדות לכך.

בשנות העשרה של הרמב"ם הוא כבר כתב ספר ראשון בפילוסופיה- "ביאור מילות ההגיון"- ספר שעוסק בלוגיקה. הוא כתב את הספר בערבית. ביהדות מרוקו, המצב של היהודים שמוכרחים להתאסלם גורם לתקופה של ייאוש בקרב היהדות של מרוקו, במידה מסוימת אובדן של תקווה ואמונה לעם ישראל. אביו של הרמב"ם, רבי מימון, כתב איגרת ליהדות מרוקו שנקראת "אגרת הנחמה", אגרת מכוונת, שמדריכה כיצד להתנהג ולעודד לא לאבד תקווה. האיגרת רוממה את רוח היהדות במרוקו.

זמן קצר לאחר מכן אחד מחכמי מרוקו שלח שאלה לרב ששמו בלתי ידוע עד היום ושאל אותו מה דינם של היהודים שמקבלים על עצמם את האיסלאם, כיצד היהודים צריכים להתייחס אליהם? התשובה: יהודי שהתאסלם הוא יהודי מומר- חטא את החטא החמור ביותר ודינו הוא כעובד עבודה זרה והוא למעשה הוציא עצמו מכלל ישראל. כאשר התשובה הזו מתפרסמת במרוקו האפקט היה מאד שלילי. היהודים הרגישו שהוציאו אותם מהיהדות ולכן אין טעם להמשיך בסתר את קיום המצוות ולהמשיך להאמין.

כשהרמב"ם ראה את תגובת הציבור לאותו פסק הלכה הוא מחליט שלא לשתוק ולהגיב בתגובה מאד חריפה (2-1161). הרמב"ם מחליט לתפוס מנהיגות והוא כותב אגרת שנקראת "אגרת השמד" (שמד = מצב בו גויים מכריחים יהודים לא לקיים מצווה מסוימת ושאדם צריך למסור את נפשו)

(או "מאמר קידוש השם"). אם מדובר במצב של שמד (מלחמת דתות) צריך למסור את הנפש בנוסף לשלוש העבירות שבגינן יש למסור את הנפש: עבודה זרה, שפיכות דמים וגילוי עריות. הרמב"ם מוכיח את אותו רב על הצורה בה הוא דן יהודים ופוסל אותם. הוא טוען שאין לרב זה סמכות לפסול את היהודים. הוא מביא דוגמאות לנביאים שהוכיחו את עם ישראל בצורה קשה מדי נענשו על כך. דברי הרמב"ם נכתבו מתוך רגשות מאד חזקים. הוא נתפס כרציונאליסט של היהדות אך כאן הוא הפעיל גם רגשות חזקים כלפי הציבור שבו הוא ישב.

לאחר החלק הראשון של האגרות הרמב"ם עוסק בצדדים ההלכתיים וקובע שיש הבדל בין איסלאם לבין דתות של עובדי עבודה זרה בתוכן הוא כולל את הנצרות. הוא טוען שהיות והאיסלאם מאמין באל אחד זוהי אינה דת של עבודה זרה, שקרית בלבד. הרמב"ם מבחין בין מי שעושה מעשה של עבודה זרה לבין מי שרק מצהיר הצהרות שאינו מאמין בהם (שמחמד הוא נביא האל). הוא טוען שיש כאן דיבור ולא מעשה. הרמב"ם הסכים שהיהודים אינם צריכים להיכנע למוסלמים, אלא שהוא העדיף את האפשרות של בריחה מאשר מוות, אך בין מוות לקבלת האיסלאם הוא עצמו היה מעדיף גם את המוות. הוויכוח הוא כיצד לקבל את היהודי המתאסלם וחולק על דעת הרב וטוען שיש טעם למצוות ולתפילות שהיהודי עדיין מאמין בהם בסתר. הרמב"ם קרא לבריחה מצד אחד, אך לא הוציא מהיהדות את אלה שהתאסלמו.

לאחר 7 שנים הרמב"ם נאלץ לברוח משם ובשנת 1165 הוא מגיע לא"י (עכו, ירושלים...). הוא נמצא בארץ ישראל למספר חודשים ולא התאקלם ולכן הוא עובר למצרים שם הייתה קהילה יהודית גדולה. בהתחלה הוא נמצא באזור אלכסנדריה שבמצרים ולאחר מכן, 1168, הוא מגיע לפרבר ליד קהיר, פוסטט, שם הוא חי עד לסוף ימיו. באותה תקופה שהרמב"ם יושב במרוקו ועובר משם לא"י ולמרים הוא כותב חיבור חשוב: "פירוש המשנה". רבי יהודה הנשיא לקח את הורה שבעל פה וכתב את 6 סדרי משנה (זמ"ן נק"ט = זרעים- קשור לקרקע, מועד- שבתות וחגים, נשים- כתובה..., נזיקין- הלכות ממוניות בין אדם לחברו, קדושים- בית המקדש, קורבנות, טהרות- דיני טומאה וטהרה), אבל הספר היה קשה ללימוד ודי סתום. לאחר מכן האמוראים שיושבים בבבל ובא"י מפרשים את המשנה אך לא בפירוש מסודר וקל לקריאה, אלא משתמשים במשנה כנקודת מוצא לדיונים הלכתיים ותוך כדי הדיונים יש פרשנות למשנה והדבר נעשה באי סדר, בצורה של ויכוחים, אסוציאטיבית ובשפה הארמית. יוצא שאדם פשוט שפותח משנה לא יודע איך להסבירה. יש לקחת בחשבון שהיו מסכתות בתוך הסדרים שלא הייתה עליהן גמרא- טהרות וזרעים לדוגמא.

הרמב"ם אסף מהמשנה, מדרשים, מקורות התנאים וכו'. הרמב"ם למד את כל המקורות של התורה שבעל פה והחל לכתוב חיבור בגיל 23. הוא סידר הכל בשיטתיות. הוא הראשון שכתב פירוש מסודר מהמשנה הראשונה ועד האחרונה היה מפעלו של הרמב"ם.

התנאים בהם כתב הרמב"ם את החיבור: טרוד בפגעי הזמן, תקופה של רדיפה דתית, נדודים, מסעות, הפלגה בים.... הוא לא התמסר רק ללימוד המשנה אלא תוך כדי המשך לרכוש השכלה מדעית פילוסופית. הוא משבח את מי שמבקרו כי לדעתו מלאכת השם הוא לחפש אחר האמת.

הרמב"ם לא מסתפק בכתיבת ספר זה, אלא יש לו תוכנית רצינית יותר: הוא רוצה לכתוב את ספר החוקים של עם ישראל. אף רב אינו רשאי לפסוק הלכה רק מחמישה חומשי תורה אלא יש את כל התורה שבעל-פה או רק מהמשנה, אלא מהכל ביחד (מהגמרא הלא מסודרת). למרות שעד הרמב"ם יש ספרות מאד עשירה של תורה שבעל פה, לא קיים בישראל ספר חוקים. הרמב"ם רוצה לסכם ולהוציא הלכה לגבי מהו החוק המחייב. שם הספר: "משנה תורה"- ספר שמקיף את כל ההלכה של תורת ישראל. לפני שהוא כותב את הספר הזה הוא כותב את "ספר המצוות".

הרמב"ם יושב בקהיר ובעקבות "פירוש למשנה" שכתב ו"אגרת השמד" וגדלותו הוא הופך להיות יהודי מאד מוכר בכל העולם היהודי. עד כדי כך שיהדות תימן שנקלעת למצוקה פונה לרמב"ם שיושב במצרים. בשנת 1172, הרמב"ם כותב את "אגרת תימן" שנשלחה ליהדות תימן. הרקע לאגרת: יהדות תימן נקלעה למצוקה ולבלבול גם בגלל עניין ההתאסלמות המוסוות וגם בשל יהודים שהתאסלמו והאמינו באיסלאם והם ניסו לשכנע שהאיסלאם היא הדת האמיתית החדשה וניסו להביא ראיות מתוך התורה עצמה לאמיתות דת האיסלאם. דבר זה בלב את היהודים בתימן. כמו כן באותה תקופה היה עניין של משיחיות שקר בתימן, זאת אומרת, אדם מסוים שחלק מיהדות תימן ראתה בו כמשיח והוא הבטיח גאולה וגם דבר זה בלב את היהודים שלא ידעו אם להאמין או לא. אחד מחכמי תימן שולח מכתב לרמב"ם ומבקש ממנו את חוות דעתו ותשובתו עוסקת באיסלאם ובמשיחיות. הרמב"ם כותב באגרת זו דברים מאד בוטים כנגד האיסלאם ופוגע באופן אישי במחמד ומכנהו כמשוגע. מבחינתו של הרמב"ם לכתוב דבר כזה הוא סכנת מוות כאשר הוא נמצא במדינה מוסלמית כשהאיסלאם שולט. הוא לוקח את הסיכון כדי להיות חד משמעי על מנת להיות ברור ככל שניתן. בנושא משיחיות השקר הרמב"ם קובע באופן נחרץ שהמשיח הוא משיח שקר לאחר שהוא מסביר מיהו נביא אמת. הדבר היה חשוב לו משתי סיבות: מבחינה דתית הוא לא רצה לאפשר ליהדות תימן להאמין בנביא שקר למרות שתקוותם תלויה בו מכיוון שהוא חושב צעד קדימה- כשהנביא ימות ואז מה תקרה לאמונה? הדבר לדעתו יערער את האמונה יותר מאשר יחזקה. מבחינה פוליטית, מכיוון שמשיח= מלך ונשמעים לו הרי שתימן לא תאפשר זאת ותחשוב שהם מורדים. הפתרון הוא מעשי: את אותו משיח שקר יש לכלוא בתור משוגע כדי שיתפרסם אצל הגויים שהיהודים סבורים שהוא משוגע ואז כשהעניין יישכח אז לשחררו- גם לטובתו וגם למען יהדות תימן כולה.

בשנת 1173 קורה אירוע מאד משמעותי בחייו של הרמב"ם. אחיו של הרמב"ם טבע בים תוך כדי מסחר באזור הודו. הדבר השפיע ראשית מהבחינה הכלכלית, מכיוון שהאח סחר מאותו כסף של הירושה וכתוצאה מהמסחר הרמב"ם נהנה. האח טבע עם כל הרכוש והדבר מאלצו לפרנס את עצמו ומשפחתו ואת גיסתו ובתה. הדבר גורם לו להתחיל לעסוק ברפואה. היות והרמב"ם היה מאד מוכשר הוא הופך להיות רופא כל כך מוצלח שהסולטאן צאלח א(ל)דין, שליט מצרים, ממנה אותו לרופאו האישי למרות שהוא יהודי. כשהרמב"ם הופך להיות רופא המלך חייו משתנים לחלוטין (1188). הוא רופאו עד סוף חייו, שנת 1204.

המאורע של מות אחיו של הרמב"ם שינה את סדר יומו מכיוון שעד אז הרמב"ם התפרנס מהמסחר של אחיו ומאותו אירוע ואילך הרמב"ם היה צריך לפרנס את משפחתו ואת משפחת אחיו. כך הפך להיות לרופא של שליט מצריים (1188). ב-1204 הרמב"ם נפטר.

הרמב"ם כותב את ספר "משנה תורה", ספר הלכה, חוקי התורה על פי התורה שבעל פה. הרמב"ם עובד עליו 10 שנים. בחלק מהשנים האלה הוא עושה זאת תוך כדי עבודתו כרופא. בתקופה מאוחרת יותר, הרמב"ם כותב את הספר החשוב ביותר של הפילוסופיה היהודית והוא נקרא "מורה נבוכים" (בערך ב-1190-1185).

מתחים באישיותו ומשנתו של הרמב"ם:

מתח הראשון: מחד, האמונה שלו תכלית האדם היא להתפתח ולהגיע לשלמות שכלית פילוסופית, מצד שני העובדה שהרמב"ם מקדיש חלק גדול מאד לטובת הציבור ולטובת כל פרט שיכול לעזור לו. הקוטביות היא קיצונית. הרמב"ם בהקדמה למשנה דן בתכלית האדם. הוא מגיע למסקנה שתכלית האדם היא להיות משכיל ופילוסוף בעל מידות ומעשים טובים. המוסר היא לא תכלית האדם, אלא רק האמצעי ותכלית האדם נמצאת בפילוסופיה. הרמב"ם שואל: רק מעט מבני האדם מגיעים לתכלית זו. יש מעט אנשים שהם באמת משכילים, אז בשביל מה צריך כל כך הרבה בני אדם? הוא טוען שכל אותם אנשים נבראו למען אותם אנשים משכילים יחידים. עצם העובדה שכל אותם אנשים קיימים משרת שתי מטרות:

א. לספק את מטרותם של אותם בודדים- לעשות את אותם דברים שלמשכילים אין זמן לעשות זאת. לעתים אדם עושה משהו ורק לאחר זמן רב מתברר שזה לטובת אותו אחד מהמשכילים. לדוגמה, אדם בנה בית ביער ואחרי שנים רבות מגיע הפילוסוף ליער כאשר הוא בורח ומתחבא בבית ומסתבר שבניית הבית הועילה לו ולשם כך נבנה.

ב. אדם מבחינת הטבע של הנפש שלו קשה לו לחיות לבד והוא זקוק לחברה ולכן החברה מספקת ומשרתת מטרות זו.

עפ"י אותה פילוסופיה היינו מצפים שהרמב"ם יקדיש את רוב זמנו להשתלמות הפילוסופית שלו. בפועל, הרמב"ם הקדיש זמן רב להנהגת הציבור, אם זה מבחינת כתבים (אגרות תימן, אגרות השמד...), החיבורים ההלכתיים שלו, התערבויות מבחינה פוליטית בכל מני עניינים לטובת הקהילה היהודית וגם מבחינת סדר יומו של הרמב"ם.

לאחר שהרמב"ם פרסם את ספר מורה נבוכים שנכתב בערבית, היה חכם בשם רבי שמואל אבן תיבון שהחליט לתרגם את הספר לעברית והוא בחייו של הרמב"ם מתרגמו. הוא כותב מכתב לרמב"ם במקומות שיש בו ספקות לגבי מלים מסוימות והוא כותב לו שהוא רוצה לבוא לאיו לביקור. הרמב"ם כותב לו מכתב ארוך ומגיב על הבקשה לבקרו: "ואמנם מה שזכרת מעניין בואך אצלי, בוא ברוך השם ומבורך שבבאים ואני שש ועלו וחפץ ומשתוקק לחברתך ושמח יותר לפגוש אותך מאשר שהוא יהיה שמח לפגושך וזאת למרות שהוא מפחד שייקח את הסיכון לבוא אליו דרך הים. ואמנם הודיעך שלא תסכן על עצמך. כי לא הגיעך מבואך אלי זולת מבוא פני". הרמב"ם אומר שחוץ מלראות את פניו הוא לא יוכל להקדיש לו זמן. הרמב"ם מתאר לו מהו סדר יומו

ומסביר בכך את חוסר זמנו. הרמב"ם מספר שהוא גר רחוק מהמלך ויש לו מנהג שכל יום הוא צריך לבדוק בבוקר את המלך. אם הוא חולה או שמישהו שם חולה הוא נשאר בקהיר, מקום המצאות המלך. גם אם פקיד חולה הוא צריך להישאר שם. כל יום הוא משכים לקהיר ובמקרה הטוב ביותר, שכולם בריאים הוא שב למצרים לאחר חצי יום. כשהרמב"ם חוזר הוא מוצא המוני בני אדם שמחכים לו, גויים ויהודים מכל סוגי האוכלוסייה. הם מצפים שהרמב"ם יטפל בהם ויעזור והרמב"ם עוד לא אכל ארוחה באותו יום. הרמב"ם אוכל בזריזות ויוצא לרפא אותם עד הלילה. הרמב"ם שוכב מרוב עייפות ומקבל אותם כך. הרמב"ם מטפל בהם עד שהוא לא יכול יותר. המסקנה שאין זמן להתבודד מלבד יום השבת שאז הכל סביב ביה"כ.

לפי הפילוסופיה שלו אמור ללמוד לאחר שהוא חוזר מהמלך במקום זה הוא מקדיש את זמנו שאמור להיות לטובת לימוד ועיון לציבור. כלומר, יש קוטביות בין מה שהרמב"ם אומר שצריך להיות לבין מה שהיה בפועל.

מתח שני: הוא דגל שהרציונאליות תשתלט על האדם ותכתוב לו את דרך התנהגותו ותהווה הגורם הדומיננטי גם מבחינה רגשית. כלומר מבחינת האידיאולוגיה שלו הוא מעדיף את ההגיון על הרגש. בתחום האבל- כאשר אדם שרוי באבל בעקבות מות בן משפחה מדרגה מאד קרובה, ההתייחסות הרציונאלית, מכיוון שמה שנעשה נעשה, השקיעה באבל משתקת אותך כבן אדם וכפילוסוף ולכן יש לתת לגישה הרציונאלית להשתלט ולא לתת לאבלות להשתלט עליך. ההלכה היהודית היא בכיוון הזה- "שלושה ימים לבכיי", אח"כ יש שבעה, או 30 יום שאין להשתתף בשמחות. רק על אבלות של אב ואם יש אבלות של 12 חודשים. ההלכה מגבילה מאד את האבלות. כיצד הרמב"ם עצמו הגיב באופן אישי על מות אחיו? במכתב שהרמב"ם כותב כשמונה שנים לאחר הפטירה הוא אומר: "הרעה הגדלה שבאה עלי באחרונה שהיא גדולה מכל רעה שהייתה לי".... הרמב"ם אומר שהוא הגיב באופן מאד קיצוני לאבל והוא במשך שנה היה כמעט במצב של מוות, דבר המנוגד לגמרי ממה שהיינו מצפים מהרמב"ם הרציונאליסט. הוא טוען שגם אחרי 8 שנים הוא לא התנחם. הוא אומר שכל פעם שהוא אורה משהו ששייך לו הוא שוב כנס לאבל ולצער.

רבות מדובר גם על המתח הקיים בתוך משנתו של הרמב"ם בין פילוסופיה לתורה. מדברים על הרמב"ם של "משנה תורה" מול הרמב"ם של "מורה נבוכים". מה מקבל אדם כאמת? יש הבדל בין הפילוסוף לאיש הדת. הפילוסוף, הקריטריון היחיד מבחינתו לאמת הוא השכל. לעומת זאת, כאיש תורה, יש חיוב לכתבי הקוד שולמה שאמרו חכמים ואי אפשר להאמין רק במה שהשכל אומר. סתירה זו עומדת בבסיס הספר "מורה נבוכים".

סתירה נוספת, איזה עיסוק אתה רואה כעיסוק מרכזי בחיידך. עיסוק הפילוסופיה או לימוד התורה. מבחינה פילוסופית, פילוסופיה אריסטוטלית, העיסוק הפילוסופי הוא התכלית ומרכז חייו של הפילוסוף. בתור איש דת, העיסוק המרכזי שלך צריך להיות בלימוד תורה- "תלמוד תורה כנגד כולם". מה הרמב"ם חושב?

דבר נוסף הוא היחס להלכה. תורת ישראל מאופיינת בהדרכה מאד מפורטת על כל צעד ושעל בחיים עד לפרטים הקטנים ביותר ולכאורה הפילוסוף לא יכול להשלים עם כל כך הרבה פרטים טכניים שנראים כלא שייכים לרעיונות הגדולים. כיצד הרמב"ם כפילוסוף התייחס לראותה הלכה שהוא מגן עליה כאיש דת?

מהבחינה הזו הרמב"ם הוא דמות מאד מיוחדת, הוא לא מפוענח לגמרי, ואפשר למחיש זאת בכך שבצבורים שונים כל אחד מכיר רמב"ם שונה לחלוטין. בבני ברק לא יזכירו דבר על העובדה שהרמב"ם היה פילוסוף. הספר "מורה נבוכים" אינו מוכר שם. יש שאומרים שבתקופתו הייתה רוח פילוסופית חזקה בקרב הצעירים והא חשש שהם יהפכו לכופרים ולכן הוא כתב את הספר. מבחינתם הרמב"ם הוא איש התורה. מצד שני, יש גויים ויהודים באקדמיה שהמיקוד שלהם ברמב"ם הוא כפילוסוף.

כתבי הרמב"ם:

תלמיד חכם/ פוסק הלכה	פילוסוף	מנהיג ציבור	רופא
	באור מילות ההיגיון	אגרת השמד	כתבי רפואה
ספר המצוות-	מורה נבוכים	אגרת תימן	שונים בהוצאת מוסד הרב קוק כמו: פרקי משה, הנהגת הבריאות ועוד
משנה תורה		אגרת תחיית המתים	
שו"ת			

פירוש המשנה – הרמב"ם היה הראשון שכתב פירוש למשנה מתחילתה ועד סופה. בתקופת הרמב"ם לא למדו משנה. תלמידי החכמים למדו גמרא (תלמוד בבלי). עמי הארצות לא ידעו לקרוא משנה וכך יצא שאף אחד לא למד אותה. הרמב"ם רצה לשנות מצב זה ורצה שהמשנה יהיה ספר נגיש שניתן ללמוד ממנו. הוא כותב בהקדמה שלו למשנה שיש 4 הישגים שאפשר להשיג ע"י פירושו למשנה: א. **שיהיה אפשר לקרוא ולהבין את המשנה**. הרמב"ם אומר שכדי להיות בטוח שיודעים את דברי הגמרא על המשנה צריך להיות בקי בכל התלמוד. **עמוד מס' 1 בטור השני מצד ימין**: "וראיתי אחרי כן לחבר על כל המשנה לחבר חיבור הכרחי ומה שהביאני לכך, מפני שראיתי התלמוד עושה במשנה מה שלא יוכל שום אדם להשיגו בסברא". אדם לא יוכל לפי ההגיון להגיע לפירוש הגמרא למשנה כי יש כללים מסוימים של פרשנות או שהיא חסרה או שרק חכם אחד סובר כך.

ב. **יישוב ההלכה במקרים של מחלוקת ופסיקתה**. ג. **מבוא מצוין להיכנס ללימוד התלמוד**. מקנה את דרכי החשיבה והפרשנות של התלמוד. ד. **סיכום מסודר ותמציתי למי שכבר למד וידע את התלמוד**. מטרה נוספת שהוא מצהיר במקום אחר: תוך כדי כתיבת פירוש המשנה חשוב לו ללמד את יסודות האמונה עוד יותר מאשר את ענייני ההלכה, במלים אחרות, הרמב"ם רוצה ללמד את ציבור הקוראים פילוסופיה יהודית תוך כדי שהם לומדים את הפירוש שלו. הוא סבר שהציבור היהודי חסר השכלה של הפילוסופיה היהודית והאמונה שלהם היא לא כמו שהוא היה רוצה. האמונה של הציבור הרחב, לדעתו, אינה נכונה. הוא רצה להכניס את זה בדלת האחורית ולא באופן בולט. לפעמים הרמב"ם כותב כל מני הערות לכל מני משניות שהוא חושב שאפשר לפתח לעניין תרבותי פילוסופי אבל עוד יוצר מכך הוא כותב שלוש הקדמות בפירוש המשנה שבכל אחד מהם הוא מכניס עניינים שחשובים לו בתחום החשיבה בפילוסופיה היהודית: א. הקדמה לפירוש המשנה. ב. הקדמה לפרק חלק. ג. הקדמה למסכת אבות ("שמונה פרקים").

: משנת הרמב"ם
01 המשך למאמר

הרמב"ם היה מתנגד מס. 1 לרפואות האליל-בספר בתוך משנה תורה יש ספר משנה כיצד יש לחיות בצורה בריאה.

הפרק מסתיים בהתחייבות מפתיעה שהוא ערב שמי שינהג מילדותו בצורה זו כפי שהוא כותב הוא ערב שלא יחלה מימיו-דגש על נושא התזונה

בעמ' 51 הוא רושם מכתב לתלמידו שמהווה פתיחה לאחד הספרים.

הרמב"ם במכתב זה רושם 3 שלבים-לוגיקה -מדעי טבע ומדעי היהדות- ללא קיצורי דרך ללימוד והרמב"ם אומר שאחרי שיגע אסטרונומיה ומדעי הטבע-ילמד אותו "סודות ספרי נבואה"-אבל מה הקשר? מה בין אסטרונומיה ונבואה?

הסוד הרמב"ם מדבר עליו בתורה הוא סוד פילוסופי-תורת הסוד של הפילוסופיה מול תורת הסוד של הקבלה-ולא כל דבר ראוי שידע אותו כל אדם.

משנת הרמב"ם 4/11/01

הרמב"ם רושם הקדמה 1 למשנה ושם הוא כולל מס נושאים חשובים כמו מבוא לתורה שבע"פ ויש שם את נושא הנביאים-מהם הקריטריונים לידיעת נביא אמת ושקר והוא דן שם האם לנביא יש סמכות מיוחדת לעיני הלכה - נושא נוסף הוא תכלית בריאת העולם היחס לדרשות חכמים בתלמוד וכו'...

הקדמה 2-הקדמה לפרק חלם-אלו שיש ואין להם חלק לעולם הבא הוא גם מצא לנכון להתעכב על מס נושאים והוא עסק הכיצד יש לפרש אגדות ומשפטי חכמים שלא מתיישבים עם השכל לאחר מכן הוא עובר לסוגיית השכר שהתורה מבטיחה למאמינים-ימות המשיח ומסיים בנושא של עיקרי האמונה היהודית

הקדמה 3-הקדמת הרמב"ם למסכת אבות-היא מולקת ל 8 פרקים ושמה "8 פרקים לרמב"ם"-שם הוא עוסק בתורת הנפש, המוסר בנבואה בחירה חופשית מול ידיעת ה- מצד אחד יש עקרון הבחירה החופשית-הוא אחראי למעשיו -עקרון הידיעה של ה' מודע לכל בגלל חשיבותם לפני עשרות שנים יצא ספר של הקדמות הרמב"ם למשנה אבל הרמב"ם לא הוציא ספר כזה דרך פרוש המשנה הוא ניסה להעביר השקפותיו-אחת המטרות החשובות שלו הייתה להביא אנשים לאמונה יותר רציונלית ואמונית(בניגוד למגושמת)

הספר הבא הוא ספר המצוות עפ"י המסורת היהודית יש תרי"ג (613) מצוות ומכיוון שהוא לא רשום כספר חוקים אלא כספר מעורב הייתה מחלוקת לגבי אותם מצוות-בתורה יש מס הנחיות להקרבת קורבן אז האם הקורבן הוא המצווה או כל האקטים הקטנים ויש דרשות ברמות חשיבות שונות מהתנך ושל חכמים

המיוחד ברשימת הרמב"ם כתב מה השיאה שלו ומה מנחה אותו לקבוע אם יש מצווה או אין והוא קובע 14 כללים מנחים להגדרת מצוות ומוכיח ורק אז רושם מצוות ומנמק-בשיטתיות שלו ספר המצוות ייחודי ובולט-אין אחריו ספר כל כך מסודר וברור.

אחד המפורסמים שחלק עליו בחלק מהדברים היה הרמב"ן שכתב דברי הסתייגות -בחקורת אחת הייתה נושא א"י-הרמב"ן טוען שאחת המצוות זה ישוב א"י בניגוד לרמב"ם ויש תגובות דורות קדימה.

הרמב"ם ראה את ספר המצוות לספרו החשוב ביותר מבחינה הלכתית "משנה תורה"

משנה תורה

ספר זה הוא נקודת מפנה מבחינת ספרות תושב"ע-זה לא עוד ספר-ספר זה היווה נקודת ציון למהפכה.

הגמרא לא נכתבה כספר של פסקים אלא של דיונים הלכתיים-פרוטוקול של דיוני חכמים והרבנים שואבים מהגמרא את פסקי הגמרא ואין ספר מסודר של פסקי הלכות -למעשה ספר שמנוסח כספר חוקים לא קיים והרמב"ם לוקח על עצמו משימה לנסח את החוק של העם היהודי-ספר שהקיף את כל תחומי תושב"ע-הבה נפרט: אבל נעסוק לרגע ברקע עם ספר שרבי יהודה הנשיא כתב ומה שעמד מולו היה

הרי תושבע מלכתחילה הייתה בע"פ המסורות עברו מרב לתלמיד ורבי יהודה הנשיא ב200 לספירה פחד שהמידע יעלם הוא החליט בניגוד להלכה לרשום את התושב"ע עדיף לעבור על הלכה

1 ולשמר את התודה והסתמך על הפסוק "עת לעשות לה' הפרו תורתך" – צריך לעבור על הנחיה מהתורה עבור התורה והרמב"ם אמר שכדי לדעת את ההלכה הוא צריך ללמוד גמרא שאותם יודעים מעט ומי לימוד הגמרא עד לפסיקה יש בעייתיות רצינית תכונה ראשונה המאפיינת את הספר:

1. מקורות הספר – בד"כ פסקו עפ"י התלמוד הבבלי והוא משתמש גם בתלמוד הירושלמי לפסיקת הלכה ועשה שימוש בכל המקורות האפשריים

הערה – לא ראה עצמו מיוחד לפסיקת הגאונים והרמב"ם טען שהספר האחרון שמחייב זה התלמוד (כולל ספריו שלו שחלקו עליהם)

2. ניסוח פסקני של חוקים – לא נכתב כפרוש – אין שם דעות שונות יכתוב את הדעה הנכונה – על דיוני הגמרא לא מצויים בספר וגם השמות של מי אמר את אותה הלכה – ואין ניסיון הוכחה ורישום מקורות.

11/11/01

דברנו על משנה תורה על כך שהרמב"ם הביא שם חוקים ללא הסבר וקבע סדר חדש למשנה מ6 ל 14 חלקים.

נקודה נוספת זה ההיקף הכולל שלוקח בחשבון את כל התחומים בלי להתחשב אם תחום זה כרגע מבוצע הלכה למעשה – ראה את הספר שלו כספר נצחי ולא של ההווה בלבד – ספר שממנו יפסקו הלכה הלאה.

במהלך השנים הרמב"ם מתקן כל מיני פסיקות.

תכונה ה 5 של הספר – הוא כותב את משנה תורה בעברית ולא בערבית כמו שאר הספרים – והרי ערבית שפה יותר מובנת – גם כאן השפה היא ביטוי לנצחיות הספר – מדברים ערבית כי עכשיו היהודים בערב אבל הספר ייכתב בשפה הנצחית של עם ישראל – גם לאלו שהיו בגולה – הקל ביותר היה לכתוב בארמית כי ספרי המקורות היו בארמית וזו השפה המקצועית – המשימה מבחינה לשונית מסובכת לשונית ולעיתים אף המציא ביטויים חדשים לצורך כתיבת הספר.

תכונה 6 של הספר – המיזוג שהרמב"ם ממזג בין הלכה לבין פילוסופיה יהודית – הוא לא רוצה לפסוק הלכות טכניות אלא להביא את רוח היהדות כביטוי לתפיסת עולם מסוימת.

במיוחד הקדיש את הספר הראשון מה 14 קרא לו ספר המדע – שם במיוחד הכניס את הנושא הפילוסופי – פרק ראשון – יסודי התודה – כלספר מחולק להלכות בנושא מסוים.

היום יש העתק חתום ע"י הרמב"ם באוקספורד

איך הספר התקבל בציבור?

מצד אחד עורר הספר הערצה גדולה ומהר מאוד קנה לו הרמב"ם מעריצים וחסידיים אבל יחד עם גלי ההערצה הוא גם גרם להרבה ביקורת:

1. קנאה – רבנים מסוימים איבדו מגדולתם

2. אחד החכמים שגם העריך וגם ביקר אותה היה רבי אברהם בן דוד שטוען שהרמב"ם כתב פסיקות בלי להביא הוכחות כי ברגע שאתה לא מבסס אתה סוגר את הספר בפני ביקורת – כדי

לערער על פסק דין בבית משפט לא מספיק לקרוא את השורה הסופית אלא צריך לראות על מה הסתמכו השופטים.

3. הרמב"ם אומר שאפשר לדעת את תושבע ע"י קריאת סיפרו גם בלי לדעת את הגמרא וזה גרר לביקורת כפולה:

-אולי ספר זה יגרום להפסקת לימוד הגמרא שאמור להיות יסוד הלימוד בישיבות

-מי שיקרא את הספר ללא הגמרא לא יבין את הספר נכון.

טענה נוספת היא על ענייני הפילוסופיה בספרו של הרמב"ם-הייתה התנגדות לעירוב הפילוסופיה

והייתה התנגדות לעמדותיו הפילוסופיות שמבוססות על אריסטו וחלק מדברי הרמב"ם נשמע

ככפירה והמחלוקת הגיע לשיאה כשבמאה 13 בדרום צרפת היו רבנים שהחרימו את ספר המדע

ואת ספר "מורה נבוכים" כבר בתקופתו היו לו תלמידים קנאים וכאב להם על אלו שחולקים עליו

והרמב"ם הרגיע אותם ובאחד המכתבים לתלמידו יוסף בן יהודה הוא מסיים בכך שאלו

שחלוקים על סיפרו הם בימיו בלבד- וכשתרד השנאה יהיה מספיק לעם ישראל ספרו שלו בלבד.

הוא צדק באופן חלקי:

-הספר השפיע השפעה אדירה אבל לא כל בני ישראל עוסקים הלכה ע"ב הרמב"ם -קהילות

אשכנז-השפיע פחות ובקהילות המזרח הרבה יותר-באשכנז לימדו את הספר כפלפול -מה שהכי

אוהבים-לפחות באשכנז זה להתפלפל למרות שהרמב"ם רצה שהספר יפסיק את הפלפולים

ולמעשה הוא נתן להם רק עוד חומר התפלפלות

שם הספר: משנה זה משני -מס. 2 בחשיבותו-יש תורה בכתב ותושבע שזה הספר הזה-ואפשר לדלג

ישירות על כל שאר הספרים-השם הזה לא התקבל גם לא במקומות שבהם העריצו את הרמב"ם

וכנראה כי יש לזה משמעות יתר מדי נועזת והתקבל לספר שם חדש ושמו-"היד החזקה" -הגיעו

לשם כי זה מחולק ל"יד חלקים-14 הפסוק האחרון בתורה מדבר על היד החזקה שעושה משה

לעיני כל ישראל וגם הרמב"ם עשה ביד חזקה לעם ישראל ומעריצו שלו אמר ו"ממשה עד משה

לא קם כמשה"

החל מתקופת הגאונים והלאה ישנה ספרות שנקראת ספרות שו"ת-שאלות ותשובות-רבנים היו

נשאלים בכתב והיו עונים בכתב והספר היה מתפרסם אסופת תשובות) ולפעמים לאחר מותו.

גם היום ישנם המון שאלות שקשורות בעיקר בטכנולוגיה.

הספר הראשון היה "ביעור מילות ההגיון"- תחום הלוגיקה -נכתב כנראה שהרמב"ם היה בן

+16...

הרמב"ם ראה בלוגיקה מדע בסיסי ושאי אפשר להתקדם בלי זה לשום מקום וזו כנראה הסיבה

שזה נכתב כספר ראשון-לכן טען הרמב"ם שכל אחד צריך ללמוד לוגיקה -כדי להגיע לחקר האמת

יש להצטייד בכלים כמו לוגיקה-מתמטיקה (נותנת את כלי החשיבה הנכונים) והספר הפילוסופי

השני -"מבוא נבוכים"- נכתב בגיל 50-55 אחרי משנה התורה-ספר שבו נפרשת התיאוריה היהודית

במיטבה והבסיס בספר הוא המתח שבין המדע לבין הדת ויישובן. כפילוסוף היה גדול וקרב ומדען

היה גדול ושלים.

איגרות הרמב"ם

דיברנו כבר על איגרת השמד-ודיברנו על איגרת מצרים (האיסלאם כהמשך ליהדות) ואיגרת תחיית המתים שנכתבה לאחר שספרי הרמב"ם התפרסמו והרמב"ם הואשם בכפירה בתחיית המתים ובאיגרת זו יש תגובה להאשמה הזו. למרות שהוא קבע את תחיית המתים כאחד מעיקרי האמונה...

יש לו גם כמה ספרי רפואה ומאמרים בעניין כוח גברא לבקשת מלך מצרים-היה אנוס לכתוב את הספר למרות שלא רצה.

הרמב"ם דגל ברפואה מונעת -סיבת המחלות-תזונה +

המכתב בעמוד 51 בטור השמאלי: הרמב"ם משבח את תלמידו גם על הרצון ללמוד ממנו ולהשקיע בעניין, גם על הבקאות שהוא מגלה במדעים ובלוגיקה. אחרי כל זה הרמב"ם אומר: " והכילותי לרמוז לך רמזים ולהעיר לך הערות". הרמב"ם אינו מגלה את הסודות אלא רק רמזים. התלמיד לא הסתפק במה שהרמב"ם גילה לו אלא רצה ללמוד יותר. בסופו של דבר התלמיד עצמו צריך להגיע לדברים. "ושהודיעך הנחות..." = "יש כאן סיפור עם פילוסופיה על המותכלמים (הערה 15)- סוג של פילוסופיה דתית מוסלמית שהרמב"ם לא היה המחלק לה את התואר פילוסופיה אלא טוען שהם לא עונים על הקריטריונים של פילוסוף שכן ההוכחות שלהם לא עומדות במבחן הפילוסופי.

איך מתקשרת פילוסופיה דתית מוסלמית ליהודי? מבחינת הפילוסופים היהודים והמוסלמים – התעניינו באותם דברים: אל אחד שברא עולם. הפילוסוף רוצה לתת לזה גיבוי שכלי, הוכחה. לשני הפילוסופים, היהודי והמוסלמי, יש רצון להוכיח שהאל ברא את העולם. את שניהם מעניין לדון במושג של מצוות ונביאים. עם כל השוני שיש בין הדתות יש הרבה נקודות משותפות מבחינה פילוסופית. למותכלמים (=המדברים) היו דרכים מסוימות להוכיח את מציאות האל ובריאת העולם. הם הוכיחו את העובדה שהעולם נברא ולא תמיד היה- יש לו התחלה ומתוך זה הגיעו להוכחה שיש אל שבראו. מהעניין של בריאת העולם הם הגיעו לבורא. בעקבותיהם הלך רבי סעדיה גאון בספרו "אמונות ודעות": בונה הוכחות שהעולם נברא ואח"כ בהוכחות שהוא נברא על ידי אל אחד. יוסף בן יהודה, תלמידו של הרמב"ם למד את "אמונות ודעות" של סעדיה גאון ושואל את הרמב"ם לדעתו לגבי ההוכחות בספר- ניתן להניח שהתלמיד לא הסכים עם ההוכחות.

הרמב"ם בספרו "מורה נבוכים", בסוף החלק הראשון, בצורה מאד מסודרת מביא את כל ההוכחות של המדברים המוסלמים ודוחה את כולן. הרמב"ם עצמו בתחילת החלק השני של מורה נבוכים מוכיח את מציאות האל אבל לא מוכיח את בריאת העולם- אי אפשר להוכיח זאת בצורה חד משמעית.

הרמב"ם ממשיך ואומר במכתב ליוסף בן יהודה: דוחה את תלמידו מלגלות לו את הסודות ומצווה עליו לקחת את הדברים בהדרגה. לדעת הרמב"ם יש ללמוד ולהגיע לחקר האמת ולהשקיע לימוד בכך. בפגישות של הרב עם תלמידו הוא נותן מעט רמזים. הוא כותב ספר למעטים ולא כמו משנה תורה המיועד לכולם. עפ"י הכתב רואים שהספר מורה נבוכים מיועד למעטים, לאליטה,

לשכבה משכילה. "ועשיתנו פרקים מחולקים..." = הרמב"ם מבטיח שמדי פעם הוא ישלח לו כל פרק שיכתוב.

בפתיחה של הספר מורה נבוכים הרמב"ם מדבר על מטרת הספר. עמוד 51א "מאמר זה, מטרתו הראשונית, ביאור שמות ומלים בתנ"ך". איך הדבר מתקשר להגות ולפילוסופיה יהודית? הרמב"ם מחלק ציונים: הטיפשים מפרשים את המלים בצורה שונה מהרמב"ם. שם משותף = מלה שיש לה כמה פירושים. המלה הזו כתובה בתנ"ך והטיפשים פירשו את זה פירוש מסוים והוא הרמב"ם סבור שלפי ההקשר יש לפרש זאת אחרת. יש מלים משותפות ויש שנאמרו על דרך ההשאלה. הרמב"ם אומר שיש מלים בתנ"ך שיש להבין את המלים בדרך ההשאלה והטיפשים לא הבינו זאת כך. יש שמות שהרמב"ם קורא להם "מסופקים" = ספק אם הם משותפים או מושאלים.

הבעיה היא לא הפירוש של מילה זו או אחרת אלא מה המשמעות של מה שאומר התנ"ך או אומרת הגמרא. אם כתוב "וירד השם על הר סיני" ופרשן יפרש כי השם ירד בצורה הפשוטה אז הבעיה היא לא לשונית אלא בתפיסת האלוהות. אם כתוב שהשם הכה את מצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ויפרשו את זה כי לאל יש יד חזקה אז הבעיה היא עמוקה יותר ולא פרשנות של מילה. הבעיה עם הפרשנות השונה היא שתפיסת העולם היא מעוותת ולכן הם מרשים לעצמם לפרש את המלים בתנ"ך בצורה שבה הם מפרשים. למרות שיש לכאורה מאבק מצומצם על מילה, הרי שיש פה בעצם ויכוח מעמיק ונוקב על תפיסת העולם. העניין הלשוני הוא ביטוי לתפיסה הפילוסופית.

הרמב"ם אומר שאין הכוונה שהמאמר שיגיע להמונים ולא למתחילים בעיון. המאמר גם לא מיועד לרבנים שמה שמעניין אותם זה רק הנושאים ההלכתיים. גם רב גדול שמבחינתו מה שמעניין אותו בתורה זה הצדדים המשפטיים ההלכתיים וכשהוא מתעמק בגמרא ומבחינתו ידיעת התורה זה דיניה, גם בשבילו מאמר זה אינו מיועד כי ספר זה אינו ספר הלכה. מטרת כל המאמר הוא ידיעת התורה באמת. ידיעת התורה = דיניה. ידיעת התורה באמת = לדעת את סודות התורה. אצל הרמב"ם סודות התורה זה הפילוסופיה של התורה- מה שיש לתורה להגיד על המציאות. דיני התורה זה איך להתנהג במציאות. ידיעת התורה באמת זה ידיעת המציאות. הרמב"ם ממשיך ואומר שהמטרה היא לאדם דתי ששלם בדתו ובמידותיו ועיין במדעי הפילוסופיה ואשר נמשך לחשיבה רציונאלית. אותו אדם דתי פילוסוף, מגלה סתירות בין מה שהוא קורא בתנ"ך לבין מה שהוא מבין בפילוסופיה והמצב הזה גורם לו למבוכה ולהיסוס. הוא מתלבט- או שיימשך אחר שכלו, לרציונאליות שלו והעמדות שלו יהיו בניגוד לאותם פסוקים והוא ירגיש שהוא חוטא מבחינה דתית מפני שהוא מעדיף את הפילוסופיה על פני הדת או שיישאר עם אותן עמדות שהתנ"ך הציג ויותר על מה שהוא מבין עפ"י השכל, מפנה עורף לפילוסופיה. הרמב"ם ממשיך ואומר שאותו אדם שמוכן להפנות עורף לשכל מרגיש שגם מבחינה דתית משהו כאן פגום. דתיות שלמה לא יכולה להיות אנטי רציונאלית. גם אם יבחר בפתרון של להיצמד לכתוב הוא ירגיש שזו לא הדתיות שנדרשת ממנו. אותו אדם שמחליט ללכת על פי הכתוב יהיה בצער ובמועקה. הרמב"ם רומז שלעמים כל הבעיה נובעת מפרשנות לא נכונה למילה מסוימת.

החלק הראשון של החלק הראשון של מורה נבוכים זה מילון לאותן מלים שהרמב"ם מדבר עליהם בסדר לא מוסבר. מבחינת הרמב"ם העובדה שהפירוש האחר סותר את השכל זה כבר הוכחה שזה לא נכון. הוא טוען שנקודת המוצא של ספרו היא שלא יכולה להיות סתירה בין הדת לבין השכל. הרמב"ם מקבל את הדת כאמת כאדם דתי וכפילוסוף הרמב"ם מתייחס לשכל כדבר אמין ולמסקנות כאמיתיות. אם יש סתירה בין דת לפילוסופיה אז זה יכול להיות אחד משני דברים: 1. פירוש לא נכון של הכתוב בתנ"ך. 2. מה שמוצג כעמדה פילוסופית לא עומד בביקורת הפילוסופית.

הרמב"ם לוקח הוכחות אריסטוטליות לכך שהעולם היה קיים מאז ומעולם וסותר אותן פילוסופית בעזרת השכל. במורה נבוכים הרמב"ם עושה עבודה כפולה- פרשנית ופילוסופית.

הרמב"ם ממשיך בעניין הלשוני אך לא מדבר על מלים אלא על משלים- עניינים שלמים- כל מלה אפשר לפרש כפשוטה אבל את כל העניין יש להבין כמשל. ביאור משלים סתומים ואין עליהם כותרת של משל. הרמב"ם בא להציל את הנבוכים ולפיכך קרא לספר בשם זה.

הרמב"ם טוען שהוא מיישב את רוב הספקות. הוא אומר שהוא יאנו משלים פירושים עד הסוף, אלא נותן התחלות. הוא אינו קובע הכל בספר. הוא לא רוצה שאלה שמדמים להיות חכמים יחשבו כי הספר הוא ספר של כפירה. היו כאלה שהאשימו אותו בכפירה בכל זאת.

הרמב"ם לא רצה לערער לאנשים את האמונה, הוא רצה שהאנשים באופן הדרגתי יעלו את רמת האמונה שלהם. הוא רצה שבצורה הדרגתית יבינו ערכים של הדת בצורה אחרת.

ההקדמה של הרמב"ם למורה נבוכים (עמוד 52 במקורות תחת הכותרת פתיחה): הרמב"ם הסביר מהי מטרת הספר, מדוע הוא נקרא כך ולמי הוא מיועד. הרמב"ם מצהיר על כך שכאשר הוא מבאר משל מסוים מתוך התנ"ך, הוא לא משלים את הביאור אלא רק כותב את חלקו וזה עניין מכוון מצדו של הרמב"ם לפזר איזושהו ערפל סביב אותן דעות שהוא רוצה ללמד במורה נבוכים, ואשר דעות והשקפות אלה הן חורגות ממה שמקובל להאמין ולחשוב והוא רוצה לעשות זאת בצורה שבה הקורא באופן הדרגתי יפענח את מידותיו ואז באמת הקורא יהיה בשל מבחינה נפשית ושכלית לקבל את הדעות. אם הוא היה כותב בצורה גלויה, אז הדעות היו מובנות בצורה משובשת או ע"י אנשים שלא יכולים לקבל זאת. הוא חשש שזה יהפוך לספר של מטרה של ביקורת מבחינה אמונתית.

עמוד 52, שורה אחרונה מצד ימין במקורות: יש מושגים בחז"ל של מעשה בראשית, מעשה מרכבה= כינוי לסודות התנ"ך. מעשה בראשית מתייחס לפרשה הראשונה בתורה, לסיפור הבריאה שלומדים אותו על פי הסוד ולא על פי ההבנה הפשוטה של הדברים. מעשה מרכבה מתייחס בעיקר לתיאור שנמצא בתחילת ספר יחזקאל שמתאר את העולם השמימי. מושגים אלו שייכים לתורת הסוד. הרמב"ם למעשה מזהה את המושגים האלו עם הפילוסופיה, עם המדע. תורת הסוד של הרמב"ם היא לא כמו זו של המקובלים, אלא היא עניין של מדע ופילוסופיה. בפילוסופיה של אריסטו יש הבחנה בין מדע הטבע (פיזיקה) ומדע האלוהות (מטה- פיזיקה).

המדעים האלה, הטבע והאלוהות, הם סודות התנ"ך מבחינתו של הרמב"ם. הסוד הנשגב יותר הוא מדע האלוהות.

הרמב"ם מדבר על משנה שקובעת כללים והגבלות לגבי העניין של לימוד מעשה מרכבה. הכלל הראשון הוא שמעשה מרכבה לא מלמדים ברבים, אלא רק בן אדם אחד. כאשר יש יותר מתלמיד אחד יש חשש שאחד התלמידים לא יבין כל כך וטעות בזה יכולה להביא לתוצאות חמורות מבחינת האמונה ולכן, יש לוודא שהמסר יועבר כראוי. לגבי אותו יחיד, לא כל אחד אפשר ללמד. צריך שהתלמיד שמלמדים אותו יהיה חכם שמסוגל לקלוט את דברים ומבין מדעתו (= מסוגל להבין דבר מתוך דבר, להסיק מסקנות ולפתח בעצמו). הגבלה נוספת היא שאת התלמיד מותר ללמד רק ראשי פרקים (עמוד 52 טור שני מימין שורה שלישית מימין). בספר מורה נבוכים, הרמב"ם בא לחשוף את הסוד של מעשה מרכבה, הוא אומר לא לבקש אלא את ראשי הפרקים כי הוא מחויב לאותה הלכה שקבעה שמותר ללמד רק ראשי פרקים. הרמב"ם מוסיף ואומר לגבי כתיבת ספרו שראשי פרקים בנושא מסוים מפורזים בספר ולא מרוכזים כולם באותו מקום מתוך מגמה ברורה להסתיר. יש כאן מתח בין הרצון לגלות לבין הצורך להסתיר. כלומר, הרמב"ם כותב בפיזור דברים חלקיים.

הוראות העיון בספר:

עמוד 55 במקורות- "צוואת מאמר זה": "תאם פרקיו זה עם זה...=" הרמב"ם מפזר את דבריו במקומות שונים בספר, גם כאשר מדובר בנושא אחד ולכן הרמב"ם אומר שדעתו היא צירוף כל הדברים המפורזים בספר. "ואל תהיה מטרדת...=" הוראה שנייה שהרמב"ם נותן היא לא להסתפק בהבנה כללית, אלא לדעת שלכל מלה ומשפט יש מטרה, כוונה ותפקיד. הרמב"ם מוסיף עוד משפט: "אין דבר שנאמר בו שלא במקומו אלא כדי לבאר עניין מסוים במקומו...=" אפשר להבין משפט זה בשני אופנים:

1. אם יש דבר שהוא לא מעניין הפרק ונראה שהוא לא במקומו, צריך לדעת שהוא כתוב כדי לבאר עניין אחר שעיקרו נמצא במקום אחר. צריך לחפש איפה כתוב הנושא העיקרי ולצרף אותו לשם (חזרה על ההוראה הראשונה).
2. מה שנדמה שאינו במקומו זה טעות. הדבר נמצא במקומו- הוא בא לבאר את הנושא שבאותו פרק. כלומר, גם פיזור הדברים איננו מקרי, אלא זה גם בגלל שהדבר שכביכול לא קשור גם בא לבאר דבר שקשור לנושא זה. כלומר הוא גם קשור לנושא אחר וגם תורם לנושא שאינו קשור לכאורה. בקריאה ראשונה זה נראה שלא במקומו.

יש האומרים שעצם העובדה שיש משפט שניתן לפרשו בשני מובנים זוהי גם אחת הטכניקות של הרמב"ם ליצור ערפול- הפירוש השני יותר מעמיק ומורכב מהפירוש הראשון.

בהמשך הוא אומר שצריך לדקדק בכל מלה. "עייין בו תמיד"- זה לא ספר שלומדים ומסיימים אתו, אלא גם לקורא שאליו הספר מיועד, כל עיון מחודש בספר, ניתן לגלות דברים חדשים. הוא אומר שהוא מבאר את כל הדברים הקשים בתורה, שהם קשים לכל משכיל. העובדה שהדברים הם קשים זה מעלה ולא חסרון. מי שאינו משכיל- לא קשה לו. מי שנבון- מעלה. מי שאין לו

מבוכה- לא למד תורה או שהוא אדם שלא הולך אחרי השכל. המעלה הגבוהה ביותר היא שיהיו קושיות ואז למצוא להן פתרון.

הקטע השני בצוואה מתייחס לגבי הפרשנות של הספר, כלומר מי שהבין מהספר את מה שהבין, האם מותר לו לגלות למישהו אחר. הרמב"ם אוסר לפרש את הספר לאחרים. הוא מתיר לכל אדם לפרש לעצמו = "ולא יבאר לזולתו ממנו". אם האדם מוצא פירוש שכבר כתוב בספר אחר של חכמים קודמים אז אפשר להעביר הלאה, רק לגבי דברים חדשים שהאדם מפרש אין להעביר לאחרים.

"אל תתפרץ" = לא למהר לחלוק עליו שכן אולי הוא הבין את הרמב"ם לא נכון. אולי האדם יפרסם דבר שהוא לא הבין כראוי. הרמב"ם אומר שמי שהספר לא תרם לו, שיתעלם ויחשוב כאילו הספר לא נכתב. מי שסבור שהוא טועה- שידון אותו לקו זכות (הלכה שאם אדם עשה מעשה שלילי וניתן ללמוד ממנו משהו- יש לפרש את מעשיו על דרך של לימוד זכות). מטרת הרמב"ם היא לא רק לדאוג לשמו הטוב, אלא גם שהוא לא רוצה להגיד לבן אדם שהוא אומר לו דברי כפירה ויש לקבל זאת. מבחינת הרמב"ם מה שהוא מלמד היא האמונה האמיתית. אם הקורא מבין את דבריו ככפירה, אז הוא לא רוצה להעמיד אותו בפני דילמה, האם ללכת לפי האמונה, או לשמוע לרמב"ם ולהתנהג ככופר. הוא אומר שכנראה שהוא לא הבינו נכון- לא רצה לעורר פרובוקציות או להציג אלטרנטיבה לאמונה. הוא אומר שאם יש בעיני הקורא שיבוש אז יש לפרש כך שזה יסתדר עם דעתו שלו ולא עם דעתו של הרמב"ם. יש כאן מגמה חינוכית (הוא ראה עצמו כמחנך של הציבור ושל האליטה)- הוא לא רוצה שיחשבו שהוא כופר ומייצג הכופרים. הוא לא רצה להימנות על זרם של כופרים ולהיות מייצגם. הוא טוען שהשקפתו היא האמונה האמיתית.

הרמב"ם מודע לכך שהאנשים שיקראו את ספרו יהיו אנשים מגוונים ולכן הוא מחלק בקטע הבא את קוראיו לשלושה סוגים:

- א. אנשים שלמדו תורה ואין להם ידע בפילוסופיה. "אין בידו מאומה מדברי העיון, הוא ישיג תועלת במקצת..."- לאדם כזה תהיה תועלת מסוימת מהספר.
- ב. אנשים שלמדו תורה ופילוסופיה. השלם הוא האדם הנבון והוא ישיג תועלת בכל פרקיו "וכמה גדול חשקו בו וכמה ערב הוא באוזניו"- יחשוק בספר ויפיק ממנו תועלת.
- ג. אנשים שהם חושבים שיש להם ידע פילוסופי אבל זוהי פילוסופיה מזויפת כי היא לא מבוססת על כללים נכונים ודרכי החשיבה שלהם אינן נכונות. יהיה לאנשים אלה מאד קשה עם הספר כי תהיה סתירה עם כל תפיסת העולם שלהם.

הפילוסופיה הנכונה מבחינתו היא הפילוסופיה האריסטוטלית. הרמב"ם מקבל את צורת החשיבה והדרך בה אריסטו הגיע למסקנות.

הרמב"ם עובר בפסקה הבאה של הצוואה לנקודה של איך זה שהרמב"ם מרשה לעצמו לכתוב ספר בתחום כזה שמותר עפ"י ההלכה ללמדו רק את היחיד וע"י כתיבת הספר הוא מלמד את הציבור.

"והאל יתעלה יודע שאני לא חדלתי לירא הרבה מאד את הדברים" – לא כתב בקלות את הספר הזה. הוא אומר שהוא הראשון שכותב ספר שכזה – תקדים. איך הוא מרשה לעצמו להיות הראשון שיכתוב בנושאים אלו? "... עת לעשות לה' וכי' (פסוק בתהילים – "...הפרו תורתך")" = הרמב"ם מפרש כי לפעמים למען הקדוש ברוך הוא יש להפר משהו בתורה, למען התורה. התקדים נמצא אצל רבי יהודה הנשיא שכתב את התורה שבעל פה למרות שהיה אסור.

"בכל מעשיך יהיו לשם שמיים" = כל מעשיך בא לרמוז שלפעמים עושים דברים לשם שמיים למרות שהם לא לגמרי לפי הספר, לפי ההלכה. מה שמתיר לעשות הוא בשם כך שהם נעשים לשם שמיים. הרמב"ם רומז את הדברים ולא אומר אותם בצורה מפורשת כי יש סכנה שאדם יורה לעצמו היתר איפה שאיננו רשאי לכך. מותר להשתמש בכללים אלה רק לחכמים במיוחד שיכולים להיות בטוחים שהם נקיים ממניעים אישיים.

"כללו של דבר, אני הגבר... עד שיגיע לשלמות וירווח לו" = הרמב"ם מעדיף את אותו אחד שילמד מהספר כמו שצריך על פני כל הציבור שלא יבין את הספר.

ישנה התייחסות נוספת של הרמב"ם לסיבה שהוא כותב את הספר למרות האיסור וזה מופיע בהקדמה לחלק השלישי (והאחרון). בעמוד 69 בטור השמאלי, אחרי ההפניה להערה 15 במקורות הוא חוזר לעניין הזה של מדוע הוא כותב ואומר "מכיוון שהדבר כך..." = להימנע מלכתוב מאומה ממה שהתגלה לו והוא לא יכתוב ספר, כלומר מה שהתגלה יאבד יחד עמו במותו, השארת הדברים כך היא גזלה, ופשע כלפי הנבוכים. הוא אומר שמבחינה מוסרית הוא רואה עצמו מחויב להנציח את הדברים.

ההקדמות לספר מורה נבוכים: מכתב, פתיחה, צוואה והקדמה.

עמוד 55 במקורות: יש עוד כותרת שכתוב עליה הקדמה (הקדמה מספר 4). בהקדמה הזו, מקריאה ראשונה לא יודעים לשם מה היא נכתבה. הנושא הוא איך זה יכול להיות שיש סתירות בספר מסוים? הרמב"ם כדרכו אומר שיש 7 סיבות להיות סתירה בספר:

א. אותו המחבר אסף דברי בעלים רבים. ספר שלא כתב מחבר שכותב את דעתו, אלא זהו ספר שמלקט דברים שנאמרו ע"י אנשים שונים והסתירה נובעת מכך שאמרו אותם אנשים שונים אלא שלא מצוין שם האומר (הגישה הביקורתית).

ב. בעל אותו הספר הייתה לו סברה מסוימת והוא חזר בו ואז נכתבו דבריו הראשונים והשניים. מסיבה כלשהי נכתבו בספר שתי עמדותיו.

ג. "אין אותם כל הדברים כפשוטם..." = יש שני מקומות שאם את שניהם נבין כפשוטם אז תהיה סתירה. אם יובן אד מהם שלא כפשוטו או את שניהם, אז לא תהיה סתירה. כלומר את אחד המקורות יש להבין בצורה של משל. דוגמא: נאמר כי "וראית את אחורי ופני לא יראו" ומצד שני רשום כי ה' דיבר פנים אל פנים למשה. עפ"י הרמב"ם שני הפסוקים אינם כפשוטם כי אין לקדוש ברוך הוא פנים.

ד. "יש בהם תנאי מסוים שלא נתבאר... או שהיו שני הנושאים שונים... ואין שם סתירה" = יש תנאי מסוים שאם תנאי זה **משתנה** אז יש להתנהג באופן אחר ולא תמיד התנאי כתבו בכל מקום. לדוגמה: כתוב בעשרת הדברות "לא תרצח" ומצד שני יש צווי להילחם "הקם להורגך השכם להורגו". ב"לא תרצח" לא התבארו תנאים מסוימים שבהם זה שונה. חלק שני של הסיבה הרביעית היא שהנושאים שונים והאחד מהם לא נתבאר במקומו, כלומר **הכלל נכון אבל בתחום שונה**.

ה. צורך **ללמד** ולהבין (=להסביר לאחרים). עמוד 55 מצד שמאל למטה במקורות. דרך הלימוד היא מהקל אל הכבד- כך יש ללמד. לעתים כדי להסביר את העניין הקל יש צורך להשתמש במושגים מסוימים של הנושא הקשה יותר. בשלב הראשון כשמלמדים את העניין הקשה רק כהקדמה או כהכרח אז אפשר להסתפק בהסבר כללי ולא מדויק ולאחר מכן, כשיגעו בנושא עצמו אז יש לדייק ולהעמיק ואז מהשוואה בין שני הדיונים בנושא אפשר למצוא סתירה. הסתירה היא מכוונת על ידי המחבר והוא מודע לה.

ו. סיבה ששונה במהותה משאר הסיבות מכיוון שהמחבר לא מודע לה. יכול להיות מחבר שפשוט לא שם לב למה שהוא כותב והרמב"ם לא מוכן לכלול אותו בתוך רשימת הסתירות. יכול להיות אדם שבא לפתח שיטה מסוימת אבל הסתירה שקיימת בספרו **אינה גלויה**. רק כשמתעמקים בדברים שכתב במקום אחד ובמקום אחר ומפתחים את הדברים ("מספר היקשים") שכתב וע"י כך מגלים שיש סתירה בשורש העניין. מדובר במקרה בו הקורא מעמיק יותר מהמחבר והוא "עלה" על סתירה שהמחבר לא שם לב אליה.

ז. "...שצריך להסתיר מקצת מענייניהם וצריך לגלות מקצתם". מדובר בסתירה מכוונת של המחבר שרוצה להסתיר בכוונה. "פעמים גובר הדוחק..." = המחבר מסתיר על ידי סתירה. מה יקרה אם הם יעלו על הסתירה, כלומר איך הם ידעו מה דעתו האמיתית של המחבר?

הרמב"ם מתחיל לחלק בין סוגים שונים של סתירות ובין ספרים ידועים.

1. "הנה הסתירות..." = בסיפור של התנאים, ברייתות **ומשנה**- יש סבו סתירות לפי הסיבה הראשונה: אנשים שונים אמרו את הדברים. אחד הפתרונות שהגמרא נותנת היא לסתירות במשניות. רב"י שליקט מסורות לא תמיד כתב מי אמר אותה וזה יצר בלבול וסתירה. הגמרא מסדרת זאת ע"י שקובעת מי אמר את ההלכה.

2. סתירות שבתלמוד, **בגמרא**: מהסיבה הראשונה והשנייה. כמו במשנה יכולות להיות סתירות בין דברים שונים שכן הם נאמרו ע"י חכמים שונים. יכול להיות שמישהו שמסר את הדברים לא טרח להגיד מי אמרם. הסתירות נובעות גם מהסיבה השנייה: דברים של אותו אדם שסותרים עצמם. הפתרון הוא שהוא חזר בו. גם הרמב"ם עצמו שינה את דעתו בעניינים הלכתיים שונים.

3. סתירות שיש **בתנ"ך** ("ספרי הנבואה") נובעות מהסיבות השלישית והרביעית. לעתים יש לפרש את אחד המקורות לפחות כמשל ולעתים חסר תנאי מסוים באחד המקורות או שבתחומים שונים יש כללים אחרים. "אל העניין הזה הייתה מטרת כל הקדמה זו" = כלומר כל הסיבה שהוא הביא את ההקדמה הזו היא כדי להסביר את הסתירות בתנ"ך ולא דווקא במורה נבוכים. בספרו הוא מתעסק בפרשנות לתנ"ך ובסתירות שבו ולכן לשם כך פירוט כל

הסתירות. גם העניין של סתירות בתנ"ך- שייך לסתרי תורה. הרמב"ם מעלה אפשרות שבתנ"ך יש סתירות לפי הסיבה השביעית- יש סתירות מכוונות והמטרה היא להעלים מעיני הציבור, "להסתיר מעיני ההמון". המחבר כותב דבר שלא משקף את דעתו האמיתית, אלא יש רצון להסתיר את הדעה האמיתית. הרמב"ם משאיר את זה בסימן שאלה.

4. בספרי הפילוסופים הסיבה היא החמישית.

5. בספרים אחרים, כמו הגדות ומדרשות (ספרות חז"ל שאינה נוגעת להלכה) הסיבה היא השישית- המחבר לא שם לב. החכמים עצמם לא היו מספיק מעמיקים. טענה זו היא לא פשוטה, אך הרמב"ם מוסיף ואומר שיש סתירות שנובעות מהסיבה השביעית. כלומר, הרמב"ם טוען שיש מהחכמים שאינם מספיק חכמים בענייני פילוסופיה והלכה ויש שבאמת הגיעו לחקר הדברים ומהם הרמב"ם מפרש את סודותיו. הוא טוען שאמנם יש חכמים שהיו גדולים בהלכה אבל לא בפילוסופיה.

6. "מה שיימצא במאמר זה" = הסתירות שיש במורה נבוכים הן מהסיבה החמישית והשביעית. הוא מצהיר שלא יתפלאו הקוראים אם תהיינה סתירות. "דע וזכרהו היטב כדי שלא תהיה נבוך במקצת פרקיו". חלק גדול מהמחקר שנעשה סביב מורה נבוכים מתבסס על המשפט הזה ובמיוחד על הסיבה השביעית. החוקרים "ניצלו" את דבריו ואת הפער שהוא יצר בין דברים שהוא כותב עליהם לבין מה שהוא התכוון באמת. החוקרים ייחסו לו דעות שלא הובאו כי הם טענו שיש את הרמב"ם הגלוי ואת הרמב"ם האזוטרי. מה שיצא בסופו של דבר הוא שלכל אחד יש רמב"ם אחר.

את הסיבה השביעית אפשר לפרש גם בדרך אחרת: יש את אותה מסקנה שפעם אחת היא מבוססת על הנחה מסוימת ופעם אחרת על הנחה אחרת אך המסקנות עצמן לא סותרות אחת את השנייה. יש עמדה מסוימת אחת שנכתבת פעמיים במורה נבוכים והיא מבוססת על הנחות סותרות. אם מפרשים כך אז אין פתח לפרש את הרמב"ם בדרך שונה ממה שהוא מצהיר בגלוי.

הרמב"ם כתב "ואל העניין הזה הייתה מטרת כל הקדמה זו" (טור שני המלה האחרונה בפסקה השנייה). העניין הזה = סתירות מסיבות 3+4 שמופיעות בתנ"ך. כל הקדמה זו = סתירות 1-7. זה לפי תרגום הרב יוסף קאפח. המשפט הזה בעייתי שכן הוא אינו נכון. הרמב"ם אומר שהסיבה החמישית והשביעית הן הסיבות לסתירות במורה נבוכים אז איך הוא טוען שהסתירות בתנ"ך אותו הוא מפרש הן מהסיבות השלישית והרביעית. יש שתי אפשרויות: 1. המשפט הזה אינו נכון והמטרה של הרמב"ם הייתה להטעות את ההמון שכך שיחשוב שזה מטרת ההקדמה ולא ישים לב ולא ייחס חשיבות לסיבות חמישית ושביעית. 2. הצעה של פרופ' לוינגר: תרגום של שמואל אבן תיבון (המתרגם הראשון של מורה נבוכים עוד בימי הרמב"ם)- "ואל זה העניין הובאה הקדמה זו כולה". המשפט של הרמב"ם לפי התרגום המדויק יותר של אבן תיבון ניתן להתפרש בשני פירושים והרמב"ם כתב בכוונה משפט שכזה שיכול להתפרש לשני פנים. פירוש ראשון הוא כמו זה שלמעלה- כל ההקדמה היא הסתירות בתנ"ך. כלומר, לא רק החמישית והשביעית מעניינות וחשובות אלא גם השלישית והרביעית ולכן שווה גם להביא את העניין במלואו. כלומר, בגלל שגם הסיבות השלישית והרביעית גם רלבנטיות וחשובות לספר ולא רק הסתירות שנובעות מהסיבות

החמישית והשביעית אז יש כבר טעם להביא את כל הרשימה 1-7. הרמב"ם כתב זאת באופן מכוון.

נסים עפ"י הרמב"ם: ב"אגרת תחיית המתים" כתב הרמב"ם (עמוד 95 במקורות, צד שמאל, שורה שנייה מלמעלה): "השתדלותנו והשתדלות כל איש מהיחידים חילוף השתדלות ההמון. המון אנשי התורה הנאהב שבדברים להם והערב לשכלותם ששימו התורה והשכל שתי קצוות סותרים ויוציאו כל דבר נבדל ומופרש מהמושכל ויאמרו שהוא מופת" = כל דבר שאפשר להראותו כלא טבעי הם יעדיפו להראות שהוא מנוגד לטבע. הם בורחים מהפירוש הטבעי לגבי סיפורים הכתובים בתנ"ך. "הזמן העומד" = ההווה. גם לגבי ההווה וגם לגבי הנבואות העתידיות----> יהיו דברים לא טבעיים. לעומת זאת הרמב"ם ואותם יחיד סגולה משתדלים למצוא את ההתאמה בין הדת לשכל ולהסביר כל דבר שאפשר בצורה טבעית. "אלא מה שיתבאר בו שהוא מופת ולא ניתן לפרשו כלל" = מה שאי אפשר להסביר לפי חוק טבע יש לומר שהוא מופת ולפרש בצורה על-טבעית.

ההמון חושב שככל שהוא יפרש דברים בניגוד לשכל אז האמונה גדולה יותר. הבעיה של הרמב"ם הייתה שהיה לו קשה להעביר את המסר שהאמונה שלו היא יותר גדולה. למה הרמב"ם סבור שאמונתו אמיתית יותר מזו של ההמון? הרמב"ם סובר שהתורה מצווה את האדם לדעת. לדעת זה עניין שכלי. אמונה שאין לה גיבוי של השכלה היא לדעת הרמב"ם פגומה דתית. ככל שהאמונה יותר מוסברת אז קיימת את המצווה הדתית של לדעת בצורה מושלמת. הרמב"ם סובר שמה שכתוב שהאדם נברא בצלם אלוהים, הכוונה היא לשכל. התפקיד של האדם הוא לנצל את הפוטנציאל שניתן לו ועליו לממש את הפוטנציאל על ידי הבנת הדברים האלוהיים- כך הוא ממש את "צלם האלוהים".

יש כאן גם עניין של תפיסת האל עצמו, איך אדם מתייחס לקדוש ברוך הוא? הרמב"ם סובר שיש להסתכל על האל בצורה רציונאלית. להסתכל על האל כפועל בצורה מתוכננת, שעושה דברים עם הגיון ויש לנסות לחשוף את ההגיון עד כמה שהאדם מסוגל. יש לשאוף להבין. אין להסתכל על ה' כמו ישות שמנותקת משיקולים של שכל והגיון. יש שתי תפיסות מתחרות לגבי מציאות העולם: פועלת על פי חוקיות או שכל דבר שקורה הוא החלטה של הקדוש ברוך הוא- מגמה זו היא נגד התפיסה שיש סיבתיות פנימית לדברים שקורים ואין חוקי טבע.

לדעת הרמב"ם ההשגחה של האל בעולם נעשית בעזרת חוקי הטבע. הוא בנה מערכת כזו שעפ"י החוקיות שיש בה הוא יכול להשיג את מטרותיו. עצם העובדה שהאל נאלץ לשנות את החוקיות של המערכת זה כביכול פגם מסוים של המערכת. כל אותם דברים שהיו נראים כנסים היו מצויים במערכת הזו מבריאת העולם ואין התערבות שמשנה את הכללים- כה' ברא את העולם הוא ברא גם את הסטיות מהחוקים. הנס "הושתל" במערכת מלכתחילה כי אחרת יש פגם במערכת שה' ברא. ככל יש פחות נסים זה מעצים את גדולתו של האל.

עיקרי האמונה

(במקורות עמודים 3-4 מהטור הימני באמצע): "וממה שראוי שאזכיר כאן... = הרמב"ם מצהיר שהוא ייתן רשימה של 13 עיקרי התורה שצריך להאמין. לפני הרמב"ם לא הכרנו ביהדות רשימה מסוג זה. הרמב"ם הוא חדשן גדול בשל העובדה שלראשונה נאמר שיש להאמין לא רק בעיקר אחד, אלא רשימה של מספר עיקרים. בספרו של רבי סעדיה גאון "אמונות ודעות" גם יש נגיעה בנושאים אך אין קביעה של רשימה מוגדרת שיש להאמין בה. הרמב"ם אומר שאם לא מאמינים באחד העיקרים אז אין לך חלק בעולם הבא. אחריו התפתחה ספרות שלמה בעקבותיו שדנה בנושא העיקרים. הספר המפורסם ביותר שדן בכך הוא "ספר העיקרים". יש אנשים שלא קבלו את המושג וטענו שפשוט יש להאמין בכל מה שכתוב בתורה וזהו. אחד העיקרים (השמיני) של הרמב"ם זה להאמין בתורה שבכתב ובתושב"ע. עצם העניין שהרמב"ם קובע שהקריטריון העיקרי של העולם הבא הוא מה שאתה חושב ומאמין.

מקובל לחלק את 13 העיקרים לשלוש קבוצות:

- א. עיקרים 1-5: מציאות האל.
- ב. עיקרים 6-9: תורה מן השמיים.
- ג. עיקרים 10-13: שכר ועונש.

היסודות (עמוד 5):

- א. מציאות הבורא - ישתבח. הרמב"ם בא לתת הגדרה מדויקת במה צריך להאמין: "מצוי בשלמות אופני המציאות". המציאות הזו היא המקור והסיבה לכל מציאות אחרת. "וממנו נמשך מהם הקיום" = כל מציאות אחרת מחוץ לאל היא באופן מתמיד מקבלת את מציאותה מהאל. אין מציאות שיש לה קיום עצמאי. "אז בטלה כל מציאות" = אפשר לתאר את היעדר כל מציאות אחרת ומציאותו של האל תישאר. אם נבטל את מציאות האל - אין מציאות אחרת שקיימת. הרמב"ם אומר בקצרה את מי שנמצא חוץ מהאל (אפשרי המציאות): מלאכים, גרמי הגלגלים (=כוכבים) - כלם זקוקים לאל על מנת להתקיים. **מחויב המציאות** = מציאות שלא ייתכן שהיא לא תהיה קיימת. מציאות שאינה תלויה באף גורם, אלא מתחייבת מבחינת עצמה. רק האל הוא מחויב המציאות. **אפשרי המציאות** = מציאות שאינה הכרחית, אלא נתון שהוא קיים בזמן ובנסיבות מסוימות. אין הכרח מבחינת ההגיון שמחייב את קיומו. **נמנע המציאות** = דבר שלא ייתכן שיהיה קיים.
- ב. אחדות המין - אין אחדות הדומה לזו של האל.
- ג. שלילת הגשמות ממנו - אין לו גוף. הוא אינו חומר. "ולא כוח בגוף" = הרמב"ם אומר שה' הוא לא כוח העולם או הגוף. הכוח קיים בגוף. האל הוא יחידה בפני עצמה שלא תלויה בשום מציאות אחרת. "לא יראו מאורעות הגופים" = אי אפשר לדבר על האל שהוא נח או נע, עלה או ירד כי אלה תיאורים לחומר שיש לו תנועה ולאל אין תנועה. הוא לא יכול להתחבר לשום דבר או להיפרד ממנו. אין מושגים של ישיבה או עמידה. אין אצלו חיבור ופירוד (= "עורף ויפוי"). יש לרמב"ם בעיה: כל התנ"ך מתאר את ה' כגוף: תיאור איברים ("אצבע

אלוקים"), פעולות של חומר ("ויאמר", "וירד"). כן גם במדרשות חז"ל ובתפילות. הרמב"ם אומר: משל! יש להסביר כל משל למה, אבל זו הסיבה- "דיברה תורה כלשון בני אדם". התפקיד שלנו הוא להפשיט את הדברים מגשמיותם. מדובר שה"כ בצורה של התבטאות. מי שתופס כך את ה' הוא כופר שאין לו חלק בעולם הבא. אפשר לתאר את האל רק על דרך השלילה.

ד. הקדמות- האל הוא הקדמון בהחלט. ההגדרה הפשוטה יותר היא האל קיים אינסוף זמן. הדבר אינו לגמרי מדויק, אלא הכוונה היא שהוא לא קיים בקטגוריה של זמן. הזמן מתחיל עם הבריאה הראשונה והזמן חל רק לגבי הנבראים ואל לגבי האל. הקדמות שלו ביחס לכל דבר אחר: לכל נמצא אחר יש התחלה. תוספת לאחר למעלה מ 20 שנה שכתב את הדברים: "היות העולם מחודש...". הרמב"ם מגיע למסקנה שלא ניתן להוכיח מבחינה פילוסופית אם העולם הוא קדמון או מחודש. כאשר הרמב"ם מוכיח את מציאות האל הוא לא בונה את ההוכחה של המציאות על ההנחה שהעולם הוא נברא. הוא לא בונה הוכחה פילוסופית על הנחה שהיא לא מוכחת בעצמה. הוא מוכיח את האל דווקא מנקודת מוצא שהעולם הוא קדמון ואין לו התחלה. הרמב"ם אינו סובר שהעולם קדמון אלא הוא פועל בשיטת קל וחומר. ההוכחה מכסה את כל האפשרויות. מציאות האל בלתי תלויה בשאלה אם העולם מחודש או קדמון.

ארבעת היסודות הראשונים הם בעצם יסוד אחד גדול עם מספר סעיפים שנותנים לנו את התמונה המלאה של במה אמור האדם המאמין להאמין.

היסוד החמישי: למי צריך להיות מופנה הפולחן הדתי ומבחינה נפשית: במי לתלות תקווה. "הוא יתעלה (האל) הוא אשר ראוי לעובדו ולרוממו, לפרסם את גדולתו...". = העבודה הדתית מופנית לקדוש ברוך הוא בלבד. לעומת זאת כל מציאות אחרת- אסור לעבוד אותה עבודה דתית כלשהי, אין בכך גם שום טעם. "למטה ממנו" = מלאכים, גלגלים, כוכבים. "אין להם שלטון ולא בחירה אלא רצונו יתעלה" = כל אותן מציאויות מלבד האל שבני האדם היו עובדים אותם עבודה זרה, אין בכך טעם שכן הם עושים זאת בדרך הטבע ולא מתוך רצון. גם אסור לעבוד אותם כאמצעי מוחשי לעבודת האל. גם אם מכירים באל כמקור כל המציאויות, עדיין אין לעבוד את אחד המציאויות כמייצג את האל- מוחשי. יש לשים לב שבנוסחאות מסוימות של תפילה פנייה למלאכים, לפי הרמב"ם כל פנייה למלאכים במסגרת של תפילה נכללת באיסור של עבודה זרה. יש לפנות לאל בעצמו ולא למלאכים שיעלו את התפילות. הרמב"ם רוצה לכוון לאמונה טהורה באל והתרחקות מכל עבודה זרה. הרמב"ם בהלכות כולל בעבודה זרה תחומים שקשורים במיסטיקה.

הקבוצה שנייה- התורה מו השמיים:

הרמב"ם מדבר תחילה באופן כללי על מושג הנבואה- התורה ניתנה בנבואה. ספר התורה כתוב לא ירד משמיים, אלא כתבה משה בנבואה. בתנ"ך: אנשים מסוימים שאל מדבר עמם ומוסר לבם מסרים שונים, בד"כ המסרים מופנים לציבור.

היסוד השישי: הנבואה. "זה המין האנושי ויש שיצאו בו אישים בעלי יכולות... ויתחבר אותו השכל האנושי בשכל הפועל... וזוהי הנבואה וזה עניינה" = הרמב"ם לא הזכיר את הקדוש ברוך הוא, אלא דיבר על השכל. התפיסה של הרמב"ם היא שכל אדם כמעט נולד עם פוטנציאל להשכל דברים עיוניים. מי שממש את הפוטנציאל---> מקבל את צורת השכל = שכל בפועל. לתינוק שנולד יש שכלל בכוח. ישנה שלמות מסוימת שאומרת שזה מה שאדם יכול להשיג- שלמות שכלית שנקראת צורת השכל. השכל האנושי מוגבל. מעל השכל האנושי יש שכל שנקרא השכל הפועל = שכל שאינו של בן אדם. שכל שאין לו גוף, ישות רוחנית.

הנביא, זה אחד שמצליח לחרוג מהשלמות השכלית האנושית ולקבל שפע שכלי מהישות הרוחנית שנקראת השכל הפועל. הנביא פורץ את גבולות ההכרה האנושית ולקבל השכלה עליונה שאדם בשלמותו השכלית אינו יכול להגיע אליה. גם הפריצה של גבולות ההכרה האנושית לעולם שמעבר היא טבעית. מקורה בכוחו של האדם. הרמב"ם מודע שהוא נכנס לפילוסופיה מאד גבוהה. הוא לא מתיימר להביא כאן הוכחות אלא אומר שזו פילוסופיה מקצועית ולכן מודיע בקצרה מהו היסוד. התפיסה של הרמב"ם את מושג הנבואה שונה מזו של התנ"ך. בתנ"ך היוזמה באה מצד האל, אצל הרמב"ם האדם עצמו מגיע לעולם הרוחני הזה. התפיסה של הרמב"ם פילוסופית יותר.

היסוד השביעי: נבואת משה רבנו. יש להאמין שמשה הוא אבי כל הנביאים. אף נביא לא הגיע למדרגת הנבואה של משה. "והוא בחיר השם..." = השגת נבואת משה רבנו הנה תופעה חד פעמית בהיסטוריה, הן בעבר והן בעתיד. הרמב"ם רוצה להגיע למסקנה של נצחיות התורה. הוא שולל בכך את הנצרות והאיסלאם. כל נביא כפוף למשה ומתחתיו ואי אפשר לחדש ולקבוע שתורתו אינה רלבנטית יותר. הגופניות של הנביא מהווה מחסום להשגה רוחנית טהורה. משה הגיע להשגה רוחנית טהורה כמו של שכל בלי גוף. בניגוד לנביאים אחרים שהנבואה עוברת אצלם דרך כוח הדמיון ויש לפרש את המחזה אותו הם רואים. משה שונה בכך שהוא מקבל את המחזה באופן ישיר. הנביא רואה מחזה מסוים ומפרש אותו. משה רבנו מקבל את הדברים כפי שהם ללא התיווך של הדמיון. "ונתבהל וכבר מתעורר" = הושבתו היצרים השונים של אהבה, שנאה, תשוקות וכו' ונשאר רק שכל. הוא מדבר עם השם לא באמצעות המלאכים אלא באופן ישיר בניגוד לשאר הנביאים. הרמב"ם מפרש את המלאכים כדמיון. הקדוש ברוך הוא מדבר עם משה לא באמצעות הדמיון, אלא בהשגה שכלית טהורה ונקייה. הוא מבין את חוקיות העולם בשכלו באופן מדויק ולפרטים.

עמוד 4: נבואת משה רבנו נבדלה משאר הנביאים בארבעה דברים שהם פועל יוצא של אותה נקודה:

- א. כל נביא, השם מדבר עמו באמצעות אמצעי- הדמיון. עם משה הוא דבר בלי דמיון, אלא ישירות.
- ב. הרבה מן הנביאים קיבלו את הנביאה בשינה: מחזה ומראה. כל נביא קיבל את המסר במצב של תרדמה. למשה בא הדיבור ביום.
- ג. הנביא כאשר בא לו החזון- יחלשו כוחותיו ומתחלחל גופו. הנביא מתנתק מחייו כדי לקבל את הנבואה. יש מעין ערעור האיזון בין הנפש לבין הגוף. יש מעין יציאה חלקית של הנפש מהגוף,

כמו עילפון. הנביא כאילו הולך למות = "הייתי נרדם על פני ופני ארצה". משה מקבל את הנבואה בדעה צלולה. "כאשר ידבר איש אל רעהו" = כשם שלא יחרד אדם מדיבור עם חברו כך היה למשה כאשר תקשר עם השם.

ד. "ברצון השם" = הנביא לא יכול להחליט מתי יקבל את הנבואה, הוא יכול להכניס עצמו למצב רוח המתאים לנבואה. העובדה שאדם מכניס עצמו לאווירה מיסטית, לא בהכרח יקבל נבואה. משה, כל אימת שרצה ולכל בעיה שמתעוררת יכול משה לתת את הפתרון הנכון עפ"י שכלו.

היסוד השמיני: תורה מן השמיים. "והוא שנאמין שכל התורה הזו שנמצאת בידינו ביום הזה היא התורה של משה" = התורה שבידינו היא התורה שניתנה למשה בשלמותה. יש להאמין שהיא כולה מפי הגבורה, כלומר מפי הקדוש ברוך הוא. ב"מורה נבוכים": הגבורה = השכל. "וידבר השם" = השאלה. לא מדובר בדיבור אמיתי. אי אפשר להסביר כיצד זה בדיוק עבר. "וכך נקרא מחוקק" = משה רבנו הוא בשה"כ קלדן שכתב את הדברים כי הדברים הגיעו אליו מהאל דרך שכלו. הרמב"ם רוצה להדגיש בהמשך הדברים שלא לעשות חלוקה בתורה של דברים אלוהיים ולא אלוהיים. הוא אומר בפירוש שאין הבדל בין פרטים שבתורה שנראים חסרי חשיבות כמו שמות עמים לבין "אנוכי השם". הכל אותה אמת שניתנה מפי הגבורה. כל פרט ופרט זה מהאל. "הכל תורת השם תמימה קדושה אמת" = אחד המלכים (מנשה) שמלכו ביהודה נחשב לכופר כי טען שיש בתורה דברים שאין בהם תועלת ואינם מהאל. לדעת הרמב"ם מה שבא מדעתו של משה זהה למה שבא מהאל. מי שסבור שיש חלק שמדעתו של משה ולא זהה לזו של האל הוא כופר. דעתו של משה היא בדיוק כדעת האל. "וזהו עניין אין תורה מן השמיים" = אין הכוונה שרק מי שבכלל כופר בתורה לא יהיה חלק מהעולם הבא, אלא גם מי שמאמין רק לחלק מהתורה. מי שסבור כך מבזה את דבר השם. אם הכל משה קיבל בשכל זאת אומרת שלכל דבר יש טעם וחכמה למרות שלא כולם מבינים זאת. אם יש חסרון בדבר אז זה בקורא ולא בתורה עצמה. התורה מושלמת. צריך לגשת לתורה מתוך ענווה ולא ראייה מחקרית של שיפוט התורה.

בסוף הדברים הוא עובר לתורה שבעל פה: בתושב"ע יש חלקים שונים כשהרובד הבסיסי זה דברים שמשה רבנו מקבלם אך לא כותבם. הוא מעביר אותם במסורת ליהושע עד שרב"י כותב את הדברים. הדברים עברו מדור לדור ומשה הוא השליח הנאמן של דברי אלוהים.

הרמב"ם מדבר על כך שגם התורה שבעל פה ניתנה מהשמיים בדיוק כמו התורה שבכתב, אלא שהיא לא נועדה להיכתב, אלא לעבור כמסורת בעל פה. כוונת הרמב"ם היא על כל חלקי התורה שבעל פה. הוא מודע לכך שיש דברים שהתפתחו מאוחר יותר כמו הגמרא. התורה שבעל פה אינה יחידה הומוגנית אחת אלא יש לה רבדים שונים. הבסיס שלה הוא אותם פירושים והלכות שניתנו למשה בסיני.

היסוד התשיעי (עמוד 4): נצחיות התורה. אמונה בדת חדשה היא סתירה לנצחיות התורה. לא תהיה תורה אחרת או נוספת (איסלאם ונצרות). הרמב"ם אומר שלא רק שהתורה היא נצחית, גם אין בה שינויים. לא תוספת ולא גירעון. מה עם תוספת של חכמים או איסורים שהחמירו? כאשר

חכמים הוסיפו מצווה כמו חנוכה, אז זה תלוי בהגדרת הדברים: הם הגדירו את המצווה מדרבנן ולא מתרי"ג ולכן זה מותר. הם אינם אומרים שהתורה אוסרת לאכול עוף ובקר והם אוסרים זאת משיקולם אז זה מותר. למה צריך לקיים את זה? אחת ממצוות התורה היא להישמע לדברי החכמים. מה שהופך את הגמרא לספר מחייב זו הסמכות שניתנה לו מהעם.

הקשר בין נבואת משה לנצחיות התורה (היסוד השביעי לתשיעי): משה מוגדר כתופעה על טבעית שלא היה כמותו ולא יהיה כמותו. מכאן שאם כל נביא הוא מתחת לדרגתו של משה אז הוא כפוף לו ולא יוכל לבטל את נבואת משה. הרמב"ם מסביר במקום אחר שמה שמאמינים לנביא אחר זה רק מכוח המצווה בתורה להישמע לנביא---> מכוח הנבואה של משה שציווה להישמע לנביא. יש לנו קריטריונים הלכתיים לאיזה נביא יש להישמע. לא נשמעים לו כי השתכנענו שהוא אומר את דבר האלוהים אלא בגלל המצווה בתורה שמצווה עלינו לשמוע בקול הנביא. מי שישתמש בנבואה נגד משה רבנו הוא בלתי אפשרי כי כוחו הוא ממשה.

הרמב"ם משווה זאת לעדות: "מפי שני עדים יבוא דבר" = ההלכה מחייבת לפסוק לפי שני עדים כאשר היא מגדירה מיהו עד כשר ואז לא צריך להיות טרוד בשאלה אם הם דוברים אמת או שקר. אי אפשר להיות בטוח במאה אחוז. אותו הדבר גם הנביא- אולי הוא נביא שקר. הקביעה ההלכתית היא הקובעת.

הבוצה שלישית: שכר ועונש

בפרשנות של דברי הרמב"ם ישנן שתי גישות עיקריות:

א. מבחינה פילוסופית, אין הרמב"ם סבור שיש לקבוע את השכר והעונש כעיקר האמונה והסיבה שהוא בכל זאת קובע זאת כך היא משום שהוא כותב מתוך התחשבות בצרכים של ההמון, של העמך. חשוב לו להחדיר את השכר והעונש בציבור מתוך ידיעה שזה הדבר היחיד שיגרום לאותו ציבור לקיים את המצוות. למרות שהדרגה הגבוהה היא לקיים את מצוות התורה בלי חשבונות ולא מתוך פחד לעונש ולעשות את הדברים אך ורק מפני הציווי האלוהי, אך הוא מודע לכך שרק יחידה סגולה יכולים להגיע לדרגה כזו של אמונה ולכן בשביל הציבור הרחב יש להחדיר את עניין השכר והעונש.

ב. העיקרים של שכר ועונש לא נכתבו רק לשם צרכים חברתיים. מדובר בעניין מהותי שקשור לאל עצמו ולאמונה במוסריות האל. להניח שהאל ברא את העולם ואת בני האדם ומצד שני הוא לא מתערב במה שקורה- יש פגיעה במוסריות של האל עצמו. בעצם אי האמונה בעיקרים הללו יש פגיעה במוסריות האל. יש להאמין שה' מתעניין במה שקורה וגומל למי שמקיים את המצוות ומעניש את מי שחוטא, אחרת אין מערכת של צדק.

"צדיק ורע לו, רשע וטוב לו" = בהלכות תשובה הרמב"ם אומר שרק האל יודע מי צדיק באמת ומי רשע. בנוסף, החשבון לא מסתיים בעולם זה, אלא בעולם הבא. יש תפיסה (לא של הרמב"ם) של בלבולים שאותה נשמה נמצאת בדור מסוים בגוף אחד ואז עוברת הלאה ואי אפשר להבחין ברצף.

היסוד העשירי: "שהוא יתעלה יודע מעשי אדם ולא הזניחם" = 1. יודע מעשי בני אדם. האל מודע לכל פרטי הפרטים שקורים בעולם. זאת בניגוד לתפיסה הפילוסופית האריסטוטלית שהאל יודע בכלליות ולא לפרטים. 2. לא הזניחם. יש לאל מעורבות ואינו רק צופה מהצד. כשהוא מוצא לנכון הוא מתערב. איך הדבר מתיישב עם "הכל קבוע מראש"? לפי הרמב"ם, ההגחה אינה מתבצעת כעת, אלא דברים שנקבעו מראש. ההשגחה לפי הרמב"ם הנה "תוכנה" שנקבעה מראש והוא מגיב בהתאם למעשי בני האדם. "ולא כדעת האומר עזב ה' את הארץ" = הרמב"ם מתנגד לפסוק שמנוגד לתפיסתו. "ואמר זעקת סדום ועמורה" = ה' מתערב.

היסוד האחד עשר: המשך של היסוד העשירי. הביטוי העיקרי של ההשגחה הוא העיקרון של שכר ועונש. כל פרט ופרט מקבל תמורה בעולם הזה או בעולם הבא בהתאם למעשיו. הרמב"ם מדגיש שעיקר השכר והעונש הוא לא בעולם הזה, אלא בעולם הבא.

היסוד השנים עשר: ימות המשיח. "ואם יתמהמה חכה" = מספיק שנאמר שהיסוד כולל אמונה וביאת המשיח. לא רק להאמין אלא גם אין לקבוע לו זמן. אם ינעלו על תאריך מסוים ואז זה יתבדה אז זה יגרום לרפיון באמונה עצמה. היסוד הזה כולל את האמונה בגדולתו של המשיח-משכמו ומעלה. "ואהבה ולהתפלל לבואו"- יש לרצות ולהתפלל לביאת המשיח. המשיח הוא מזרעו של דוד ושל שלמה. מדוע המשיח הופך להיות יסוד בתורה? ישנן שתי גישות עיקריות:

א. מבחינה פילוסופית, אין מקום לקבוע את המשיח כעיקר באמונה והסיבה לקביעה כיסוד באמונה, מכיוון שעם ישראל נמצא במצבים קשים והאמונה במשיח מחזיק את העם. האמונה כי המצב זמני ויבוא המשיח ותבוא הגאולה היא המחזיקה את מורל העם ושומרת על התקווה. יש צורך שמתחשב בהלכי הרוח של הציבור. הרמב"ם מודע לכוח הגדול שיש לאמונה זו במיוחד במצבי לחץ.

ב. מדובר במשהו מהותי יותר. האל ברא את העולם לתכלית מסוימת. העולם כפי שאנו מכירים אותו הוא בעצם כישלון. האמונה במשיח טוענת שבסופו של דבר העולם יגיע לייעודו האמיתי: מתוקן, צודק... האל נותן לעולם להשתפר מכוח עצמו. זוהי תפיסה יותר טבעית של עניין הגאולה. לא יבוא יום אחד משיח, אלא הוא מופיע בתקופה שהעולם יכול לקבל אותו. כשהעולם בשל להגיע לאמונה המוסרית. העולם מתקדם מבחינת התפיסות לעולם המשיחי. לאחר הכרה בנורמות מסוימות. העולם עם הזמן מגיע לדרגה של מוסריות שמוכנה לקבל את המשיח. האמונה בביאת המשיח היא עקרונית. העולם מוביל לתיקון. הרוע שיש בעולם הוא זמני והאל משגיח על ההיסטוריה בכך שהעולם בעצמו יגיע להכרה באל אחד וכו'. אם לא יהיה משיח, הרי העולם החוטא והלא מוסרי הוא כשלון של האל.

היסוד ה-13: תחיית המתים. עמוד 4: "כבר ביארנוהו". השוואה לגשם: גשם יורד על כלם, גם על צדיק וגם על רשע. תחיית המתים זה רק לצדיקים. "ואך יחיו הרשעים והם מתים אפילו בחייהם" = הרשעים, איך הם יקומו לתחייה, הרי גם בחייהם עכשיו הם נחשבים למתים. " וכך אמרו עליהם השלום הצדיקים אפילו במיתתם קרויים חיים" = החיים הם עניין רוחני. נשמת

הצדיק חיה מבחינה רוחנית. "ודע כשהאדם ימות בהחלט ויפרד למה שהורכב ממנו" = עפ"י האמונה המקובלת, תחיית המתים, הפירוש: המתים יקומו בגופם והנשמה תחזור לגוף. יש שניסו להבין מתוך הרמב"ם שבעצם הוא מבאר את נושא תחיית המתים מבחינה רוחנית בלבד - הנשמה ממשיכה להתקיים ולחיות לאחר המוות. באותם ימים דברו על 4 יסודות: אדמה, מים, אש ורוח ובאדם יש את ארבעתם. בזמן המוות כל יסוד שואף לחזור למקומו הטבעי: אדמה, מים, רוח... אם זה התהליך שקורה אז אין גוף של אדם ואי אפשר לדבר על כך שהנשמה תחזור לגוף כי אין לה לאן לחזור. הרמב"ם רצה לרמוז לכך, ולכוון לכך שהתחייה היא רוחנית.

מאשימים את הרמב"ם עוד בדורו שהוא כופר בתחיית המתים (אין קשר לעם היהודי למי שלא מאמין, בהכרזת הרמב"ם בתחילה).

ישנה איגרת תחיית המתים בה הרמב"ם מגיב לאשמה שהוא כופר בתחיית המתים. הוא מתכחש למה שניסו לרמוז. הוא טוען שהפירוש הוא כן שהנשמה תחזור לגוף באמצעות נס שמנוגד לטבע- עיקר האמונה. הוא טוען שמי שאומר: "איך זה יכול להיות" אז יש לו בעיה באמונה ולכן הוא כופר. יש חשיבות גדולה לתחיית המתים מכיוון שזה מתבסס על נס של ה' שיחזיר את הנשמה לגוף שכבר איננו.

הרמב"ם שונה בכל זאת בכמה גישות שהיו קיימות קודם לכן. התפישות האחרות דיברו על תחייה נצחית, ז"א שכאשר המת קם לתחייה, הוא מעתה ואילך חי לנצח. יהיה מדובר בעידן חדש בתולדות האנושות בו האנשים חיים לנצח ואין יותר מוות. תחיית המתים נתפסה כתקופה שקשורה לביאת המשיח. כל הצדיקים מכל הדורות יקומו ויקבלו את שכרם לנצח- נשמה בגוף. באותה תקופה שהנשמה שלהם לא הייתה בגוף, אלא בגן עדן, היא תקופת ביניים ואילו תחיית המתים היא נצחית. זוהי גישה שמובאת בקבלה. לפי הקבלה הגוף שיקום יקום מחתיכה של עצם הלז וממנו יתפתח הגוף החדש.

הגישה של הרמב"ם שונה בכך שהשכר לכל צדיק הוא רוחני- נשמה בלי גוף. הרמב"ם קורא לכך העולם הבא. תחיית המתים לדעת הרמב"ם זהו נס חד פעמי שיקרה אך הוא אינו סולל את הדרך לתקופה חדשה שתשרור, אלא אלו יהיו חיים אמיתיים- לא נצחיים. לדעת הרמב"ם הנס הוא זמני ומקומי ולא מתמשך. הנס לדעתו יקרה באופן חד פעמי ואז ייגמר. הקבלה, לעומת זאת מדברת על עולם חדש. אצל הרמב"ם החוקיות הקיימת היא נצחית ובתוכה מתרחשים מדי פעם נסים אבל אין תקופה שבה חוקי הטבע ישתנו. הרמב"ם לא מתמודד עם העניין הזה של תחיית המתים. לא ברור לפי הרמב"ם מה טוב בתחיית המתים. אם זה מיועד רק לצדיקים והנשמה שלו כבר בגן עדן, אז למה לרדת שוב לחיים אלו. גם בחיים שהכל טוב, זה לא יגיע לטוב הרוחני. הוא לא מסביר זאת בשום מקום. הרמב"ם מנתק את העניין של תחיית המתים עם ימות המשיח- זה יכול לקרות באותה תקופה, ואפשר שלא. הוא מקבל את זה כי זה כתוב בתנ"ך אך הוא לא משלב את זה עם ימות המשיח או העולם הבא.

עפ"י דברים אלו שהוא כותב, הוא מתכוון לומר שמי שקם לתחיית המתים גם ייפרד למה שהורכב ממנו. יש פער במה שהרמב"ם כותב למה שהוא מאמין. יש מחקר שאומר שאת אמונותיו הוא נותן ברמז ואילו יש דברים שהוא כותב רק להמונים. יש שטענו שאיגרת זו מזויפת- אך אין אסמכתא רצינית לכך. הוא טוען שגם לאחר הנס שהאדם יקום לתחייה הוא ימות. השאלה במה הרמב"ם האמין או לא האמין יישאר בסימן שאלה. הוא כתב שהוא כן מאמין בזה כפשוטו.

התייחסות הרמב"ם לעיקרים: מציאות האל לפי הרמב"ם במשנה תורה:

* **משנה תורה (עמוד 14-16):** "יש מצוי שהוא ראשון והוא הממציא כל נמצא". לא ברור בקשר למלה ראשון האם הכוונה ראשוני, קדמוני או הסיבה לכל דבר. האם מדובר בראשון מבחינת הזמן, מציאות ראשונים שאין לה התחלה או ראשון שהוא סיבה לכל מציאות אחרת. המלה ממציא כתובה בהווה שכן כל מציאות קיימת בעולם תלויה במציאות האל. מערכת היחסים בין העולם לאל היא קבועה. כל מציאות מחוץ לאל בין אם היא רוחנית או גשמית היא מכוחו. "שכל הנמצאים צריכים לו..." = היחס בין האל לעולם אינו הדדי, אלא חד סטרי. האל יכול להתקיים בלעדי העולם, אך לא להפך- העולם תמיד תלוי בקיומו של האל. על כן כאשר אומרים כי האל נמצא או העולם נמצא אין זה אותו הדבר שכן העולם לא נמצא מכוח עצמו. כמו שני אנשים שנושמים- אחד באופן רגיל והשני מונשם. "אין אמיתתו כאמיתת אחד מהם" = לומר שהאל נמצא אינו כמו לומר על דבר אחר שנמצא. זוהי מציאות אמיתית, שונה שנמצאת מכוח עצמה ואין לו סיבה קודמת. כל מציאות אחרת ניתן לשאול מה הסיבה ובסוף מגיעים לאל ושם היא נעצרת. השרשרת אינה אינסופית והיא נעצרת באל.

"והוא המנהיג הגלגל..." = הרמב"ם מנסה בדרך תמציתית לתת איזשהו הוכחה לקיום האל. הוא מדבר על מושג הגלגל- אריסטו דיבר על כך שהעולם הוא בעצם גלגל... בשיטה זו הגלגל הגדול ביותר, החיצוני הוא זה שהרמב"ם מדבר עליו שכן מכוח סיבובו כל שאר הגלגלים מסתובבים. האל הוא זה שמניע את הגלגל. איך יודעים שהאל מניע, אולי הגלגל נע מכוח עצמו? הרמב"ם אומר שהגלגל סובב תמיד והוא אינסופי והרמב"ם טוען שלא יכול להיות כוח אינסופי בגוף שהוא סופי. חייב להיות משהו שהוא חיצוני לגלגל ומשהו שהוא אינו גוף. הרעיון בנוי על כך שהגלגל נע באופן אינסופי ויש אנרגיה אינסופית וכוח אינסופי לא יכול להיות בתוך גוף שהוא סופי אז מדובר על כוח חיצוני שאינו גוף וכך מגיעים למציאות רוחנית כלשהי שהיא האל והיא המניעה.

"והגיע הדבר מצוות עשה אנוכי השם..." = הרמב"ם מסיים בידיעה ולא מדבר על אמונה. הוא לא מצווה על אמונה. יש בעיה לוגית להאמין בקיומו של האל. הרמב"ם כשהוא מדבר על מצווה להאמין באל תקפו אותו שכן אי אפשר לצוות על כך. הייתה מחלוקת האם להכניס את האמונה המציאות האל כמצווה של תרי"ג מצוות. יש כאלה שלא מחשיבים זאת. הרמב"ם הכניס את זה תחת הכותרת של מצווה בספר המצוות, אך כאן הוא מדבר על ידיעה ולא אמונה. הרב קפח טען שגם בספר המצוות היה צריך לתרגם את המלה לדעת ולא להאמין.

* משנה תורה: הרמב"ם עובר לעיקרון שהאל הוא אחד וגם זאת הוא רוצה להוכיח. כשאומרים שהאל הוא אחד זה לא כמו אובייקט אחר שנאמר עליו במציאות שהוא אחד. לדוגמא: עם ישראל

הוא עם אחד, אך יש עוד הרבה עמים. הכוונה כאן אינו אחד מני רבים. האחד של האל הוא שמשום בחינה אין לו דמיון למשהו אחר במציאות. הוא לא אחד שיש לו כל מני קצוות. הייחוד הוא שאין כמותו בעולם. ההוכחה הפילוסופית: "אילו היו האלוהות הרבה היו גופים מפני שאין הנמנים השווים במציאותם נפרדים זה מזה... = הרמב"ם טוען שהאל הוא אחד בגלל שהוא לא גוף. מזה שהוא לא גוף נובע שהוא אחד. לא ההפך בגלל שהוא אחד אז הוא אינו גוף. הדבר שמבדיל בין דברים שווים הוא המקום, כאשר כל שאר התכונות זהות. זה קיים רק במציאות הגשמית- שתי מציאויות שיש להן אותן תכונות אך ניתן להבחין ביניהם רק לפי המקום. העיקרון שהרמב"ם רוצה להגיד הוא שבמציאות הרוחנית אין את עניין המקום ולכן אם יש עוד מציאות דומה לה אז אין לה מקום כי היא גם זהה בתכונות וגם במקום ואז זו אותה זהות. לא יכול להיות במציאות הרוחנית שתי מציאויות זהות, אלא רק אחת. רק בעולם החומר יכול שתהיה מציאות זהה אחת לשנייה במקום אחר. "אילו היה יוצר גוף... היה לו קץ ותכלית"= הרמב"ם יוצא באקסיומה שכל גוף הוא סופי מבחינת המסה שלו- גובה, משקל ואורך סופי. אם האל היה גוף אז הוא היה סופי מהבחינה שהיו לו ממדים סופיים ואז היה לו גם כוח סופי. הראיה שכוחו אינו פוסק- שהרי הגלגל סובב תמיד- הכוח שהוא מסובב את הגלגל הוא כוח של מציאות רוחנית. הוא חוזר לעניין של האחד, כי לא יכול להיות שהוא ייפרד כי אין בעולם הרוחני מקום. פילוסופית אין לאל מקום. יש ניסוח בתורה שהאל נמצא בכל מקום אך זה לא מדויק מבחינה פילוסופית. מה עם כל התיאורים בתנ"ך על זה שהאל גוף= דיברה התורה כלשון בני אדם. שפה מגשימה שבאה רק להמחיש. ההמונים חייבים לדעת שזו לא האמת ואם יחשבו כך אז זה נחשב לכפירה. אם אדם יחשוב שהאל הוא גוף אז הוא כופר.

הלכה י"א: "...לא חיבור, לא פירוד, לא מקום... ואינו מצוי בזמן ואין לו מוות ואין לו חיים כחיי הגוף החי ולא שכלות ולא חכמה (כי חכמת האל שונה באופן מהותי מזו של אדם) (ייפוי= חיבור ועורף= פירוד)...=" אדם רגיל לחשוב שאם הוא חוטא או העם חוטא אז הוא מכעיס את האל או משמח את האל כאשר הוא מקיים את המצוות. הרמב"ם טוען שאין אצל האל מושג של כעס או של שמחה. בתורה כתוב שה' מתעצב בלבו על איך שמתנהגים האנשים. לדעת הרמב"ם העונש לא ניתן מתוך כעס אלא משיקול. כמו שיד השם זה לא יד השם אז גם הכעס הוא מטאפורי. "הואיל והדבר כן הוא...=" דיברה התורה כלשון בני אדם. בשם אין שינוי= "ואני השם לא שניתני". אצל בני אדם קיימים כל רשות אלו אך ה' מתעלה על כל זה, אך על מנת לדבר בלשון העם משתמשים במטאפורות. הרמב"ם אומר שאם האמונה באל אינה מושרשת אז כל שאר עשיית המצוות אינה שווה, כמו בניית בניין עם יסוד רעוע. מה שחשוב לדעתו זו האמונה באל ובכך שהוא אחד ואינו גוף וכל תפישתו.

* "ובאותו הזמן לא יהיה רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות... וכל המעדנים מצויים כעפר... כל העולם יעסוק בלדעת את השם בלבד (שכלית)" = ידיעת האל זה הנושא החשוב ביותר וההשכלה העליונה ביותר ולכן בנקודה זו הרמב"ם פותח ומסיים את משנה תורה. יש עוד מובן: מה ההבדל בין להאמין לבין לדעת? אמונה זה משהו שמקבלים אותו וידיעה זה משהו שכלי. נקודה חשובה נוספת- למלה לדעת יש מובן של חיבור. יחסי האישות בין אדם לחווה משתמשים במלה ידיעה. לדעת את הכוונה לחיבור. הכוונה בלדעת את האל היא לחיות אותו ולהיות מחובר אליו ולחשוב

עליו כל הזמן. יש ציווי על אדם לדעת בנוסף לאמונה כי האמונה לבדה אינה מספקת. ההלכה מחייבת כל הזמן להתעסק באל. ההלכה נועדה לחבר באופן צמידי בין האדם לאל ולא לתת לנושא להידחק אלא לאלץ את האדם לחיות זאת כל הזמן מבוקר עד ערב. הרמב"ם רואה בהלכה אמצעי על מנת שהאדם ידע את האל.

* בריאת העולם (עמוד 63 בחוברת): בחלק השני של מורה נבוכים ישנם פרקים רבים שעוסקים בנושא זה. אנו נדון בפרק אחד בלבד בו הרמב"ם מציג את האפשרויות השונות בנושא הבריאה. "השקפות בני אדם בקדמות העולם או חידושו... אלו 3 השקפות" = בעניין של קדמות העולם (העלם לא נברא) או חידושו (העולם נברא, יש 3 השקפות. בדבר אחד שלוש ההשקפות מאוחדות שכן הן מחזיקות ביעה של מציאות האל. בשלב הזה של מורה נבוכים הרמב"ם הוכיח את מציאות האל והוא מתייחס לזה כדבר נתון ומוכח מבחינה פילוסופית והוא מנסה להתקדם הלאה ולהבהיר את היחס והקשר בין האל לעולם.

ההשקפה הראשונה ו"היא השקפת כל המאמין בתורת משה רבנו עליו השלום" = השקפת היהדות- העולם בכללותו וכל מציאות מחוץ לאל הומצאה אחרי מצב שהיה היעדר. מלבד האל לא היה כלום. "ה' יתעלה לבדו היה מצוי ואין מאומה זולתו" = הגורם למצב מאין עולם למצב שיש עולם הוא רצונו של האל. העולם אינו התפרצות מקרית כלשהי אלא מדובר בתכנון לפי רצון האל. הרמב"ם טוען שלפני בריאת העולם אין מושג של זמן. אצל האל עצמו אין מושג של זמן וזה מתחיל רק עם בריאת העולם. (עמוד 64 בחוברת הטור השני מימין שתי שורות לפני הפניה ל- 18*): "והיא שניה ליסוד הייחוד... = זוהי השקפת אברהם ומשה וזוהי ההשקפה שיהודי צריך להאמין בה.

ההשקפה השנייה: הרמב"ם כולל את ההשקפה השנייה והשלישית יחד ואז מפצל. הוא כולל את כל הפילוסופים. בתקופת הרמב"ם היה מודבר על 2 אסכולות: אסכולה אריסטוטלית ואפלטונית. הוא מתכוון לשתייהן. הפילוסופים אומרים מה לא יכול להיות, מושג של בריאה יש מאין איננה אפשרית וגם להפך: אי אפשר להפוך יש ללא קיים בכלל. בפילוסופיה היוונית מדובר על מושגים של חומר וצורה. לכל חומר יש אפיון מסוים שנקרא צורה. חומר יכול לפשוט צורה וללבוש צורה, יכול להפוך להיות לחומר עם מהות אחרת ותכונות אחרות אך החומר יישאר תמיד חומר. הפילוסופים אומרים שלא יכול להיות שמלא חומר יהיה חומר. יש את 4 היסודות שלהם יש חומר וצורה- אפשר שיהיו שינויים ותרכובות אך המעבר מיש לאין בלתי אפשרי. יש כאן שלילה של השקפת משה.

גם הפילוסופים היוונים שהרמב"ם מדבר עליהם מקבלים גם הם את מציאות האל. אם כן, מה הבעיה לומר כי האל ברא מיש לאין, אם הם מודים במציאות האל? הרמב"ם עונה על השאלה בשם של הפילוסופים היוונים. "בתיאור ה' לדעתם שהוא יכול לברוא יש מאין כתיאורו שהוא יכול לאחד בין ההפכים בעת אחת, או שיברא כמותו, או שיהיה בעל גוף, או שיברא... או שיברא מרובע שאלכסונו שווה לצלעו... לנמנע טבע קובע שאינו ביד הפועל ולכן לא ייתכן שישתנה" = הפילוסופים אומרים שהמושג יש מאין נכלל בנמנע, כלומר שאין שכלית לא יכול להפוך להיות יש וזה לא קשור לאל, אין כאן פגיעה בו כי מדובר בסתירה פנימית שאינה תלויה בפועל הפעולה.

השאלה הנתונה למחלוקת: האם יש מאין שייך לנמנע או לאפשרי המציאות. הרמב"ם לא מסכים לגישה שמכניסים את יש מאין לנמנע. זוהי ההשפעה המשותפת לשנייה ולשלישית.

תזכורת: **מחויב המציאות** = האל. **אפשרי המציאות** = תלויים ביכול או באי יכולת של האדם. **נמנע** = משולש עם 4 צלעות- לא משהו שיכול להיות ולא תלוי בחכמתו של אדם או בחידוש טכנולוגי. יש דברים שנראים נמנעים מפאת קוצר יכולתו של האדם אך אפשר שבעתיד יתגלו כלא נמנעים וכאפשרי המציאות. אי היכולת של הנמנע מלהתקיים לא תלוי באף אחד, כי זה בעצמו דבר שאינו ייתכן. אם דבר נמנע מצד עצמו אז אין פגיעה באל כאשר טוענים כי האל אינו יכול לעשותו שכן זה לא תלוי באף אחד. הנמנע אינו תלוי בפועל הפעולה כי בתוכו הוא מכיל סתירה פנימית.

ההשקפה השנייה בלבד (אפלטון): ולפיכך סוברים שיש שם חומר מסוים" = הפילוסופים אומרים שיש חומר והוא חומר קדמון שתמיד היה קיים ולא נברא יחד עם האל. האל לא היה קיים בלי החומר ולהפך אך האל הוא סיבת הימצאותו של אותו חומר אבל לא באופן רצוני. זוהי תוצאה הכרחית של קיומו של האל. טבעו של האל מחייב את קיומו של החומר (כמו שמש שמעצם קיומה יש חום וצל- לא באופן רצוני). יש כאן פגיעה באמונה באל אחד כי יש משהו שהאל תלוי בו. איך יש לנו עולם? "והוא בידו דרך משל כחומר בידי היוצר" = החומר הזה שאינו תלוי ברצונו של האל, האל מחליט כיצד לעצב את החומר. האל בורא מהחומר הראשוני הזה כרצונו- שמיים וארץ... "בעלי השקפה זו סוברים כי גם השמיים הווה נפסדת" = דבר שהוא נוצר וכמו שהוא נוצר הוא יכול להפסיק להיות קיים בצורה בה הוא נמצא. כל אדם, בע"ח וצמח הוא הווה נפסד. לדעת הפילוסופים אין הבדל בין השמש, השמיים וכו' לבין האדם ובע"ח, אין עדיפות עקרונית לקיום האדם על השמש. השמש אינה נצחית, אפשר שהאל החליט על זמן מסוים שפשוט ארוך יותר מזמן קיום של דבר אחר. לפי אפלטון כל גרמי השמיים אינם נצחיים. אין הכוונה שזה הופך לאין כי זה לא בא מאין זה פשוט הופך להיות משהו אחר. כמו שהאדם ובע"ח לא הופך להיות אין עם המוות ואותו הדבר כל גרמי הטבע והשמיים- חוק שימור החומר שלא אל אין שליטה על כך.

ההשקפה השלישית (אריסטו): מסכים עם אפלטון על כך שלא יימצא חומר מאין. לפי אריסטו, כל גרמי השמיים תמיד היו כפי שהם. הם לא נבראו אלא הם קדמונים. לא האל ברא את השמש אלא היא תמיד הייתה וכן הירח והכוכבים. מה שבשמיים הוא נצחי, בניגוד למה שקיים על פני כדור הארץ. הפרטים מתחלפים וזה גם תמיד היה כך. השוני בין מה שקורה על פני כדור הארץ הוא מתחלף ובשמיים נצחי. לדעתו כל העולם והחוקים הוא עולם קדמון ותמיד הוא היה גפי שהוא. מין האדם היה תמיד קיים אך הם פשוט מתחלפים. הזמן לפי אריסטו תמיד היה קיים. המושג של הווה נפסד, קיים ומתכלה- יש את התהליך הזה תמיד של יצירה וכליון. החומר הראשוני של כדור הארץ תמיד היה, החומר של השמש והירח אינו אותו חומר של כדור הארץ. כל החוקיות שיש בשמיים ועל פני כדור הארץ אינה משתנה. אין תופעה שקרתה או שתקרה שמנוגדת לחוקי הטבע, אין נסים. האל הוא המקור של כל המציאות אבל אין מדובר בקור רצוני. למציאות החומרית יש מקור לא חומרי. האל הוא המקור של כל המציאות אך אין לו שליטה עליה כי אין לאל רצון והוא אינו יכול לשנות כלום. לפי אריסטו העולם אפשרי מצד עצמו ומחויב מצד סיבתו.

לפי הרמב"ם גם החומר וגם העולם הם אפשרי המציאות. הרמב"ם אומר על ההשקפות: מבחינה פילוסופית ודיון אחר: האם זה הכרחי שיהודי יקבל את ההשקפה הראשונה או שניתן גם לשייך את שאר ההשקפות ליהודים. הוא מחלק דיון זה לשניים: מצד האמונה- מה צריך לסבור כיהודים.

הכיוון של הרמב"ם בפרקים על קדמות העולם: יש דיון דתי ופילוסופי. מבחינה דתית הרמב"ם טוען שהאמונה בבריאת העולם, לא נובעת בגלל שרשום בבראשית כי אלוקים ברא את השמיים ואת הארץ. לדעתו, האמירה על בריאת העולם יכולה להתפרש במספר דרכים ולכן אם לא הייתה אמונה בבריאה אז לא הפסוק הזה הוא שהיה משנה את הדעה לגבי זה. יש להתייחס לבעיות אחרות: האם יש נסים? האם לאל יש רצון? האם האל נתן את התורה?

הרמב"ם אומר שהבעיה עם אריסטו זה לא הבריאה בספר בראשית אלא השאלות לעיל. קבלת האמונה בבריאת העולם היא בגלל דברים עקרוניים יותר ולא בגלל הפסוקים. מבחינה פילוסופית: בפילוסופיה האריסטוטלית ישנן הוכחות לכך שהעולם הוא קדמון והרמב"ם מנסה לסתור את ההוכחות האלה בכלים שלהם. סתירת העולם כקדמון לא מוכיחה כי העולם נברא. הרמב"ם בודק הוכחות לכך שהעולם נברא- אין הוכחות אך אם מנתחים מבחינה שכלית את הדברים, אז התיאוריה שהעולם נברא יותר מתקבלת על הדעת מאשר העולם קדמון. הוא הוכיח שאין סתירה בין העולם היהודי שהעולם נברא לבין השכל. הרמב"ם סובר שהשכל הוא מכשיר אמין ואם הוא מגיע למסקנה ברורה אז זוהי האמת. יש לציין שבמחקר של הרמב"ם ישנן לא מעט דעות של חוקרים הסוברים שהרמב"ם מסתיר את דעתו האמיתית בנושא הבריאה והקדמות. הם טוענים שלמרות שהוא מצהיר בצורה חד משמעית שהעולם נברא הוא בעצם חושב שהעולם הוא קדמון. יש אחרים שלא סוברים כך.

פרק הנבואה- פרק ל"ב חלק שני של מורה נבוכים (עמוד 66 בחוברת):

הוא מביא שלוש השקפות וטוען שיש קשר בין ההשקפות לגבי הבריאה להשקפות הנבואה- שם שלוש וכאן שלוש. פרק לא מדבר על מצוות השבת ואומר שהשבת חשובה שכן היא מפרסמת את עניין חידוש העולם (הוא לא קדמון).

פרק לב- ההשקפות (הוא לא מתעכב על אפיקורוס כי אין לו את עניין של מציאות האל, הוא טוען שהיווצרות העולם היא מקרית):

1. "השקפה ראשונה, השקפת המון עמים קדמונים המאמינים (לא יהודים שיש אצלם את המושג של נביא) וגם מקצת המוני אנשי תורה" = גם ביהדות יש שסבורים כך: ה' בוחר מישהו מבני האדם ומחליט שהוא יהיה נביא. אין הבדל אם היה חכם או מבוגר. מדובר בהעברת דבר האל בלבד ואין חשיבות לקריטריונים אלו. התנאי היחיד: הגינות מסוימת וכושר מידות. מדובר על נס- האל מדבר עם בן אדם ולכן אין משמעות לחכמה או לגיל. התנאי היחיד שהשקפה זו דורשת הוא שיהיה מוסרי. עפ"י השקפה זו הוא שכל תהליך הנבואה אינו תלוי באדם והאל הוא זה שבוחר ומחליט. הנבואה מונחת על האדם מלמעלה.

2. "ההשקפה השנייה אי השקפת הפילוסופית, שלמות מסוימת בטבע האדם" = מדובר על השלמות הטבעית של האדם ולא על נס. זאת לאחר שמוצא מהפוטנציאל של המין האנושי. לא כל אדם יכול להיות נביא, יש אנשים שיש להם מעצור מזגי ולכן לא יכול להיות נביא. מעצור מזגי: אדם שרודף אחר גשמיות, סיבה חיצונית, אדם חס מזג... כדי להוציא את הפוטנציאל צריך מישוהו שיוציא זאת. לפי השקפה זו אי אפשר שיתנבא הטיפש כי לנביא יש שלמות אינטלקטואלית של מידות. אין אפשרות להגיע למדרגה רוחנית ללא שכלית. הנביא זקוק לדמיון מפותח- הנבואה היא חזון. משה הוא הנביא היחיד שלא צריך זאת. רצון האל מחוץ לתמונה: אם האדם מתאים הוא יהיה נביא. הנבואה אינה עניין דווקא של תחזית לעתיד- לא נאמר כך. אפשר שמדובר בהבנת ההווה.

3. ההשקפה השלישית היא השקפת התורה: מדרגה רוחנית גבוהה שהאדם מגיע לנבואה. ההבדל בין השלישית לשנייה: "אנו סוברים כי הראוי לנבואה מתכונן לה..." = יכול להיות מצב שעפ"י דרך הטבע אדם יגיע למדרגת הנבואה אך לא יהיה נביא כי האל לא רוצה שיהיה נביא. הנבואה היא לא נס, כל נבואה היא טבעית. באופן נסי אפשר שיהיה אדם ראוי לנבואה ולא יתנבא- זוהי אפשרות. כל מי שבטבעו ראוי להיות נביא ועשה הכנה יהיה נביא. מי שיימנע ממנו- האל בדרך נס החליט שלא יהיה לנביא. מאיפה הוא לוקח את התנאי לשלמות רוחנית? מהמקורות: החכמים אמרו שאין הנבואה שורה אלא על גיבור, חכם ועשיר. מדוע עשיר וגיבור? בפרקי אבות כתוב: איזהו גיבור? הכובש את יצרו ואיזהו עשיר? השמח בחלקו" = שלמות של מידות טובות ואופי נכון המתאים לנבואה. הייתה תופעה של אנשים הכשירו עצמם להיות נביאים ונקראו **בני הנביאים** כל זמן שלא התנבאו בפועל. הרמב"ם נאלץ להודות שיש אנשים עם כוחות שהוא לא יכול להסבירם. נביא לא אמיתי לעתים יצליח ולעתים לא ונביא אמיתי תמיד יצליח. מי שאינו בעל מידות אין לקבלו למרות הכוח המשער- אנשים שמצליחים לראות משהו. ההתכוננות: מוכיח שהנבואה אינה נוחתת על האדם אלא האדם מכין עצמו. מתי אדם ראוי להיות נביא ולא מתנבא? דוגמא אחת בתנ"ך- ברוך בן ירמיה שלמד אצל ירמיה כיצד להיות נביא ונמנעה ממנו הנבואה = "ומנוחה לא מצאתי". ירמיה אמר לו לא לבקש כי הוא לא יגיע לזה. אחרי הרמב"ם אומר זאת הוא אומר משפט המהווה תפנית: זוהי לא דוגמא כי הסיבה שהוא לא הגיע לנבואה היא כי לא היה ברמה הרוחנית המתאימה. כלומר, אין דוגמא אפילו אחת שיש אדם שיכול להתנבא ונמנעה ממנו הנבואה. מדוע הרמב"ם אומר שיכול להיות מצב כזה שהאל ימנע את הנבואה למרות שלא נמצא דבר כזה בתורה?

הרמב"ם עושה הקבלה:

עולם	נבואה		
משה/ תורה	בריאה יש מאין	עמים קדומים/ יהודית עממית	הנבואה היא נס ותלויה אך ורק ברצון ה'
אפלטון	בריאה יש מיש/ חומר קדמון	תורה	הנבואה היא תופעה טבעית אך מותנית ברצון ה' (לפי שיטת הרמב"ם)
אריסטו	עולם קדמון	פילוסופים	הנבואה היא תופעה טבעית ותלויה אך ורק בגורמים טבעיים

יש בעיה עם ההקבלה בטבלה שהרמב"ם עושה בתחילת הפרק: יש סתירה בשיטת הרמב"ם- דברי התורה אינם מתאיים בבריאה ובנבואה. האם הרמב"ם יצר סתירה מכוונת? החוקרים אומרים שהרמב"ם סובר כמו שיטת אפלטון לעניין הבריאה- יש מחומר קדמון. מכיוון ששיטה זו היא שיטה שמבחינה היהודי המאמין היא שיטה שנחשבת ככפירה, אז הוא לא רצה לכתוב זאת בגלוי והוא מציג בבריאת העולם את שיטת היהדות כמו שמקובל וע"י ההקבלה לשיטות הנבואה הוא רצה שהקורא המעמיק יגיע למסקנה שהשיטה שהוא מחזיק בה היא שיטת אפלטון.

הסבר הרב קפח להקבלה: "ראיתי הריסת דברים שכתבו הפרשנים... ולא בעת הבריאה...=" לא להסתכל בהשוואה לפני בריאת העולם, אלא העולם שלאחר הבריאה. כמו שיש חומר קדמון כך יש את האדם. החומר הקדמון, האל עושה בו מה שהוא רוצה, מדובר רק ברצון האל והחוקיות היחידה היא שהחומר קיים. מכאן, שההשקפה של העמים הקדמונים בנבואה מתאימה להשקפת אפלטון בבריאה. ההשקפה השנייה בנבואה, השקפת הפילוסופים, היא ההשקפה של עולם קדמון בבריאה של אריסטו- מתחייב ממצאות האל. ההשקפה של התורה מתאימה לזו של הבריאה יש מאין. אמנם היה יש מאין אך יש בריאה של חוקי טבע. "אך בידו לשנותו והוא משנה אותו לעתים על דרך הנס והמות..."- אמנם יש מערכת של חוקי טבע, אך האל ברצונו יכול לשנות את החוקים ברצונו. כלומר לדעתו הטבלה היא:

עולם	נבואה		
משה/ תורה	בריאה יש מאין	תורה	הנבואה היא תופעה טבעית אך מותנית ברצון ה' (לפי שיטת הרמב"ם)
אפלטון	בריאה יש מיש/ חומר קדמון	עמים קדומים/ יהודית עממית	הנבואה היא נס ותלויה אך ורק ברצון ה'
אריסטו	עולם קדמון	פילוסופים	הנבואה היא תופעה טבעית ותלויה אך ורק בגורמים טבעיים

האל ברא מרצונו את העולם, טבע בו חוקי טבע וברצונו הוא משנה אותם. לפי המסורת היהודית החשיבות הגדולה של חג הפסח בגלל העניין שהנסים שהיו ביציאת מצרים, נסים שנעשו בפני

העם כולו, החשיבות של הנס הוא לצאת כנגד ההשקפה שהעולם הוא קדמון ולהדגיש שהכל הוא ברצון ותלוי באל. ברצונו הוא משנה את חוקי הטבע.

3/2/01

עכשיו הוא רוצה להוכיח שהאל הוא אחד ולא כמה. (גם במשנה תורה). האל האחד הוא לא כמו אחד אחר בטבע. המין של החתולים הוא מין אחד הכולל הרבה פריטים. - באדם אחד הרבה איברים- חתיכת זהב אחת עדיין ניתנת לחלוק של רכיבים - האל הוא אחג פשוט, שלא ניתן לפירוק ואין לו חלקים וקצוות. הוא מנסה להוכיח זו הוכחה לוגית, האל הוא אחד כי הוא לא גוף ולא מזה שהוא לא גוף נובע שהוא אחד - חשוב למבחן!!!!!!!

אם ישנם שני איברים זהים נוכל להבדיל ביניהם רק באמצעות המקום - וזה קיים רק במציאות הגשמית- שתי תכונות גשמיות זהות שמובדלות בעזרת המקום במרחב- במציאות הרוחנית המהות היא המציאות- אם במציאות רוחנית אין לה מקום- ניתן לדבר עליה במונחים של האל - יכול להיות רק אחד. אין מה לדבר על שני אלים עם הבדל כי ברוחני אין מקום לכפילויות. רק בעולם החומר יכול להיות מצב של שכפול. אם האל היה חומר היה לו קץ ותכלית (אקסיומה- כל גוף הוא סופי -אם לאל היה גוף היה סופי וגם הכוח שלו היה סופי ואם אין לו גוף אין לו מקום. האל נמצא בכל מקום- ניסוח עממי ולא מדויק - הניסוח המדויק הוא שלא אל אין מקום או שהוא בכלל לא נמצא במיקום של חומר ותפיסת החלל - כמו שנשאל- כמה שכל שוקל? אין כאן חשיבות בכלל. יש נושאים שהרמב"ם לא אכפת לו שההמון יחשוב קצת לא מדויק- יש דברים שאם לא ידע וגם אם הוא בור הוא חייב לדעת- לא יידע- ייחשב ככופר. יש שפה דתית לא מדויקת - שום דבר לא משנה אותו ואין לו מוות ואין לו חיים כגון חי. אם יש מושג שהעונש הוא לא תוצר של כעס והוא עקבי בהתנהגותו.

יש מי שיחלקו עליו בנושא של אל כועס//מאוכזב- הרמב"ם מקפיד על הדברים האלו כי ידיעת האל הנכונה היא תכלית הכל ולא משנה עד כמה מצוות תעשה יש להבין נכונה את המהות. הוא אומר שבזמן המשיח לא יהיה לא רעב ולא כמלחמה -באותה תקופה כולם יהיו עסוקים להכיר את האל -רוחנית וזה יהפוך את ישראל לחכמים גדולים .

להאמין ולדעת- שיכלי ואמונתי ונק. נוספת היא ב "לדעת" היא במובן החיבור- מין זה גם ידע את האישה- מה זה שייך לידיעה במובן השיכלי- יכול אדם להאמין האל אבל הוא לא חושב עליו אף פעם וזה לא נקרא לדעת- צריך כל הזמן -המערכת הדתית עושה הכול כדי שכל הזמן השם יהיה בראשו.

3/2/02 סוף י"ג העיקרים

סיומם בימות המשיח ובתחיית המתים. תחיית המתים - נכתב בסוף ע"מ 4 והוא אומר שהוא כבר ביאר אותו אז צריך לחזור אחורה ולחפש היכן הוא כבר באר אותו - בע"מ 2 ישנו קטע קצר בנושא זה. הוא מצהיר שאין קשר לדת ושזהו דבר אוניברסלי - מי שיזכה לתחייה זה רק הצדיקים. כשגשם יורד הוא יורד לצדיק ולרשע - תחיית המתים לא כך - הרשעים הרי עוד בחייהם נחשבים למתים והצדיק במותם נקראים חיים, מכך מסיקים שחיים אלו חיים רוחניים ולא פיזיים. בזמן המוות יש פירוד בין הגוף לנפש ובזמן התחייה ובזמן התחייה נשמת הצדיקים ממשיכה להתקיים. ואז לפי זה אין תחיית מתים בעניין המקובל, אז דיברו על 4 יסודות ובזמן המוות היסודות חוזרים למקומם ואז אין יותר גוף של האדם - אין לה לאן לחזור - וזה מה שרצה הרמב"ם לרמוז ואז מאשימים את הרמב"ם בכפירה בתחיית המתים. ישנה איגרת ששמה איגרת תחיית המתים שבה הוא מתייחס להאשמות של הכפירה נגדו - הוא אומר שלא הבינו אותו נכון - הפרוש הוא שהנשמה תחזור לגוף

ודווקא בגלל שמדובר פה על נס מיוחד הוא מכניס זאת לאחד מעיקרי האמונה - מי שלא מאמין בזאת יש לו בעיה בעיקרי האמונה. במה הוא שונה מגישות אחרות? בכמה מובנים:

1. התפיסות האחרות דיברו על תחייה תמידית שמי שיקום יחיה לנצח ללא מוות - תקופה שקשורה לימות המשיח והתקופה שהיו בשמיים הייתה תקפי' זמנית - גישה שמקובלת בקבלה (הגוף יקום מעצם הלו"ז) אצל הרמב"ם השכר הוא שכר רוחני של נשמה בלי גוף ולזה הוא קורא העולם הבא, תחיית המתים לדעתו הוא נס חד פעמי והוא לא מבשר תקפי' אחרת - המתים ימותו ויחיו תקפי' רגילה וימותו - זה מה שמאפיין את הנס. אי המשכותו אלא החד פעמיות שלו.

2. אין קשר מהותי בין תחיית המתים ליימות המשיח - הוא מקבל זאת אבל זה לא משתלב במערכת קשורה בהכרח. ואז המשפט שאדם נפרד ממה שהורכב ממנו מפורש כמשפט שאומר שגם מי שיקום לתחיה בסופו של דבר יפרד מגופו.

יש המאמינים שהרמב"ם לא האמין במה שכתב אלא כתב להמונים.

מציאות האל עפ"י הרמב"ם במשנה תורה

הקב' הראשונה של העיקרים דיברה על קיומו של האל וחיזוק לכך יש במשנה תורה - כל הפרק הראשון שם עוסק שנושא במה אנו מאמינים. ב 4 ההלכות הראשונות יש ניסוח של הרמב"ם עצמו בעברית - הוא טוען שיש מצוי שהוא ראשון - הוא הכי קדמון או המקור להכל! משתמשים בביטוי ממציא ולא המציא כי קיומו היומיומי של העולם תלוי באל וזה לא כאילו העולם הומצא ועכשיו הוא מתקיים בעצמו - כל מציאות מחוץ לאל נמצאת מכוחו של האל אם - היחס הוא חד סטרי ולא דו סטרי, כפי שהוזכר מלפני כמה שיעורים, האל יכול להתקיים ללא העולם והעולם לא יכול להתקיים מחוץ לאל. צמח וחי נושמים - אחד מכוח עצמו והשני מכוח מכונה - צריך לקבל את המציאות שלו ממקום אחר. האל נמצא זה לא העולם נמצא. הוא מזכיר כאן מושג של גלגל - חייב שהכוח שמניע את הגלגל ולא יכול להיות שהגלגל מניע עצמו כי לא יכול להיות שכוח אינסופי יהיה בגוף שהוא סופי. הרמב"ם מונה את האמונה הזאת כמצווה - אך יש גם חובה להוכיח שיכלית את הוכחת מציאות האל. המצווה היא על הידיעה ולא על האמונה.

שכר ועונש - עמ' 39

למדנו בייג העיקרים שאחד מהם היה שכר ועונש וכאן הוא מפרט מהו השכר והעונש. הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, אל תצפו לראות את שכר הצדיק בעולם זה אלא השכר העיקרי הוא העולם הבא, ההגדרה היא שאלו חיים ללא מוות והטובה שאין עמה רעה- אין בעולם זה טוב מוחלט ובחיים לאחר החיים יש טוב מוחלט. "למען ייטב לך וארחת ימים" - הכוונה לעולם הבא.

עונש כרת- עונש לעולם הבא, הנפש אינה זוכה לחיים בעולם הבא. מה קורה לרשע לאחר המוות? נשמת הרשע מתייסרת והצדיק מתענגת (לפי מה שהיה מקובל) אולם הרמב"ם אומר שלרשע אין שום קיום ורק לצדיק יש קיום - אם האדם חיי כבהמה הוא גם ימות כבהמה. הגדרת הרשע- אדם שלא מאמין ב 13 עיקרי האמונה וחטאים חמורים נוספים. הנפש שמפעילה את הגוף- אין לה קיום לאחר המוות, אין מקום לתפקודים, לנשימה ולאנרגיה וכו... לפי תפיסת הרמב"ם אם אדם פיתח את שכלו (רוחניות) הוא מפתח מהות שהיא נצחית וזהו צלם ה' שבו האדם נברא.

מהו הקריטריון שקובע את העולם הבא? הרמב"ם שם את הדגש על השגה רוחנית ובתורה זה קיום מצוות- מה קורה שחש אדם עם דבקות חזקה אך אין לו השגות גבוהות או להפך. הרמב"ם הואשם בכפירה כשאמר שהרשע הגדול ביותר כלל לא ממשיך והרמב"ם אומר שדווקא הרשע המוחלט ימות אז הוא לא יענש וזה גרם לתסיסה.

בעיני הרמב"ם זה העונש הגדול ביותר ובשביל אנשים אחרים זה נראה לא כעונש קשה. יש אנשים ששכר רוחני לא ממש מפריע להם. כל תענוגות העולם הזה לא קיימות בעולם הבא. ישנה תפיסה יהודית שהעולם הבא יהיה בשלב תחיית המתים והנשמות יחזרו לגוף אבל לא תהיה אכילה ושתייה, אומנם הם יחיו בגוף אבל לא עם אכילה ושתייה ואת הרמב"ם לא קיבל וטען שאין שתייה- אין גוף.

הרמב"ם שאל שאם ממילא אין אכילה ושתייה והכל רוחני למה צריך גוף? יש אבל סתירות כי יש תאור של חלקי גוף "צדיקים יושבים... על ראשיהם עטרות" והוא מסביר זאת כמשל שבעולם הבא אין צורך לעבוד ולהתייגע.

ברגע שהנשמה מתנתקת היא יכולה לחוות דברים חדשים. הביטוי של שריפה בגיהנום הוא ביטוי של כליה אין לו המשכיות. עמ' 40 - שהאידיים ואסלם

האיסלאם כדת שמחקה את היהדות מחקה את היהדות חיצונית בלבד, ההבדל הגדול הוא שהיהדות היא דת רוחנית והאיסלם לא מצליח להשתחרר מהדברים החומריים- מבטיחים להם עולם מלא תענוגות פיזיים ללא רוחניות ולכן לדעת הרמב"ם זו דת מזויפת, הוא תוקף את האיסלאם בלשון חריפה. הרמב"ם שישב במצרים כתב שהמוסלמים טיפשים וכסילים, מה שקורץ להמון הרחב זה מה שהרמב"ם יוצא נגדו בשצף קצף כדי להבהיר שדברים אלו דברי הבל ואינם טובה גדולה. רק בגלל שיש לנו גוף עם תענוגות לא אומר שזו המהות. כשהנפש לא תהיה בגוף לא יהיה חסר לה- התענוג הרוחני נוא הרבה יותר גדול מהתענוג הגשמי. יש כאן בעיית מכירה להמונים, התורה גם לא מדברת על העולם הבא הרוחני, שום נביא לא מזכיר ועונה הרמב"ם- את העולם הבא אי אפשר לתאר, אחרית הימים של גר זאב עם כבש שייך לעולם הזה של ימות המשיח אבל את העולם הבא אין להם לדמות כי זה מעבר לדמיון.

כל דימוי היה מוריד רק מהערך האמיתי. עולם הבא# לא תחיית המתים שאחרי ביאת המשיח - גן עדן הוא שלב ביניים. יש גם כאלו שבאלף השביעי העולם ייחרב ויבוא במקומו עולם חדש והרמב"ם מתנגד, הוא לא רואה במקורות הוכחה להחרבות העולם- וחוקיו הטבעיים נצחיים ולא יהיה חורבן. גוג ומגוג יהיה אבל מהו אותו אסון? אולי הוא היה? בעיה שהרמב"ם לא התמודד איתה היה סוגיית השכר והעונש בתורה בעולם הזה שלא מתיישב עם העולם הבא שבו אמור להיות עיקר השכר והעונש. אם התורה מדברת על שכר ועונש בעולם זה איך זה מסתדר עם צדיק ורע לו? יש מפרשים, למרות שהוא לא התייחס לזה ישירות, בתורה השכר והעונש לאומי ולא אישית, עולם הבא/ איזכיה/ דרגות עולם הבא מדברים על פרט וכשמדברים על שכר ועונש כעם - על זה הפרשיה מדברת בנבואות השכר ועונש שלה. הרעיון הוא שהתורה אומרת שאם תלכו בדרך התורה נעזור לכם, אם תחשבו שתשיגו חיים טובים כי טנטשטאת התורה אני אהפוך את החיים שלכם לגיהנום. אם תתפשו את הגשמיות ותזנחו את התורה- תקבלו את ההפך, לא תקבלו את העולם הבא וגם בעולם הזה לא תרוויחו כלום. הרמב"ם אומר שכל השכר והעונש אכן היה ויש להבינם כפשוטם אף על פי כן לא זו התכלית מי שמקיים את התנ"ך זוכה לעולם הבא ומשלב חוכמה ומעשה!!! אם נעשה (ברבים) את המצוות ונעבוד את ה' מהלב -אם ישראל רוחני מספיק לעשות את התורה בשמחה יסיר ה' את שאר הצרות מהעם.

החטא ועונשו

העולם הבא- נצחיות הנשמה ולא מקום מסוים, בהתאם להישגים הרוחניים בעולם הזה יהיו הישגיו בעולם הבא. אלו שלא הגיעו לכולם רוחנית, לא ישאר מהם דבר והם לא השיגו דבר. ימות המשיח- שינוי בעולם הזה אבל עדיין התכלית היא העולם הבא, בימות משיח העולם יהיה עולם אידאלי לחיות בו.

סוף פרק 9 עמ' 41 - ימות המשיח יביאו את התקפי השקטה שבה יוכלו לעסוק בתורה ולהגיע לרמות גבוהות יותר של רוחניות מתוך רצון להמשיך את הקיום הרוחני שלאחר המוות. התכלית היא העולם הבא ולא ימות המשיח חוקי הטבע ימשיכו להתקיים בימות המשיח ורק מלכות דוד תחזור.

2 טכסטים -קטע מתוך איגרת תימן וקטע שני מה הרמב"ם כותב על המשיח.

- איגרת תימן

הרקע היה רדיפות של מוסלמים ונביא שקר בתימן, הרמב"ם האמין שהתקפי שלו קרובה לתקפי הגאולה של המשיח וקרא לה חבלי המשיח. הוא עושה גם חישובי קץ, מחשבים את השנה של ביאת המשיח עפ"י רמזים בספר דניאל, חכמים התנגדו לחישוב קצים כי פחדו שאם תאריך זה יגיע ולא יגיע המשיח אנשים יאבדו מאמונתם. רבי סעדיה גאון שהיה רב גדול כן חישב קיצים ואיך הרמב"ם הסביר אותו? בעמ' 90 יש הסבר לסתירה הזו בתקופתו היו הרבה כופרים והוא נלחם למען האמונה בכל מיני שיטות (ספרו -אמונות ודעות) והוא ראה ע"י חישוב הקץ לתת תקווה לאנשים והייתה לו כוונה טובה והוא נתן להם קץ לא רחוק.

עמ' 91 - "העת ההיא" של ביאת המשיח ביאתו של המשיח תהיה תהיה כאשר אדום וערב (נוצרים ומוסלמים) יתפשטו בכל העולם זה אומר שבקרוב המשיח יגיע. למרות שהוא ביקר את

רבי סעדיה גאון הוא גם עושה חישוב הקץ אבל מסביר זאת במסורת שעוברת במשפחתו, אם אסור אז איך הוא מחשב קיצים? הוא מתנצל ואומר שלא יהיה בעיני העם שאותה לימוד זכות על רבי סעדיה גאון יש לעשות גם עליו.

המשיח הוא לא סתם אדם שיבוא ויגיד שהוא משיח, המשיח הוא נביא ברמתו של משה ומי שאומר שהוא נביא והוא שקר הוא חייב מיתה- כאילו שהוא עושה עבודה זרה אם הוא מתנבא נבואת שקר בשמו של ה'. ואין לו שום הוכחה שהוא נביא. כשולחים איגרת לרמב"ם ושואלים אותו מה דעתו על מי שמציג עצמו כמשיח אומרים לו שהוא יודע קצת תורה עם מידות טובות והרמב"ם נותן את מעלותיו של המשיח כדי שידעו לשלול אותו כמשיח. למשיח יש כושר שפיטה מיוחד בין אנשים ולא בדרך הרגילה שדיין דן על פי מה שעיניו רואות, המשיח יקרא בשם אל - מעלותיו גדולות ממעלות כל אדם.

תנאים לקיומו כמשיח:

1. חכם גדול מאוד הבקיא בכל הלכות המדע, גם אם אדם יעשה חוכמות וניסים ולא יהיה משכיל לא נקבל אותו כמשיח.

אחת מהראיות שאותו מתחזה הוא עם הארץ הוא זה שציווה לפזר את ממונם של אנשים ולפזרם לעניים. זה נתפס כדבר טוב וחשוב, אבל אומר הרמב"ם שכל מי שמקשיב טיפש והתורה אומרת אחרת, הואיל ואין ראוי לאדם לתת את כל רכושו לצדקה אלא מקצת בלבד. "מכל אשר לו ולא כל אשר לו" אסור לתת יותר מ 20% ממונו. אצל הרמב"ם אין למשיח לשנות הלכה וזו הוראה מטופשת כי העניים יהיו עשירים והעשירים יהיו עניים והעשירים החדשים צריכים לתת לעניים וחוזר חלילה ואז הכסף כל הזמן יעבור וזה טמטום. בתחילה המשיח יתגלה בא"י ולא בתימן, אותו משיח ייה אנונימי ולא מישהו מפורסם אז איך נדע את היחוס שלו? האותות והמופתים הם הראיות על גדולתו. הוא יקבץ את כל העם היהודי בירושלים ומשם תתפשט. ברגע שהמשיח יתגלה כל העמים יבהלו ממנו ויתיעצו ביניהם איך להרוג אותו - הרמב"ם מדבר על הופעה חד משמעית של אדם, אויבי העם יושמדו בפיו וללא כל מאמץ. אין דבר שמתקרב בתאור האדם הזה למשיח המזויף שבתימן.

העצה המעשית היא שהמשיח המזויף- אם הוא משקר הוא חייב מוות אבל אם מדובר כאן במשוגע, מה שנראה לרמב"ם, הם צריכים לכלוא אותו עד שהשלטונות ידעו שאתם לא מאמינים בו. אם הגויים יחשבו שאתם חושבים שהוא משיח יהרגו אתכם. עמ' 94. הרי כבר ידוע לנו שהאויבים הכי קשים הם הישמעאלים ואלו הגרועים שבאויבים שראה דוד המלך.

הוא דיבר בחוזקה נגד הערבים והם לא מחזירים לנו יחס של שלום אלא של מלחמה ולא צריך לתת להם סיבות אחרות לרדוף אותנו, הם לא רוצים שתהיה יהדות בעולם ולא צריך לתת עוד סיבות ולכן ראה הרמב"ם סיבה להזהר בכל נושא המשיח כדי שלא יהיה להם תרוץ לתקוף אותנו. עוברים לספר משנה תורה, 2 פרקים אחרונים בתקפ' מאוחרת יותר, נראה חוסר התאמה בין תאור המשיח קודם לבין התאור עכשיו:

המשיח יחזיר הכל אחורה ויקריבו קורבנות, יחזיר מלכות דוד לעם ישראל, יבנה את בית המקדש, יקבץ את כל ישראל ויחזיר כל המשפטים בידינו כמו מקודם- כל מצוות התורה שאי אפשר ליישם כי לא בארץ אז כולם יתקיימו. כל מי שאינו מאמין נחשב ככופר במשה רבינו ובה', צריך להאמין לו ולצפות לביאתו. הרמב"ם עוד רושם (עם סתירה מוחלטת במה שרשום באיגרת תימן) אל יעלה על דעתך שהמשיח יעשה אותות ומופתים. התרוץ כנראה הוא שאיגרת תימן

הייתה מגמתית פופוליסטית שנועדה להכשיל את המתחרה אולם חכמים מתפלפלים ומנסים לתרץ. הרמב"ם גם קורא לאלו שאומרים שצריך אותות ומופתים " טיפשים " והרי זה בדיוק מה שהוא אמר באיגרת תימן...

הרמב"ם רוצה להביא ראיה שהמשיח לא צריך לעשות אותות ומופתים - רבי עקיבה היה חכם גדול בזמני בר כוזיבה (כוכבא) וחשבו שהוא המשיח ורק אחרי שנהרג הבינו שהוא לא המשיח, בר כוכבא לא עשה אותות ומופתים וזה לא הפריע לרבי עקיבא לראות בו כמשיח. קצת קשה להבין את הקשר אבל הוא רוצה לצאת נגד הנצרות שבה יש מסע של אותות ומופתים, אם הוא עושה אותות ומופתים הוא משיח שקר ויכול להיות שיהיו אנשים עם אותות באמצעים של אחיזת עיניים. לא לצפות לשינוי סדרי בראשית, לא שולל אך לא לצפות. ועוד יותר צריך להיות ברור שלא יתכן שמשח יעשה שינוי בתורה, אחד מתפקידיו זה להביא את התפשטות התורה ולרומם את התורה הקיימת. הרמב"ם הוכיח מבר כוכבא ועקיבא שהמשיח לא יעשה אותות ומופתים אבל אם רבי עקיבא טעה בר כוכבא לא היה נביא איך תוכיח שרבי עקיבא צדק? הרי הוא טעה והוא לא היה משיח.

ימות המשיח: הרמב"ם אומר במשנה תורה שהמשיח לא צריך לעשות אותות ומופתים על מנת שנכיר שמשיחיותו. סימן הזיהוי ההלכתי: הקריטריון המחייב לקביעה מיהו משיח (עד היום): מלך מבית דוד. מה הכוונה מלך, הרי עם ישראל בגלות ואין לו מלך. המלך הראשון שיהיה לישראל לאחר הגלות הוא המלך המשיח בעצמו, איך הוא יכול להיות מלך לפני שהמלכנו אותו הרי רק לאחר שנדע כי הוא משיח נמליך אותו, אז איך מה שנעשה אחרי יהיה סימן הזיהוי? למה הרמב"ם מתייחס למשיח כבר כמלך? התשובה: לא מתכוון למלך של ממש אלא למנהיג והוא ייחשב למלך. באגרת תימן הוא אומר שזה אדם אנונימי. מדובר על אדם ידוע והוא כבר מנהיג של ציבור מספיק רחב שאפשר לכנותו מלך.

קריטריון שני: מבית דוד. באגרת תימן כתוב שהראיה זה האותות והמופתים הם הראיה לייחוסו אבל כאן הרמב"ם אומר שלא חובה אותות ומופתים. הקריטריון הזה הוא קשה להוכחה אלא אם כן מדובר באדם שידוע כי הוא מתקשר לבית דוד.

קריטריון שלישי: הוגה בתורה. אדם שידוע כתלמיד חכם ולומד תורה. אדם שעוסק במצוות: ירא שמיים ומקיים מצוות תורה במובן הרחב. אדם שעוסק בהחזרה בתשובה ודואג שהיהודים יקיימו מצוות וישמרו תורה (כל זה לפני שמכריזים עליו כמשיח). הוא נלחם את מלחמת ה' - מלמה של עם ישראל נגד אויביו. לא רק מנהיג תורני אלא גם פוליטי צבאי.

מי שמתקיימים בו כל אלו מגדירים אותו הלכתית בחזקת משיח - תחנת ביניים שקבע הרמב"ם - זה עדיים לא אומר שזה המשיח זוהי רק חזקה. כשאדם בחזקת משיח המשמעות ההלכתית היא שכל עם ישראל צריך להירתם על מנת לעזור לו בתחומים השונים: תורה, מבא, פוליטיקה. עליהם לקבל את מרותו ומנהיגותו ולעזור לו במשימותיו.

אם הצליח במשימותיו: בניית ביהמ"ק, כל עם ישראל בא"י ושומר תורה הרי שזהו מלך המשיח. אחרי שלב זה כשכבר המשיח ידוע זה משפיע מאוחר יותר על כל האנושות. הוא מתקן את כל האנושות מבחינה דתית ומוסרית.

אם לא הצליח במשימותיו- נכשל או נהרג כמו בר כוכבא יודעים שהוא לא המשיח אליו התכוונה התורה. הרמב"ם לא מגנה אותו ולא אומר שמדובר במשיח שקר אלא שהוא ככל מלכי בית דוד השלמים והכשרים. זוהי תפיסה חדשה- גם לפי אגרת תימן המשיח מקבל בנבואה מה' שאומר לו כי הוא המשיח. אם האדם לא מצליח הוא עדיין נחשב לאדם חיובי. כל מי שמנסה לגאול את עם ישראל בדרך שקובעת ההלכה הוא בעצם מבורך ומצווים לעזור לו. אותו אדם לא יודע אם הוא המשיח יש לו כריזמה וכוח הנהגה ויכולות רוחניות. לגאולה שותף כל הציבור. זוהי תפיסה חדשה לנושא מיהו משיח והתגלות המשיח.

הרמב"ם: כשרבי עקיבא מזהה את בר כוכבא כמשיח הוא לא טע- הוא היה בחזקת משיח, היה לו את הקריטריון ההלכתי. היה חובה לעזור לו במרד שלו. כשבר כוכבא נהרג מתקיים לפי הרמב"ם שידוע שאינו משיח.

למה ה' מאפשר מצב כזה- מקווים להצלחה ואז מתאכזבים? התשובה היא כי יש כאן עניין של ניסיון לעם ישראל. אין הסבר מהו ניסיון, כנראה הכוונה היא הכוונה היא שלמרות התקווה והאכזבה ימשיכו להאמין בעניין הגאולה והמשיח.

משיח שקר (בניגוד לבר כוכבא): הרמב"ם אומר שישו ראה עצמו כמשיח ונהרג בבית דין. כבר בדניאל יש התייחסות לישו- ישו אדם פרוץ. ההבדל בין ישו למכלי בית דוד הוא שישו מנסה להביא לגאולה שלא על דרך טובה- הנצרות אותה ייסד היא עוינת את הדת היהודית וגרמה למלחמה נגד ישראל ולהטיה בכל המובן של המצוות- הופך אותן לדבר רוחני במקום למעשי. לפי הרמב"ם ישו הוא משיח שקר מכיוון שפעולתו הפוכה ממה שצריך לעשות. הנצרות נחשבת בעיניו למעין עבודה זרה בשל השילוש הקדוש והעובדה שאת ישו עובדים כאל והוא אלוהי מבלעדי ה'.

לדעת הרמב"ם הצלחת הנצרות והאיסלאם נובעת מהשגחת האל. למה הוא כיוון לכך? לדעת הרמב"ם: הנצרות והאיסלאם מכוונות לכך שבסופו של דבר תגיע האנושות לאמונה האמיתית בימות המשיח. זהו מן מצב ביניים לקראת הגאולה וזה מתקרב לדת האמיתית שכן קודם לכן הם עבדו עבודה זרה ואלילים. הרעיון שיבוא משיח כבר קיים הם רק טעו בדמות. לדעת הרמב"ם יש קשר בין ההתנהלות ההיסטורית של העולם לבין ביאת המשיח מכיוון שלא מדובר על גאולה שכל כולה על טבעית. כשהמשיח האמיתי יתגלה תהיה כבר מוכנות רבה יותר- ספר התורה הוא הנמכר ביותר. המשיח צריך לזרז תהליכים שבעצם העולם כבר מוכן לקבל.

פרק 12- כיצד יראה העולם בימות המשיח?

- א. מבחינת חוקי הטבע: ימות המשיח לא ישנו דבר וישארו אותם חוקי טבע. נסים יוכלו לקרות כשם שקרו בעבר אך הם אינם המהות של התקופה. בישיבתו סותרים דברים אלו: הנבואה מדברת על שינוי חוקי הטבע: "וגר זאב עם כבש".... מנוגד לחוקי הטבע. הרמב"ם מפרש זאת כמשל: זאב עם כבש = הגויים עם עם ישראל. הכוונה היא כי לכל אחד יהיה מקום מספיק משלו וכל צרכיו יתמלאו ולכן לא יהיה על מה להילחם. "ואריה כבקר יאכל תבן" = יש שסבורים כפשוטו כי האריה ייעשה צמחוני. העולם לא ישתנה לדעת הרמב"ם אלא תהיה חלוקה צודקת והגיונית של כל המשאבים. האנשים ייקחו את המינימום שהם צריכים ולא יותר ויגיעו מסקנה כי במלחמה אין רווח. הדבר שימלא את החסר יהיה הצד הרוחני. לדעת הרמב"ם כל הפסוקים שמדברים על כך שהעולם ישתנה ויהיה לא טבעי הם בעצם משלים שרק עם הנבואה נבין למה התכוון הכתוב בתנ"ך.
- ב. השוני יהיה בתודעת האדם: ישנה נבואה של יחזקאל הנביא על מלחמת גוג ומגוג ואליהו הנביא יעזור לעם ישראל לנצח ואז יבוא שלום. לא ברור אם אליהו מגיע בתחילת ימות המשיח או לפני. המלחמה, אליהו והמשיח - אף אחד לא יודע מתי זה יקרה. לא יודעים בדיוק איך זה יקרה, אך כשזה יתרחש ידעו. יש תיאורים במדרשי חכמים אמנם, אך אלא נדרשו לפי הבנתם ויש מחלוקת ואין יודעים איזו הנכונה. לדעת הרמב"ם המחלוקת מצביעה על כך שמדובר במסורת שאינה קדומה כי לפי שיטתו על מסורת קדומה אין חילוקי דעות. לדעת הרמב"ם כל העיסוק בפרטים אינו העיקר. האנשים אוהבים תיאורים כי הם נסחפים כל בדמיונם - נוגד את תפיסת הרמב"ם - לפיו יש לחשוב שכלית. הוא ראה בזה עיסוק מיותר. הוא ראה גם בחישוב לחשב קץ עיסוק מיותר, על אף שגם הוא חטא בכך.
- ג. למלך המשיח יהיה רוח קודש: הוא יקבע לגבי כל אחד לאיזו משפחה ושבת הוא שייך.
- ד. לא יהיה רעב ולא מלחמה - יהיה לכולם מספיק. כעפרא דעכעא = כעפר/ לא חשוב/ בני אדם יתעסקו בדיעת ה', ידיעת כל המציאות. הרמב"ם מסיים בכך את כל משנה תורה כולו וסוגר.

הספר נפתח בהלכה שהמצווה הבסיסית היא לדעת את ה' ועל זה בנויות כל מצוות התורה. מטרת האל שידעו אותו מתקיימת בשלמותה בימות המשיח.

כיצד הרמב"ם מתייחס לפילוסופיה מנק' מבט דתית? לא כפילוסוף עצמו אלא מבחינת הדת היהודית. פרק ראשון במשנה תורה, שם הוא מדבר על האמונה בה' כיסוד האמונה והוא מדבר על לדעת והידיעה צריכה להיות שיכלית - לא מספיק שיהודי יאמין בה' מתוך חינוך או סתם אמונה - הוא דורש מאדם הבנה שיכלית של הבנת הקדוש ברוך הוא - מה שניתן להוכיח שיכלית שיוכיח ומה שלא, שידע את ההדגרות.

פרק 2 בהלכות יסודי התורה - הרמב"ם מגדיר כחובה ללמוד מדע ולהסתכל בטבע בצורה שיכלית מדעית, אי אפשר רק לעסוק בנעלה בלי להכיר את הטבע - מי שיתעסק רק במדעים גבוהים לכאורה ולא בחולין - לא דבר מקובל על הרמב"ם - הנהפוך הוא, מדע הטבע + הבנת האלוהים היא הפילוסופיה.

היפרוש ההלכתי: 2 מצוות חשובות בתורה:

-מצוות אהבת האל-איך אפשר לצוות אהבה?

- ירא את השם- איזו מין מצווה היא לפחד?

מהי הדרך להביא את האדם לידי אהבה ויראה יחד?

כאשר האדם מתבונן בבריאה/ בעולם שנברא הוא מתפעל גם ללא הבנה והאדם צריך לחשוף את החוכמה שיש בעולם את המנגנון, את החוקיות וזהו המדע, ההתבוננות הזו בטבע גורמת לאדם רצון להגיע למקור החוכמה, דהיינו להתקרב לה' (אהבה) ע"י ידיעה ומצד שני גורם ליראה. את שניהם הוא מקיים ע"י פילוסופיה (אז מדע=פילוסופיה).

בפרק 1: הרמב"ם עוסק באל עצמו. בפרק 2: הרמב"ם עוסק במציאות המלאכים- ישויות שאינן בחומר. למדע זה של אל ומלאכים הוא קורא מעשה מרכבה= מדע של המציאות הרוחנית. פרקים 3+4 (הלכות יסודי התורה): ממצאים שיש להם גוף. מתחיל בגלגלים- מה שיש בחלל מחוץ לכדור הארץ. אח"כ דן באדם עצמו, נפשו ושכלו. בהלכה י בפרק 4: כותב שנושאים של פרק 3 ו 4 זה מה שקוראים חכמים מעשה בראשית.

לפי הקבלה ספר הזוהר הוא פרדס. חכמים קראו פרדס למצוות שיש לקיים ע"י התבוננות שכלית ועבודה פילוסופית. הרמב"ם: פרדס אחר של התבוננות שכלית. 4 נכנסו לפרדס ורק רבי עקיבא יא בשלום לכל השלושה האחרים היו תקלות. לדעת הרמב"ם על אדם קודם לדעת את ההלכה אח"כ את הפרדס, עשה מרכבה, בראשית וכו'. לימוד הלכה זה איך לנהוג בינו לבין עצמו ובחברה, לימוד הפרדס זה ידיעת המציאות.

"מעשה מרכבה" - אותם עניינים שהם המדע של המציאות הרוחנית- ה' והמלאכים.

הרמב"ם עוסק בשילוב שבין לימוד לחיים עצמם. כשאתה לומד את הפרדס זה נכלל בלימוד התלמוד והמסקנה היא שמבחינה תורנית שאם אתה עוסק במדעי הטבע הוא מצווה של לימוד תורה ולחלק החשוב ביותר של לימוד תורה- כשאדם חכם וכבר למד תנ"ך והלכות יקרא לעיתים את התנ"ך ומשניות ויפנה את כל זמנו לתלמוד. לימוד פילוסופיה= לימוד תורה ע"י הרמב"ם. עכשיו יש לנו תשובה איך הרמב"ם כאש דת מתייחס ללימוד הפילוסופיה-זוהי מצווה וזוהי חלק ממצוות תלמוד של לאהוב ולפחד מה'. לימוד הלכה מספיק כדי לזכות בחיי העולם הבא. הרמב"ם אומר שקודם כל צריך לדעת את הבסיס, ההלכה ורק לאחר מכן את הפרדס כי זה מעמיק יותר. היינו מצפים ש 4 הפרקים במשנה תורה שעוסקים בפרדס יהיו אחרונים אך הם היו ראשונים, לפני ההלכות- הוא הקגדים בפרדס בראשי פרקים בלבד. מי שרוצה להעמיק, יקרא בהמשך את ההלכות ואז לאחר שידע יקרא את מורה נבוכים שאותו יש ללמוד לאחר שידע את משנה תורה. רצה לתת קודם כל ספר הלכה ולאחר מכן פילוסופיה.

מבחינה הלכתית, איך נכון ליישב את החובה לעסוק בפילוסופיה עם החובה הבסיסית של יהודי לעסוק בתלמוד תורה? בגמרא עצמה כתוב שעיקר לימודו של אדם צריך להיות לימוד התלמוד. איך אדם צריך לחלק את הזמן לפי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה? שליש מהזמן לתלמוד תורה שבכתב, שליש תרה שבעל פה, שליש תלמוד כולל עניינים הקרויים פרדס. כשלומדים פרדס זה נכלל בלימוד התלמוד. הרמב"ם חידש בזאת מסקנה מדהימה- אם אתה לומד מדעי טבע אתה

מקיים מצוות תלמוד תורה ואפילו נכלל בתלמוד שהוא החלק החשוב ביותר. לדעת הרמב"ם לימוד פילוסופיה זה לימוד תורה. כך מקיימים את מצוות אהבת האל ויראת האל.

אם זה היה ממשנה תורה נעבור למורה נבוכים: (עמ' 82) פרק ידוע יחסית בשל משל הארמון. במשל מסופר על מלך בארמון ועל דרגות קרבה שונות למלך - המלך = קדוש ברוך הוא והנמשל הואמי יותר קרוב לה'. בתור רב היינו מצפים שהתשובה תהיה פשוטה וככל שאתה מקיים יותר מצוות וכו... אבל הרוב חושבים שמישהו יותר קרוב לה' זה המקיים מצוות וחכם בתורותיו.

לפי המשל ככל שמתרחקים מהארמון יותר מתקדמים בדרגתם ויש אנשים שמתקרבים לכיוון הנכון ויש כאלו שבכיוון אבל לא ראו את הארמון באופק ויש מי שמגיע לחומה ומחפש פתח ומי שנכנס מתהלך בפרוזדורים ומי שהגיע לחצר כבר נמצא באזור אל לא רואים אותו עדיין. הדרגה הכי גבוהה זה לדבר עם המלך. העיקר: אותם אשר מחוץ לעיר- כל אחד מאלו שאין להם דעה ושיטה (מלחמת קיום בהמית) והם כמו בעלי חיים. שלב 2. אלו שמתרחקים הם אנשים שיותר גרועים מהבהמות- יש להם שיטת חשיבה ויכולת אבל היא מוטעית (עובדי עבודה זרה)

ומי ששייך לעבודה זרה - ככל שהוא יותר הדוק כך הוא יותר מתרחק.

השלב ה 3- אלו שהולכים בכיוון ולא רואים את ההרמון -אלו עמי הארץ הארץ העוסקים במצוות -עצם העבודה שהם מקיימים מצוות -זו קרבה מסוימת

שלב 4- אלו שהגיעו לחומה אלו החכמים אשר לא חקרו עד הסוף ובכל מה שקשור לאמונות הם מקבלים את הדברים ומה שהם יותר חוקרים הם התחומים ההלכתיים.

שלב 4 -אלו שהתעסקו בעיון ביסודות הדת ולא מקבלים זאת כאמירה כללית - מי שמתעסק בעיון שכלי -נמצא בפרוזדורים וככל שהוא יותר מתעמק הוא יותר קרוב שלב 5 - מי שהצליח להוכיח כל מה שניתן והתברר לו כל המושגים .

להיות קרוב לה' זו לא התפלפלות בלבד ולהסתפק באמונה שגידלו אותך עליה אלא יש להתעמק ביסודות האמונה.

5/5/02

מי שמתעסק במדעים- מתמטיקה, הנדסה, לוגיקה וכל מה שמפעיל את החשיבה, הדרגה היא של אלו שמקיפים את החצר מסיביב. כשילמד גם את מדעי האלוהים הרוחניים הרי שהוא נכס כבר למלך- דרגת חכמים שהצליחו להגיע גם למעשה מרכבה וגם למעשה בראשית כמו רבי עקיבא.

כדי להיות קרוב לה' יש ללמוד פילוסופיה ולא דווקא תורה. לא יכלו לסבול תפיסה זו בימי הרמב"ם. הכי חכמים- הכוונה לרבנים שהגיעו לדרגה של רק להגיע לחדר ולא להיכנס. פנימה נכנסו אלו שלומדים גם מדעי הטבע. אלו שלומדים מדעי האלוהות, מטה-פיזיקה הם קרובים אפילו יותר. פילוסוף הוא יותר ממי שלומד בישיבה.

שם טוב, אחד מפרשני הרמב"ם בימי הביניים במאה ה 5 בספר שסבו היה ממתנגדי הרמב"ם, היה ממעריצי הרמב"ם וכתב את הפירוש הקלאסי ביותר שהיה אז נפוץ באירופה למורה נבוכים. יש רבנים שסברו שלא ייתכן שהרמב"ם כתב כך על רבנים וטענו שאם כן אז יש לגנוז זאת. שם טוב עונה להם ומסביר את הרמב"ם בדרך מסוימת. לדעת המרצה הדברים יותר פשוטים: הרמב"ם לא התכוון שמי שלומד תורה הוא פחות ממי שלומד פילוסופיה, לא שמי לומד גם

פילוסופיה בנוסף לידע נרחב בתורה הוא יותר ממי שיודע רק תורה. אין אופציה של כאלו שקרובים לה' ואינם לומדים תורה.

הדרגה הגבוהה ביותר- לשמוע ולדבר עם המלך: הנביאים שמעל החכמים. חכם הוא דרגה מסוימת של ידע ובתוכם יש דרגות שונות- ככל שאדם יודע יותר אז הוא יותר חכם ויותר קרוב לה'. הדרגה שמעל אינה עניין של יותר/ פחות ידע. זהו אדם שכל אישיותו מרוכזת רק בזה. אין לו שום עניין בחיים מלבד מחשבה שמרוכזת בה'. הנבואה תלויה באדם, בנביא עצמו. הנבואה היא דבר טבעי. נבואה היא דרגה רוחנית גבוהה. הנביא כל הזמן חושב על האל, גם כשהוא אוכל ועושה דברים חומריים. מטרתו להיות אמצעי להמשיך להתקיים כדי לחשוב על האל. (משה רבנו הגיע לדרגה עוד יותר גבוהה שאפילו לא הרגיש רעב וצמא.) דיברנו על ההשוואה שהרמב"ם משווה בין השיטות בנבואה והשיטות של בריאת העולם. לשיטת הרמב"ם הנבואה היא טבעית אבל יתכן שהאל ימנע את הנבואה- אבל מה שחשוב להאמין הוא שחוקי הטבע לא כפויים על האל אלא האל יצר את חוקי הטבע והוא יכול לשנות אותם וזה מה שמבדיל בין הרמב"ם לבין הגישה שאומרת שאין דברים שניתנים לשינוי.

אחרי שיש לאדם מושגים נכונים על האלוהות עליו לחשוב עליו כל הזמן. העבודה הדתית הופכת להיות בעיקר עבודה במחשבה. עבודת האל בסופו של דבר נמצאת במחשבה. המשעים משמשים כאמצעי. התכלית היא המחשבה.

אי אפשר לעסוק בלחשוב על אלוהים כל הזמן לפני שמגיעים להבנה שכלית. אי אפשר להגיע לדרגה זו מבלי ללמוד קודם פילוסופיה. הקשר בין ה' לאדם לפי הרמב"ם הוא השכל. זהו חיבור בין היות אדם איש דת לבין היותו פילוסוף. כאשר רק אחד מהם מתקיים זה לא טוב. גם אהבת האל תלויה ברמה בה משיגים את האל.

הרמב"ם כותב כאן בניגוד למה שכתב בשמונה פרקים כי כשהאדם מגיע לדרגה גבוהה הוא פורש מהחברה. בשמונה פרקים הרמב"ם מגנה את אלו המתבודדים וכן במשנה תורה. ההסבר: בשמונה פרקים הוא מגנה כי מדובר על אדם מן השורה שרוצה להתקרב לה'- קיצוניות שלילית. כאן הוא מדבר על אדם שנמצא בדרגה מאד מאד גבוהה ואז ההתבודדות חיובית.

כשאדם נמצא בדרגה גבוהה, גם כשהוא עוסק בעניינים גשמיים הוא חושב על האל.

כל המצוות נועדו בעצם לעזור לאדם לחשוב על אלוהים.

טעמי המצוות:

בחלק השלישי של מורה נבוכים :

יש בתורה 613 מצוות. לחלק קטן מהן יש בתורה נימוק ולרובם אין. מדוע אם כן נתן אותן האל? האם בכלל ברור שלכל מצווה יש טעם מסוים כי ה' ציווה או אולי זה עניין של רצון. למי התועלת במצוות? יש סכנה בחיפוש אחר טעם למצוות כי יכול להיות מצב שמצווה שנבין נקיים וכזו שלא – לא תקיים. מה עם מצוות שלא נצליח להבין? יש גם סכנה שרגע שיילמד טעם המצווה יזלזלו בה. אולי יחשבו שניתן להגיע לתכלית בדרך אחרת. האם פעולות שנעשות ע"י ה' -עלינו לייחס להם תכלית מסוימת? האם (בבריאה) השאלה למה דבר מסוים קיים הוא לגיטימי או שהכל מקרי.

הרמב"ם מחלק לכמה קב' את כל הפעולות ל 4

1. פעולת הבל -אין מתכוונים בה לשום מטרה כלל ואין מאחוריה כוונה - פעולות שלא שמים לב אליהם בכלל 2. פעולת צחוק -הפעולה בהן גרועה -משהו לא מועיל ובלתי הכרחי 3. פעולות בטלה -התכוון לתכלית מסוימת והתכלית לא הושגה והפעולה לא הצליחה. 4. פעולה הטובה והחשובה -עושה למטרה הכרחית ויעילה.

ברור לכל אדם שהאל עושה רק פעולה לתכלית והוא הכרחי. כל מה שבטבע נברא ע"י ה' למטרה טובה. היו תפיסות דתיות שחשבו שהשאלה למה ברא דבר מסוים חילול קודש כי כאילו שאתה מקביל אותו לצורת החשיבה הרציונלית שלך. הרמבם טוען שגישה זו דווקא היא המנמיכה את ה' ולא מעלה אותו. כמו שיש מחלוקת לגבי הבריאה יש גם מחלוקת על המצוות - אריסטו ייחס לאל חוכמה אך לא רצון. הרמבם משלב חוכמה ורצון וזה המיוחדות של הרמב"ם - חוכמה ורצון הם אחד אצל ה'. הוא מדבר על האל כחכם וכרוצה. מקובל לחשוב שבחוקים אין טעם אבל הרמב"ם חושב שבהכל יש הגיון רק קשה אולי לראות אותו. בכל אחד יש שטן (אותו קול שאומר עזוב, אין הגיון- אל תקיים) אם תגיד שיש מצווה אחת ששיכת למעשה הבל הרי ייחסת לה' תכונת הבל וזה לא מתקבל. משפטים אל איסורים שתועלתם ברורה (אל תרצח) ומה שלא מובן ע"י ההמון נקרא חוקים. הרמב"ם יצר בעיה כי נתן דגש מיוחד על הרעיון ולא על היישום ככתבו ואז נוצר מצב שאנשים המקבלים את הרעיון אבל כל אחד מיישם אחרת. מה אכפת לה' אם אתה שוחט מהצוואר או מהעורף? היו אלו מצוות של לבחון את ההמון עפ"י חכמים מסוימים (בדומה לעקדת יצחק). הרמבם מפרש את הפרשנות של החכמים ומקפיד על כך שלכל דבר יש סיבה. הוא שולל את גישה זו ואף מייחס את מצוות השטות לעבודה זרה. הוא דבר ראשון שולל את דעתם של מישוהו אחר. כשאומרים לאדם לבנות סוכה האדם צריך פרטים - אדם צריך הנחיות. אם יש איסור לאכול מן החי חייבים לשחוט ולא לאכול חי ואנשים פסיכולוגית צריכים פרטים והנחיות. לא שאלו למה לה' אכפת אם שוחטים את הפרה או לא אלא איך שוחטים אם מהצוואר לעורף וכו... אם תתעקש להמציא לכל פרט קטן טעם זה יחייב אותך להמציא כל מיני כוונות שונות ומשונות לה' וזה נוגד את הקבליסטים שאומרים שיש לכל דבר טעם. הקצוות טועים- אלו שחושבים שיש מצוות בלי טעם ויש קיצוניות שניה שמחפשת טעם בכל שטות למה ה' ציווה כבש ולא אייל ואם היה ההפך היית שואל למה אייל ולא כבש... אין לנסות למצוא לזה פרשנות. לפעמים ההכרעה בדברים הקטנים צריכה להיות שרירותית. גם אנשים רציונליים נזקקים

להכרעות שרירותיות. פרשנות אחרת רואה את המצוות לתועלת האדם ולא לתועלת ה' - אם אתה שוחט תשחוט בצורה לא אכזרית כדי שאנו לא נהיה אכזריים. לצרף את הבריות - לתקן את האנשים, הנחיות שחיטה בשביל מוסר האנשים. " תזכור את יציאת מצריים שהוצאתי אותך - זו לאצווה למען האל - הוא לא צריך את זה - השלמות שלך תלויה בהכרתך את הה'. (רמב"ן) למה הרמב"ם לא חשב על שימוש כה פשוט? הרמב"ם רצה להעביר רעיון שמחלק בין המצווה לפרטים והמאמר שלקח היה מאמר חז"ל הזה. מתוך תפיסת עולמו היה ברור שלכל מצווה יש טעם ויש פרטים ללא חשיבות ולקח דוגמא של איזשהו סיפור והמקור היחידי שלקח היה המאמר הזה והוא ידע שאפשר את המאמר הספציפי הזה לפרש אחרת אבל הוא רצה להמחיש משהו גדול יותר. כשרצה להמחיש שבימי המשיח לא יהיו שינויים טבעיים. נשאלת שאלה שלא נשאלה ע"י הרמב"ם האם ראוי שאנו ננסה לפתור את טעמי המצוות? הוא לוקח את זה כמובן מאליו ועושה מאמר ישיר בין המסקנה שיש טעם לחקירה אבל מי אמר שצריך לחקור את טעמי המצוות - אולי בקוצר שכלנו לא נבין את המצוות ואולי זה יגרום לזלזול במצוות? הוא מייד מתחיל במלאכה בצורה לוגית של מיון וקטלוג. גם לגבי הפרטים הטכניים - יש כאלו עם טעם ויש כאלו ללא טעם.

19/5/02 טעמי המצוות

לכל מצווה יש תועלת והיא תועלת האדם. רוב המצוות - השכל האנושי יכול וצריך לחשוף את ההיגיון מאחוריהם. הוא מנסה לפענח את טעמי המצוות. גישתו היא מן הכלל אל הפרט וקודם הוא רוצה לבדוק את המטרות הכלליות של התורה ומתוך זה גם לרדת לפרטים. " מטרת כלל התורה שני דברים והם תיקון הנפש ותיקון הגוף". בהמשך הוא יסביר למה הוא מתכוון בדברו על הנפש ועל הגוף - הנפש זה כדי שלהמון יהיו השקפות נכונות ככל האפשר ולפי יכולתם. (תיקון הנפש = שכל) העם כולו יהיה עם דעות נכונות ביחס למציאות. לכל אחד דרגת הבנה וחשיבה אחרת, לכן התורה לא יכולה להיות מנוסחת כמו ספר פילוסופיה והיא מנוסחת כספר סיפורים. הרבה אנשים קוראים סיפורים ומעט קוראים ספרות פילוסופית. יש הקניית ידיעות באמצעות סיפורים ויש התאמה להמון ולכן מקצת יהיה בפרוש ומקצת משלים. כאשר הרמב"ם מדבר על תיקון הגוף הוא מדבר על תיקון כללי של החברה וגם של הגוף האינדוודואלי. תיקון הגוף הפרטי לא יכול להתבצע אם כל החברה לא משתנה. כדי שגוף האדם יהיה בריא צריך שהחברה תתנהג בהתאם ויחסים בין אנשים יהיו תקינים. מבצעים זאת ע"י שני דברים : סילוק העושק

(ופגיעה באופן כללי) יש להגביל רצונות ושאיפות והפרט צריך (המחוקק) שישתכל על טובת הכלל. והכיוון השני הוא להקנות ערכים חברתיים חברתיים שיקנו לו מידות טובות. כדי לקנות מידות טובות יש לתרגל במעשים טובים. מי שמתמיד במעשים טובים, המעשים הטובים יקנו לך מידות טובות. מה היחס בין שתי מטרות אלו? תיקון הנפש היא החשובה יותר ותיקון הגוף הוא אמצעי לתיקון הנפש. יש לאדם שלמות הגוף ושלמות הנפש. פשוט שיהיה בריא ע"י סיפוק צרכיו הבסיסיים, זה שמנהיג את החברה חייב לטפח את שלמותם הגופנית של אנשיה. חשוב שלמנהיג תהיה דעה בפועל

(שכל). ככל שלאדם יהיו ופחות מעכבים פיזיים כך יוכל לפנות למישורים רוחניים. סיבת הקיום הנצחי - עליית הנפש לעולם הבא היא בבסיסה תלויה בשכל ובהבנה. החברה היא אמצעים למען הפרטים למרות שבחיקוק חוקים צריך להסתכל על החברה ולא על הפרט. פרק כ"ח - עמ' 74

לפי דבריו בפרק כ"ז נראה שבתורה יש חקירות פילוסופיות אבל אין בה דיונים פילוסופיים ומעניין למה. אם אדם בשלמותו צריך לדעת את כל המציאויות - גם הפיזית והתורה הרי רק מדברת איתנו על מציאות רוחנית. אין מצווה המצווה אותנו ללמוד מדע. יש פער מאוד בולט בין התורה המוכרת לבין מה שרמב"ם מציג והרמב"ם מנסה להתמודד עם הנקודה. התורה מדברת על המסקנות בלבד: מיאות השם, יכולתו, ידיעתו את הכל וכו... אלא היא קובעת את הדברים וזהו. התורה היא לא תחליף לעיון הפילוסופי כי התורה נותנת לך את השורה התחתונה בלבד. יש השקפות שהם התכלית עצמה (על האל) ויש השקפות שהן רק אמצעי לתקינות של החברה והמדינה (התורה מוסרת מסר שהמורד בה' יענש -אלו אמצעים הכרחיים לגרום לאנשים לפחד ולשמור את המצוות). גנב/רוצח פועל מתוך כוונה בלי להתפס- הם צריכים לחשוב שרואים אותם- זה המסר של התורה. רבי טיבון רואה שהסוג הראשון נקרא אמונות אמיתיות והשני נקרא אמונות הכרחיות. יש כאלו שאומרים שההכרחיות הן לא בהכרח נכונות -כלי להחזיק את החברה. פרשנות מודרנית זו בעייתית כי בעיני יהדות מסורתית מדובר על כפירה. אם הרמב"ם אומר שלמידת מדע היא חובה אז איפה רשום משהו על זה בתורה? עונה הרמב"ם שהתורה לא קראה בפרוש היא מצווה באופן כללי. זה רשום גם במשנה תורה שכאשר התורה אומרת " ואהבת את ה' " -אהבה זו תהיה בהבנת המציאות ובהתבוננות של המציאות כפ שהיא. בלמידת מדע אתה צריך להחדיר את העניין שאתה לומד את חכמת ה' איך שהיא באה לידי ביטוי היום בטבע -המדע הוא לא אלטרנטיבה של הדת. אומנם התורה לא מפרטת בגלוי את מבנה העולם אבל היא קוראת קריאה כללית ללמוד את הדברים הללו. המסקנה היא שכל מצווה בתנ"ך טעמה יהיה: זירוז סילוק עוול, שינוי השקפה של הציבור, השקפות הכרחיות או בסיסיות ואם רואים שזה שייך לאחד מהטעמים האלו אז טעמה ברור. לא תרצח שייך לסילוק עוול. הבעיה היא באותן מצוות שלא נראה שיש תכלית מאחוריהם באחד משלוש העניינים. מצוות בעייתיות: אסור ללבוש בגד מפשתן וצמר, אסור לשתול סוגי זרעים שונים בשדה, לכסות את הדם לאחר השחיטה וכו... הרמב"ם אומר שיש קשר או לתיקון דעה או לתיקון החברתי (סילוק עוול ומידות טובות) -2 שהם למעשה 3. אחד מהדברים המיוחדים זה המחקר לגבי סוגי עבודה זרה שהיו ועל פי מחקר זה הגיע למסקנה שיש הרבה מצוות שמטרתן מלחמה בעבודה זרה. זה יהיה שייך לקב' הראשונה של הקניית מידות נכונות ובפרק כ"ט יש פרק ארוך מאוד ששם הרמב"ם מסביר את השקפת העולם של העבודה הזרה ועל פי זה יסביר הרבה מצוות. יש לרמב"ם ויכוח עם אנשים שאין להם מגמה לתת טעם למצוות והוא מסביר למה הניסיון שלו לבאר את המצוות לא כל כך מתקבלת בציבור. הוא אמר שיש אנשים שמעדיפים להשאיר את המצווה בלי טעם, הוא מלגלג-יש חולי בנפשם (לא משוגעים אלא טעות בתפיסה) הם לא מצליחים להגיד מה מפריע להם אבל הרמב"ם מסביר שאם יש מאחוריהם הגיון כנראה שמהו לוגי עשה את המצוות והיא לא מין פסיקה אלוהית וזה הופך את זה למשהו אנושי, זה כאילו מוריד מערך המצווה למשהו מובן ע"י האדם שהוא בסה"כ למען האדם. הרמב"ם טוען שלמעשה הם לא מרוממים את ה' אלא משפילים אותו ומייחסים ל וצורה של פעילות/ציוויים שלא היו מוכנים לייחס לאדם חכם. מלך טוב הוא מישהו שמסתכל על הכלל ומחוקק חוקים הגיוניים לטובת הכלל. אם יש מלך שסתם דורש דברים ללא הגיון הוא לא מלך טוב. היפך -ככל שנראה כמה המצוות חכמות ויעילות נרומם את ה'. כאילו האדם החכם יותר שלם מה'. כל אזהרה של ה' אומר שבאמת יש משהו אחורי זה וכל מטרת התורה היא לטובת האדם. את החוכמה שיש בתורה גויים אפילו יכולים לראות מבחוץ. עובדה שרשום שגם אומות העולם יראו שיש חוכמה בתנ"ך -אם אין הגיון והסבר מאחורי המצוות איך יגידו כולם שיש

חוכמה ביהדות. הרמב"ם מתחיל בנושא הקורבנות כי הנושא עולה בסתירה למה הרמב"ם אמר: זה נראה משהו פרימיטיבי שאין לו סבר ולכן הרמב"ם מטפל בסוגיה זו ראשונה. מה הרציונל של הקורבנות? לא סילוק עוול, לא להסרת / הקניית מידות טובות וכו... ולא מדובר על מצווה פרטית אלא על קב' מאוד גדולה של מצוות ולזה הוא מקדיש פרק שלם - ל"ב. הפרק נתקל בביקורת קשה ע"י הרבה רבנים.

□ עמוד 73 פרק כז חלק שלישי של מורה נבוכים: מטרת כלל התורה לפי הרמב"ם היא שניים: 1. תיקון הנפש. 2. תיקון הגוף. תיקון הגוף קודמת בטבע ובזמן. פרשת משפטים בתורה עוסקת בפרטי פרטים באדם לחברו. מדוע התורה צריכה להתעסק עם הדברים האלה? התורה לא יכולה להיות פילוסופית שכן היא לא הייתה מתאימה לכל העם והרי התורה ניתנה לכל אחד בעם ישראל. לאדם יש 2 שלמויות: שלמות גוף ושלמות נפש. אדם צריך לספק את הצרכים הבסיסיים שלו על מנת שיהיה בריא. אדם בודד שלא היה חי בתוך חברה לא היה יכול לספק לעצמו את כל הצרכים. המטרה הייתה לפתח חברה בה הפרטים יוכלו למצוא את שלמותם הגופנית ולאחר מכן את שלמותם הרוחנית. "שיהיה הוגה בפועל..." = שתהיה לו דעה בפועל, השלמות הנפשית זה השכל, הידיעה, לדעת הכל על המציאות. השלמות הסופית היא שכלית וממילא המעשים והמידות בתפיסה הפילוסופית של הרמב"ם הם בבחינת אמצעי. המידה עצמה היא אמצעי והתכלית היא בהשקפה, בדעה. ככל שאדם יהיו לו יותר דברים שמעכבים אותו ומפריעים לו הוא יוכל פחות להשקיע בנפש. לא ניתן להתעלם מצורכי הגוף.

מהי סיבת הקיום הנצחי? ההשכלה, ההשקפות הנכונות. מה שמיוחד בתורת משה זה שהיא פועלת בשני המישורים ובמינונים המדויקים הטובים ביותר שיש בין 2 השלמויות האלו. סילוק העושק והתנהגות במידות טובות כדי שישג כל אחד מהם את שלמותו הראשונה. לפי הרמב"ם החברה היא אמצעי למען הפרטים. מבחינת מנהיג החברה, יהיו פרטים מסוימים שיצטרפו להקריב עצמם למען החברה אך בעיקרון היחיד אינו קיים למען החברה והחברה היא למען היחיד. \

עמוד 74 פרק כח: לפי הדברים שהרמב"ם אמר בפרק כז נראה שבתורה יש חקירות פילוסופיות (השכלה, השקפות נכונות), אך בתורה אין דיונים פילוסופיים כלל. אם אדם צריך לדעת את כל המציאות בשלמותה אז צריך לדעת את המציאות הפיזית אך התורה אינה נותנת מידע בנושא למציאות הפיזית, מלאכים, אלוקים וכו'. לא מוצאים בתורה מצווה כלשהי שמצווה עלינו ללמוד מדע. יש פער מאוד בולט בין התורה כפי שאנו מכירים אותה לבין התכלית שהרמב"ם מציג. כיצד מתמודד עם כך הרמב"ם?

התורה לא מוכיחה כמו שיש הוכחות בספרי פילוסופיה אלא קובעת את הדברים כמו שהם וזהו. הרמב"ם אומר שבאמת התורה זה לא תחליף לעיון הפילוסופי שכן היא נותנת את השורה האחרונה, ולא ניתן להבין את הדברים בצורה עמוקה, אמיתית ויסודית אם אין בהם עיון פילוסופי. אי אפשר להסתפק רק במה שיש לתורה להגיד על העיון הפילוסופי. יש השקפות בתורה

שהם לא שייכות לתכלית של ידיעת המציאות אלא השקפות שהן אמצעי הכרחי כדי לשמור על מצב הידיעה המתוקנת. גם לגבי האל עצמו: רק אמצעי לשלמות ולתקינות של המדינה כגון המסר של התורה שמי שמורד בקדוש ברוך הוא נענש. הרמב"ם אומר שאלו השקפות בבחינת אמצעי הכרחי כדי לגרום לאנשים לפחד ולשמור את המצוות. ההשקפה הזו היא חלק מהמנגנון שנועד לשמור על תקינות החברה. ההבחנה בין סוג ההשקפות הזה לבין סוג ההשקפות הקודם יותר ברורה בתרגום הישן יותר של מורה נבוכים של שמואל אבן טבעון: הסוג הראשון של האמונות נקראות אמונות אמיתיות והסוג השני: אמונות הכרחיות לקיום החברה. במחקר של הרמב"ם יש שעשו עניין רב בין ההבחנה הזו באמונות. האם ההבחנה בין האמונות זו רק הבחנה בין מה מטרם ומה אמצעי או גם הבחנה בין מה אמיתי ומה לא? יש חוקרים שאמרו שהאמונות ההכרחיות אינן בהכרח אמיתיות. במחקר יש כיוון שאומר שהאמונות האלה בעיני הרמב"ם הן אמצעי כדי להחזיק את החברה ואינן אמיתיות. בעיני היהדות המסורתית זה נחשב לכפירה.

איפה המצווה של לימוד המדע אם זה כל כך חשוב? הרמב"ם אומר שלמרות שהתורה אל אמרה בפירוש ולא בפירוט כמו שלא אמרה לגבי המציאות יש ציווי כללי בתורה ללמוד מדע. זה כתוב במצווה של: לאהוב את השם. לדעת הרמב"ם האהבה של השם היא הידיעה. הרמב"ם אומר שאמנם התורה לא מפרטת מבחינה מדעית איך העולם בנוי ועל הדברים המדעיים היא לא אומרת בגלוי וקוראת קריאה כללית להאמין בדברים וזוהי הפרשנות של הרמב"ם את אותה מצווה.

"המסקנה מכל מה שהגדרנו עד עתה...או מתן השקפה נכונה..." = "המסקנה היא שכל מצווה שהמטרה שלה או סילוק עוול חברתי או זירוז מידה נעלה המביאה ליחסים טובים עם בני האדם או מתן השקפה נכונה שצריך להיות בה בדעה. אם רואים בבירור שאחת המצוות שייכת בבירור אז תועלתה גלויה. יש מצוות שהקשר הוא ברור מאליהן ולא צריך לשאול לאן שייך לא תרצת-לסילוק עוול. שמע אלוהינו---> השקפה נכונה. יש מצוות שלא ברורה התכלית: הבעיה בהבנה כל כך גדולה שיש שאומרים שאין תועלת במצווה מלבד הציווי. מצווה שלא רואים בצורה גלויה קשר לאחד התחומים נחלקו האם יש טעם או לא. אם זה לא שייך לאחד משלושת הדברים זה נראה כאילו מדובר במצווה שאין לה טעם. מצוות בעייתיות: שעטנז, כלאיים, כיסוי הדם לאחר השחיטה.... הרמב"ם אומר שהוא יראה את הקשר בין כל אחת מהמצוות הבעייתיות האלה לאחד משלושת התחומים: תיקון גוף סילוק עוול וזירוז, מידה טובה ותיקון נפש (דעה נכונה).

אחד הדברים המיוחדים שיש בגישת הרמב"ם לטעמי המצוות זה המחקר שעשה על העבודה הזרה. עפ"י המחקר הזה הוא הגיע למסקנה שיש הרבה מצוות בתורה שהמטרה שלהן היא מלחמה בעבודה זרה ואז זה שייך לקבוצה של הקניית השקפות נכונות. פרקים כ"ט ו ל דנים בטעמים ובהשקפות של עבודה זרה ולפי זה הוא מסביר את המצוות הלא מובנות.

בעמוד 76 בטור הנשי מצד ימין בפסקה השנייה: "ואחזור עתה לענייני ואומר הרבה מן המצוות...." בסוף הפרק (17 שורות מהסוף) בעמוד 77: "וידיעת אותן ההשקפות..." = "התורה מגמתה המרכזית היא לעקור מחשבות ומנהגים של עבודה זרה."

הרמב"ם מנסה להסביר מדוע טעמי המצוות לא התקבלו יפה בציבור: "יש בבני האדם שקשה להם לתת טעם למצוות" = מעדיפים להשאיר את המצווה בלי טעם. הרמב"ם מלגלג עליהם: "השם הביא אותם לידי כך וחולי שמצאו בנפשם ואינם יכולים לבטא אותו" = אין הכוונה למחלת נפש אלא טעות בתפישת עולמם. הם לא מצליחים להסביר למה קשה להם לתת טעם למצוות. מדוע קשה להם לפי הרמב"ם? אם הוא טוען שמצווה מסוימת מועילה לאדם ויש הסבר מדוע היא מועילה זה הופך אותה לאנושית. זה מוריד מבחינתם מהערך של המצווה ודווקא בגלל שהיא לא מוסברת ואל במגמה של תועלת האדם וזה נשגב מביתנו, אז זה משאיר את המצווה כאלוהית. זה הופך להיות משהו מובן על ידי האדם ולא אלוהי. הרמב"ם טוען שהם לא מרוממים על ידי כך את הקדוש ברוך הוא אלא משפילים אותו ומייחסים לו צורה של פעילות וציוויים שלא היו מייחסים לאדם חכם. המנהיג הטוב הוא זה שדואג לטובת המדינה ולכן הטעם במצוות רק מעלה את ה' למלך הטוב. הרמב"ם מתעלה ומתרומם מעל מה שהם רוצים לייחס לו. הקדוש ברוך הוא לא מזהיר סתם. כל אזהרה לפי הרמב"ם זה סימן שזה פוגע בנו, לא רק פיזית, אלא שכלית, רוחנית.

לדעת הרמב"ם כל המצוות הן לתועלת האדם. אולי אדם יבוא ויגיד שהוא מסכים עם הרמב"ם אבל בני האדם אינם מסוגלים לראות זאת. אולי זה נועד להיות ברמה שלא כל בני האדם רואים זאת. הרמב"ם מביא את הפסוק שכשאומות העולם יראו שעם ישראל חי לפי התורה הם יגידו שהעם הזה חכם. כלומר, התורה שמובילה לחיים טובים יותר, בני אדם יכולים להבין, אפילו הגויים. זה ניתן להבנה אנושית שכן אומות העולם יכירו בחכמתו של עם ישראל.

למה קשורות הקורבנות, ולמה הן תופסות כזה מקום מרכזי? הקורבנות תופסות מקום מרכזי ביהדות: בתפילות, במצוות וכו'. במרכז תפילת המוסף עומדת התקווה לחידוש הקורבנות. לאור המרכזיות הגדולה שיש לנו בתורה ובתפילה, על רקע זה נוכל לראות את הגישה המיוחדת של הרמב"ם בעניין הזה ולהבין מדוע היא עוררה סערה.

עמוד 78, מורה נבוכים פרק לב פרק שלישי: "אם תתבונן במעשים האלוהיים כלומר במעשים הטבעיים, יתברר לך מהם חכמת האל בבריאת החי וסדירות תנועת האברים...". יש בבריאה של כל יצור חכמה מבחינת מבנה האיברים ותפקודם ויש חכמה באופן כללי יותר של תפקוד המערכת כולה, מינים שונים וכו'. הרמב"ם כותב כאן 2 דוגמאות. בטור השני מצד ימין, שורה ששית, עמוד 78: הרמב"ם לוקח דוגמא של בעה"ח היונקים. "בעת שנולד הוא בתכלית הרכות" = התינוק הרך לא מסוגל לאכול מאכלים קשים לפיכך יש את אפשרות ההנקה. הרמב"ם אומר שהקדוש ברוך הוא יצר בצורה כזו שדאג למזון המיוחד לתינוק. באופן הדרגתי התינוק עבר לאט לאט למזון מוצק יותר. איך יש קשר לנושא הקורבנות? בדוגמא הזו שי את הנקודה של התפתחות הדרגתית, אצל התינוק מבחינת האוכל. ההתפתחות ההדרגתית הזו מתקשרת לנושא הקורבנות. הרמב"ם אומר להסתכל על כל מיני דברים שקיימים בטבע וקיימים גם במצוות שכן הבריאה והמצוות ניתנו מאותו אל ולכן סביר להניח שאותה הנהגה תבוא לידי ביטוי גם באנושות. העיקרון כאן הוא שכאשר רוצים לעבור ממצב אחד למצב נגדי לו זה צריך להיעשות באופן הדרגתי.

"כאשר שלח השם את משה..". ה' רצה לשלוח את משה על מנת להפוך את עם ישראל לגוי קדוש היעוד של עם ישראל זה לדעת את האל מבחינה שכלית. תפקידו של עם ישראל זה לעבוד את ה'

בשכל. אם היינו הולכים רק לפי האידיאל אז היה צריך משה לומר שישכחו מהקורבנות ומכל המנהגים שהיו ועליהם רק לעבוד את ה' שכלית, דת רוחנית ללא דבר מגושם. אילו משה רבנו היה נותן דת כזו לעם ישראל אז המעבר היה מקיצוניות לקיצוניות וזה היה בלתי אפשרית. כל אחד עבד את האלוהים שלו באמצעות קורבנות, קטורת מזבחים וכו' (לכל דת ודת). החכמה האלוהית לא דרשה מעם ישראל לעזוב את כל המושגים של קורבנות, בתי מקדש, כוהנים "לפי שזה היה אז מה שלא יתכן לקבלו לפי טבע האדם שהיה נינוח תמיד במורגל" = עם ישראל לא היה מוכן לקבל מבחינה נפשית תורה שהיא כולה רוחנית שכן היה רגיל שעבודה דתית קשורה לקורבנות, כוהנים וכו'.

הרמב"ם טוען שעבודת השם מבחינתו של הקדוש ברוך הוא היא בעצם בלי קורבנות ורוחנית גרידא, אלא שיש מעין השלמה עם המציאות שעם ישראל כמו כל העולם, רגיל להקריב קורבנות ולא ניתן לנתק אותו מהמנהג הזה. ה' לא משלים עם עבודה זרה אלא אומר להמשיך להקריב קורבנות לקדוש ברוך הוא ולא לעבודה זרה. מכאן שעיקר הציווי בהקרבנות הוא לא לא עצם ההקרבה אלא ההקרבה למען ה' ולא למען עבודה זרה. "מזבח אדמה תעשה לי..." = החשוב בפסוק הוא לי. מה שחשוב לקדוש ברוך הוא הוא למחוק עבודה זרה ולדעת את השם ואת חכמתו. ה' הצליח להעביר את עם ישראל מעבודה זרה לעבודת האל מבלי לגרום להם לזעזוע גדול מדי. כך מצד אחד הם הפסיקו להאמין בעבודה זרה ומצד שני הצליחו לעמוד בכך.

גישה כזו היא מהפך גדול בכל תפיסת הקורבנות. הגישה המקובלת היא עבודת הקורבנות היא שיא עבודת ה' ואילו הרמב"ם אומר שעדיף בלי. גישה זו העלתה תגובות קשות והעלתה שאלות לגבי עתיד הקורבנות.

איך זה יכול להיות שזה לא רק קורבן אחד שהקדוש ברוך הוא מצווה עליו אלא יש ציוויים רבים בחלק גדול של ההלכה עם פירוט רב, איך זה שזוהי לא המטרה ורק אמצעי מסוים. זה כאילו תחבולה של האל שיעבדו את השם ולא עבודה זרה. למה ה' צריך תחבולות? הוא היה יכול לתת לנו יכולת לעבוד את ה' מבלי להיזקק לקורבנות. אם מטרתו הראשונית היא שנעבוד את הקדוש ברוך הוא וכל נושא הקורבנות זהו אמצעי בלבד לנתק אותנו מעבודה זרה, למה הוא לא נתן לעם ישראל את הכוח הנפשי לתת תורה שאין בה קורבנות, אם זה מה שהוא רוצה, אם הוא באמת רוצה דת רוחנית בלבד. הרמב"ם אומר שזוהי השאלה שהקורא כנראה שואל את עצמו כאשר הוא קורא את גישתו של הרמב"ם.

לפני שהרמב"ם עונה על השאלה הוא מחריף אותה בכך שהוא נותן עוד 2 שאלות מתחומים מקבילים. הרמב"ם נותן דוגמא דומה לגישתו: כשה' הוציא את בני ישראל ממצרים הוא לא הוציא אותם בדרך הקצרה אלא משך אותם 40 שנה, למה הוא לא הכניס אותם מיד לא"י? התורה כותבת שהם יפחדו מהמלחמה ולא יהיה להם הכוח להתמודד עם זה והם יברחו חזרה למצרים, הרמב"ם שואל למה הקדוש ברוך הוא לא נתן להם פשוט את הכוח וכך רצונו הראשוני היה מתגשם: המטרה היא שיכנסו לא"י. כלומר כבר בתורה עצמה משיג הקדוש ברוך הוא את רצונו בעקיפין ובדרך תחבולה. למה הוא עשה זאת כך? כי כמו של עם של עבדים עם מנטליות של עבד לא מסוגל לקבל מנטליות של עם עם ממלכה, עם מנצח וכך עם שרגיל בצורה מסוימת של פולחן

דתי לא מסוגל לזנוח זאת. ההתמודדות עם התנאים הקשים במדבר חישלו אותם וקיבלו אומץ וגם נולד עם חדש שלא ידע עבודת. הקדוש ברוך הוא כן מתחשב בעניין זה שלא לעשות מעברים חדים ממצב למצב ומתחשב בטבע האדם.

שאלה שלישית: למה יש שכר ועונש? כי ה' מעוניין שבני ישראל ישמרו את התורה. גם השכר ועונש לפי הרמב"ם זה סוג של אמצעי לשמירת התורה, סוג של תחבולה. ה' יכול היה לברוא את עם ישראל שהטבע הנפשי שלו יהיה מותאם לתורה ואז לא היה שום צורך לתת שכר ועונש. התשובה: ה' לא משנה את טבע האדם בדרך הנס. הרמב"ם אומר שכשה' עושה נסים זה נסים של חוקי הטבע אך לא בטבעו הנפשי של האדם. היסוד כאם הוא של הבחירה החופשית. ההחלטה איך להתנהג תישאר תמיד של האדם עצמו. היסוד שעומד מאחורי תורה ומצוות זה שה' לא משנה את טבעו של האדם.

הרמב"ם חוזר לעניין הקורבנות: סוג זה של עבודת הקורבנות, שינה ה' את המינונים. היה נהוג להקריב בכל מקום ובכל זמן. ה' צמצם את זה לזמנים מסוימים ולמקום אחד ודרוש כהן לשם כך. הרמב"ם אומר על ביהמ"ק שכל מהותו בא לצמצם את הקורבנות. כל העניין של כהן זה למען צמצום הקורבנות. התפילה היא בניגוד לכך, בכל מקום ובזמנים רבים, כל אחד יכול להתפלל ואין זמן שאסור להתפלל. למה? זה קרוב לעבודת השם הרוחנית. הציצית, המזוזות והתפילין הם דומים לתפילה. מה שהנביא מוכיח זה לא את הקרבת הקורבנות אלא הלהיטות להקריב קורבנות והחשיבות שהם נתנו לזה תוך הזנחת הדברים החשובים כמו המוסר. נגד התפיסה שהקורבנות זה מרכז היהדות יוצא הנביא.

כל ההסבר של הרמב"ם על הקורבנות מעלה שאלה גדולה היא מה עתיד הקרבת הקורבנות? אין מקום להחזיר את הקורבנות. תפיסה זו עומדת בסתירה לסידור התפילה שכן מתפללים בצורה מפורשת לחידוש הקורבנות. זה גם עומד בניגוד לדברים שהרמב"ם בעצמו כתב בעיקרי האמונה (אחד העיקרים הוא נצחיות התורה שתהיה ללא שינויים), לגבי המשיח כתב הרמב"ם בפירושו שאחד מתפקידיו זה להחזיר את ביהמ"ק ולהחזיר את עבודת הקורבנות כלומר לפי הרמב"ם הוא יודע שזה דבר שעתידי לחזור. איך ליישב את רמב"ם ההלכתי שדוגל בהחזרת הקורבנות עם רמב"ם שמתנגד לכך. הרמב"ם הקדיש זמן רב מחייו כדי לפסוק כיצד ייראה ביהמ"ק ופירוט הקורבנות ומצד שני אומר שזה נחלת העבר. לפי הדוגמאות וההקבלות של הרמב"ם הרי שהקורבנות כמו המדבר והתינוק הן דבר זמני. יישוב הסתירה: טבע האדם לא חולף עם הזמן שכן טבע האדם הוא לעבוד גשמית עבודה רוחנית.

אם המצוות הן לתועלת האדם, אז לא כל מה שמועיל לאחד מועיל לשני ולא באותה מידה. אם מדברים על תקופות: ייתכן שבתקופה מסוימת היה צריך לתת מצוות מסוימות ובתקופה אחרת מצוות שונות. הרמב"ם אומר שאם התורה הייתה ניתנת לכל אדם באופן פרטי אז כל אחד היה מקבל תורה מיוחדת לו, אך ה' נתן תורה אחת ולכן הוא נתן לפי התועלת לרוב בני האדם ברוב הזמנים. רק המצוות שמועילות לרוב ברוב הזמן נכנסו לתורה. הרמב"ם: מה שאתה צריך לדעת הוא שאין התורה מביטה על הבודד אלא כל מה שרצוי להשיגו על ידי המצווה, השקפה, מידה או מעשה מועיל זה לפי הרוב ולא הנזק שיהיה ליחיד לפרט. דוגמא: כוח המשיכה. אל היו יכולים

לחיות בלי כוח המשיכה ומצד שני יש אנשים שמתים בגלל כוח המשיכה. חוקי הטבע הם גם סיבת החיים ובאופן כללי הם טובים אבל לעתים הם לרעת האדם. גם אדם ששומר את התורה, לא אצל כולם זה מצליח לעלות את האדם לדרגה רוחנית שה' רוצה. לעתים התורה לא תביא לשלמות האדם. בשורה התחתונה: התורה מחייבת כל אדם בכל זמן.

ההבדל הגדול בין שיטת הרמב"ם במורה נבוכים לבין משנה תורה. הרמב"ם במשנה תורה, הלכות נעילה, סוף ספר עבודה, עמוד 44 במקורות, לקראת סוף ההלכה (שלוש שורות לפני סוף פרק 8 הלכה ח): חכמים אמרו: בשביל עבודת הקורבנות העולם עומד.

טעמי המצוות במשנה תורה:

עמוד 44 במקורות, סוף ספר עבודה, משנה תורה, בפרק שמיני הלכה ח' בהלכות מעילה: "ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה וידע סוף עניינים לפי כוחו" = העניין של טעמי המצוות נדרש בהלכה. קיום שלם של מצווה זה לדעת את טעם המצווה, לא רק למלא אותה מבחינה טכנית. כל אחד בהתאם ליכולותיו ידע את תכלית המצווה. "ודבר שלא ימצא לא טעם... אל יהי קל בעיניו" = לפי הרמב"ם אסור לאדון לחשוב שיש מצווה שאין לה טעם כי אז זה אומר שניתן לזלזל בה שכן אין טעם. לכל המצוות לדעת הרמב"ם יש להן טעם וגם אלה שלא מוצאים להם זה לא אומר שאין אלא פשוט כי קצרה היכולת של אדם מסוים מלהבין.

בסוף ספר קורבנות, הלכה יג, הלכות תמורה (עמוד 45): "אף על פי שכל חוקי התורה גזירות הם..." = המסקנה מדבריו היא שחקירת טעמי המצוות זוהי הלכה. האדם צריך לחקור את טעם המצווה אותה הוא מקיים. זהו לא עניין פילוסופי אלא עניין הלכתי. מדוע נקראים המצוות כגזירות? לא מדובר בעצה טובה, אלא בחובה. ה' אמנם נתן את המצוות לתועלת האדם אך אין זה אומר שהאדם יכול לבחור שלא לעשות זאת. חוקי התורה הם גזירות ומצד ה' חובה לקיים את המצוות. מצד אחד מדובר בגזירה ומצד שני רוב דיני התורה אינם אלא עצות. לדעת הרמב"ם אין סתירה בין השתיים.

הפילוסופיה של הרמב"ם: הרמב"ם למד פילוסופיה שנכתבה בידי גויים. אותם פילוסופים ראו עצמם לאסכולות פילוסופיות יווניות. הרמב"ם התרכז בעיקר בפילוסופיה האריסטוטלית. הרמב"ם סובר שאדם שלומד את הפילוסופיה קרוב יותר לה' מאשר מי שלומד תורה ללא פילוסופיה. מתנגדיו של הרמב"ם: הפילוסופיה היא תרבות של הגויים, יוונים וזרם באיסלאם. המתנגדים רצו יהדות נטו. הם סברו שהרמב"ם יוצר יהדות חדשה, יצור כלאיים בין התורה לפילוסופיה. הם טענו שהם שיודעים רק תורה ללא פילוסופיה זה יותר קדוש וטהור מאשר דברים פילוסופיים מתרבויות אחרות שהרמב"ם מביא. הרמב"ם מתייחס לטענה זו במורה נבוכים.

עמוד 60, פרק עא של החלק הראשון של מורה נבוכים: "דע כי... אבדו במשך הזמן בשלטון העמים השכלים עלינו" = היהדות המקורית כוללת את כל החוכמות שבעולם. המצב שהיהדות לא כוללת את הפילוסופיה, פיסיקה וכו' זוהי תוצאה של מספר גורמים. החכמה הזו עם הזמן הלכה ונאבדה מעם ישראל. הרמב"ם טוען שכאשר הוא לומד פילוסופיה הוא מנסה לשחזר את החכמה

היהודית המקורית ולא בא ליצור משהו חדש. הוא רוצה להחזיר את היהדות לתקופה הטובה שלה.

מה גרם לכך שהחלק הפילוסופי של התורה נעלם? "יש במשך הזמן" = גם גורם הזמן, אך למה חלקים אחרים נשמרו? לפי הרמב"ם: ההשקפה שאין קשר בין דת לפילוסופיה נלקחה מהגויים ומהעמים ששלטו על היהודים. לפי היהדות האמיתית אין נתק בין שני הדברים. הפילוסופיה הרי לא נלמדה בציבור כמו החלק ההלכתי של התורה. הרמב"ם מתאר את ההיסטוריה של מסירת התורה. מלכתחילה מה שהיה נמסר לכולם זה רק התנ"ך. התורה שבעל פה לא הייתה מסורה לכולם אלא רק התנ"ך. התורה שבעל פה הייתה קניינם של תלמידי חכמים בבתי המדרש. "וכבר ידעת כי אפילו התורה שבעל פה המקובלת לא הייתה כתובה, כפי הציווי המפורסם באומרה אי אתה רשאי לאומרם בכתב" = למה אסור היה לכתוב את התורה שבעל פה? התורה חששה שאם יכתבו את התורה שבעל פה זה יביא לריבוי מחלוקות ולכל מיני דיוקים שלא במקום שכן יהפכו כל דבר שנאמר למקודש. אם מישהו שכח משהו זה גם הופך להיות מקודש ולכן המצב הרצוי לפי התורה היא שכל בעיה תידון בבית הדין שיפסוק הלכות ולא להנציח את המחלוקת. הרמב"ם אור שאם בצד ההלכתי חששו לכתוב את הדברים אז קל וחומר שלא העיזו לכתוב את הדברים של סתרי תורה. "אלא היו נמסרים מיחידי סגולה ליחידי סגולה..." = התורה הסודית שהרמב"ם מזהה אותה עם הפילוסופיה לא נכתבה ועברה רק מיחידי ליחידי. מה שנשאר מהחכמה המקורית של בני ישראל נמצא רק בדרך של רמיזה. חכמים הסתירו את המסרים הפילוסופיים בתוך משלים וסיפורים כך שלא נראה שיש כאן פילוסופיה. המציאות הגיעה למצב כזה שהפילוסופיה אינה חלק של התורה ושל היהדות.

עמוד 62, חלק שני של מורה נבוכים, טור ראשון למטה: "כל הדברים הללו... כבר בארנו שאינם סותרים מאומה... כפי שאומתנו אומה לשמה חכמה... אשר הביא לשלמותנו..." = הרמב"ם כותב שהעם היהודי הוא עם של פילוסופים שכן אין עליו רק לקיים מצוות אלא גם להבין את טעמן. מי אחראי לאיבוד הפילוסופיה אצל ישראל? הגויים שהשמידו את חכמתם וספריהם של בני ישראל עד שהפכו לטיפשים, ללא פילוסופיה. עם ישראל לא למד רק מידות ומעשים רעים מהעמים הגויים אלא גם השקפות. בהשפעת העמים הללו התקבלה יהדות שכביכול הפילוסופיה זרה לתורה וליהדות. לדעת הרמב"ם זהו שקר: היהדות המקורית היא לחקור ולדעת פילוסופיה.

עמוד 5 במקורות 4 שורות לפני הסוף, הקדמה לשמונה פרקים (מסכת אבות): "... ולא פירושים שאני המצאתים..." = הסוג הראשון ממנו הוא למד את כל אשר יודע זה מספרי הקודש וגם מדברי הפילוסופיים הראשונים והאחרונים, הגויים ומחיבורי הרבה מבני אדם. לגבי הגויים: "קבל האמת ממי שאמרו" = אין שום פסול ללמוד פילוסופיה מגוי. יש לבחון את הדברים לגופם ולא לפי מי שאמרם.

מדוי שלמות האדם/ מה יעוד?

בסוף ספר מורה נבוכים, פרק נד, עמוד 87 במקורות: בסוף מורה נבוכים ישנה תפנית מפתיעה: "... אמרו הפילוסופים הקדמונים, כי השלמויות המצויות לאדם 4 מינים".

המין הראשון: ראשיתן והיא הגרועה שבהן שעליה אנשים מבזבזים את כל חייהם- שלמות הרכוש. מבחינה פילוסופית זוהי שלמות גרועה מכיוון שהיא לא נוגעת באישיות האדם עצמו אלא זה יחס חיצוני הוא בין האדם לרכוש. אם יש יותר כסף או פחות, זה עדיין אותו בן אדם. ברגע אחד אפשר לאבד הכל ואז כלום לא השתנה. אך אם מתייחסים לרכוש כשלמות אז מרגע אחד אפשר להיהפך ממלך לאדם שאינו שווה כלום. לא קרה דבר אמיתי מבחינת האישיות. זוהי לא שלמות.

המין השני: "יש לו לעצם האדם קשר יותר מהראשון" = בריאות. אדם שמכוון את כל חייו לעניין הבריאות. מבחינה פילוסופית אין זו שלמות. מדובר בשלמות גופנית. כאדם בריא אין עדיפות של האדם על סוס בריא. יש בעי"ח חזקים יותר. אפילו לכוח של פרד לא יגיע האדם. תועלת נפשית נעדרת מהמין הזה. אין לכך ערך גדול. רק כשזה אמצעי ולא מטרה זה חשוב.

המין השלישי: שיהיה לאדם אופי טוב. רוב המצוות אינן אלא להשגת המין השלישי- הקניית מידות טובות והתרחקות ממידות רעות. מבחינה פילוסופית גם המידות אינן התכלית הסופית של האדם, אלא רק אמצעי. הרמב"ם אומר שעיקר התועלת הוא ביחסים בין האדם לחברה ולא בין האדם לעצמו. זוהי לא שלמות האדם בעצמו.

המין הרביעי: השגת המעלות ההגיוניות זוהי התכלית לפי הפילוסופים. השכל העיוני הוא מה שהופך את האדם לאדם. זוהי השלמות האמיתית. מי שלא מעסיקה אותו השאלה הזו אז האדם דומה לבעל חיים. "ויתבונן כל שלמות מכל שלוש השלמויות..." = "יש כאן השקפה אגואיסטית, שכן השלמות היא של האדם בלבד כאשר אין לאחרים חלק בכך".

מה דעת היהדות על כך? "כבר ביארו לנו הנביאים עצמם ופירשו לנו כמו הפילוסופים" = אין הבדל בין השקפת הפילוסופים לזו של הנביאים. לדעת את האל היא השלמות האמיתית. הוא מצטט את הנביא ירמיה שמונה את 4 השלמויות. החכם בחכמתו הכוונה למידות טובות, חכם בהתנהגותו. איפה התכלית? "השכל וידוע אותי" (ירמיה). הסדר בפסוק של ירמיה לפי הרמב"ם הוא לפי מה שאנשים מכבדים: קודם כל את העשירים, את החזקים, הטובים ובסוף את הפילוסופים.

הרמב"ם לא ציטט את הפסוק עד הסוף. כתוב המשך: "כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאום ה'". הרמב"ם מתייחס כעת להמשך הפסוק בירמיה (כי אני ה' עושה...): "והואיל והזכרנו פסוק זה ... = המטרה היא לא רק הפילוסופיה. אם היה רוצה רק את זה היה מפסיק את הדיבור ב"השכל וידוע אותי" ולא ממשיך. ה' רוצה לא רק שידעו אותו רק במובן הפילוסופי אלא שידעו את מעשיו ויחקו את מעשיו וילכו בדרכיו. צריך להיות דומים לאל בחסד משפט וצדקה בארץ. ישנה תפנית בגישתו של הרמב"ם. "זהו ציר התורה" = התנ"ך מנוגד לעמדה

הפילוסופיה הסוברת שהאל אינו מעורב במה שקורה על פני כדור הארץ ושהארץ עזובה כמו שסבורים הפילוסופים. האדם מצווה להידמות לאל וכמו שהאל עושה חסד משט וצדק כך צריך לעשות האדם. זה לא נעצר בשכל, אלא בנוסף לכך יש להתנהג כמו האל.

אם כן, ישנה סתירה כי בתחילה הוא כתב ששלמות עשיית המצוות אינה השלמות האמיתית וכי הידיעה בשכל היא השלמות האמיתית ואילו כאן הוא אומר כי ההתנהגות כמו האל היא היא הדבר החשוב. יישוב: האדם בעזרת שכלו צריך להבין כיצד פועל האל ולפעול כמוהו. כאן המוסר הופך להיות חלק מהתכלית ואין היהדות מסתפקת רק בפילוסופיה אלא התורה מצווה דרך חיים. זהו ההבדל בעצם בין היהדות לפילוסופיה. איפה שהרמב"ם הנמיך את המוסר לאמצעי כאן הוא מעלה אותו לתכלית עצמה של היהדות. הפילוסופיה הדתית של הרמב"ם בסופו של דבר היא גם מוסרית.

יש שראו בחלק הזה עיקר חשוב ומרכזי בכל הפילוסופיה של הרמב"ם: חיקוי האל ע"י הבנתו וידיעתו. להשיג את האל מבחינת מהותו של האל אינה ניתנת למימוש. אי אפשר להבין את מציאות האל בשכל, הוא מסוגל להבין את הבריאה וכיצד הוא מנהיג אותה ובעקבות כך להתנהג. הפילוסופיה היהודית הופכת להיות הבנת דרכי האל וחיקויים.

בהצלחה רבה הילה סובול

סיכומים נוספים ניתנים למצוא ב:

www.logistics.up.co.il